

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**INSTITUT OSVOJENÍ NEJEN VE SVĚTLE
REKODIFIKACE SOUKROMÉHO PRÁVA**

Martin Beneš

PLZEŇ

2014

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**INSTITUT OSVOJENÍ NEJEN VE SVĚTLE
REKODIFIKACE SOUKROMÉHO PRÁVA**

Zpracoval: Martin Beneš (R09M0006P)

Studijní program: PRÁVO A PRÁVNÍ VĚDA (M6805)

Studijní obor: PRÁVO

Vedoucí práce: JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

Pracoviště: Katedra občanského práva

PLZEŇ

2014

Prohlášení

*"Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „**Institut osvojení nejen ve světle rekodifikace soukromého práva**“ zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil zdroje, z nichž jsem pro tuto práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým."*

V Plzni, dne 28. března 2014

.....
Martin Beneš

Poděkování a věnování

Na tomto místě bych rád poděkoval JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost a mnoho cenných rad, kterých se mi z jeho strany při sepisování této diplomové práce dostalo. Práci samotnou si pak dovolím věnovat svým nejbližším, tedy rodině a především své matce, která mi byla psychickou oporou po celou dobu mého studia.

Seznam použitých zkratek

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník) z 18. 8. 1896, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObčZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSPOD	orgán sociálně právní ochrany dětí.
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OÚORP	obecní úřad obce s rozšířenou působností.
OZO	císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů
StAG	Staatsangehörigkeitgesetz z 22. 7. 1913, ve znění pozdějších předpisů
ÚMPOD	Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí
ZoM	zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
ZoO	zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení
ZoR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZOSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ZPR	zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
ZZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
ZZS	zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů

Obsah

Úvod.....	9
1. Vymezení některých základních pojmů	12
1. 1 Rodinné právo.....	12
1. 2 Rodina	12
1. 3 Příbuzenství.....	13
1. 4 Rodičovství	13
1. 5 Dítě.....	14
1. 6 Náhradní rodinná péče	14
1. 7 Osvojení	15
1. 7. 1 Pojem osvojení.....	15
1. 7. 2 Druhy osvojení	16
1. 7. 3 Prameny úpravy	17
2. Historický exkurz - vývoj osvojení na našem území od roku 1918	18
2. 1 Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský	18
2. 2 Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení	19
2. 3 Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.....	21
2. 4 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině	23
3. Právní úprava osvojení účinná do konce roku 2013	24
3. 1 Zákon o rodině	24
3. 1. 1 Charakter osvojení	24
3. 1. 2 Typy osvojení.....	24
3. 1. 3 Podmínky osvojení	25
3. 1. 3. 1 Podmínky společné pro oba typy osvojení	25
3. 1. 3. 2 Podmínky stanové pro osvojení nezrušitelné	33
3. 1. 4 Vznik osvojení.....	34
3. 1. 5 Právní následky osvojení.....	34
3. 1. 6 Zrušení osvojení	36
3. 1. 7 Opětovné osvojení	36
3. 1. 8 Přeměna osvojení.....	37
3. 2 Proces zprostředkování osvojení	37
3. 3 Mezinárodní osvojení.....	41
3. 4 Pojem "přímého" osvojení a obcházení zákona	42
3. 5 Řízení ve věcech osvojení.....	43

3. 5. 1 Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení.....	43
3. 5. 2 Řízení o osvojení.....	44
3. 5. 3 Řízení o zrušení osvojení.....	45
4. Osvojení v právní úpravě účinné od 1. 1. 2014.....	46
4. 1 Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.....	46
4. 1. 1 Definice osvojení.....	46
4. 1. 2 Osvojení nezletilého.....	46
4. 1. 2. 1 Vznik osvojení.....	47
4. 1. 2. 2 Podmínky osvojení.....	47
4. 1. 2. 3 Následky osvojení.....	57
4. 1. 2. 4 Informační povinnost osvojitele.....	58
4. 1. 2. 5 Utajení osvojení.....	59
4. 1. 2. 6 Dohled nad úspěšností osvojení.....	60
4. 1. 2. 7 Zrušení osvojení.....	60
4. 1. 2. 8 Opětovné osvojení.....	61
4. 1. 3 Zprostředkování osvojení.....	62
4. 1. 4 Osvojení zletilého.....	62
4. 1. 4. 1 Vznik osvojení.....	64
4. 1. 4. 2 Druhy osvojení.....	64
Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého.....	64
Osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého.....	65
4. 1. 4. 3 Zrušení osvojení.....	66
4. 1. 4. 4 Ustanovení společná pro oba typy osvojení zletilého.....	66
4. 1. 5 Řízení ve věcech osvojení.....	67
4. 1. 5. 1 Řízení ve věcech osvojení nezletilého.....	67
4. 1. 5. 2 Řízení o osvojení zletilého.....	70
5. Osvojení v právním řádu Spolkové republiky Německo.....	71
5. 1 Osvojení nezletilého.....	71
5. 1. 1 Právní následky osvojení.....	74
5. 1. 2 Zákaz zveřejňování a vyhledávání informací o osvojení.....	76
5. 1. 3 Zrušení osvojení.....	76
5. 1. 4 Zprostředkování osvojení a procesní úprava.....	77
5. 2 Osvojení zletilého.....	78
5. 2. 1 Slabé osvojení.....	78
5. 2. 2 Silné osvojení.....	79

5. 2. 3 Zrušení osvojení	79
5. 3 Shrnutí.....	79
6. Zhodnocení nové úpravy	81
6. 1 Hmotněprávní úprava	81
6. 2 Procesněprávní úprava	83
6. 3 Zhodnocení	83
6. 4 Úvahy de lege ferenda	84
Závěr	86
Resumé	88
Seznam použitých zdrojů	90

Úvod

Dne 1. ledna 2014 nabyl účinnosti nový kodex soukromého práva,¹ jímž byla úprava rodinného práva opětovně začleněna do občanského zákoníku, a sice do jeho druhé části, reprezentované paragrafy 655 - 975. Došlo tak k navrácení stavu, který tu byl do nabytí účinnosti zákona o právu rodinném přijatého v roce 1949, kdy byly rodinné vztahy regulovány v rámci obecného zákoníku občanského.

O novém občanském zákoníku se často hovoří jako o revolučním předpisu českého soukromého práva, který přináší do právního řádu České republiky tolik změn, jako ještě žádný jiný předpis před ním. Nemůžeme se proto divit, že se v souvislosti s tímto zákonem často skloňuje slovo "diskontinuita," přičemž však úprava rodinného práva v rámci tohoto předpisu je považována za spíše kontinuitní, než-li diskontinuitní. Uvědomíme-li si však, že počet ustanovení upravujících rodinně právní materii vzrostl, ze 109 paragrafů obsažených v zákoně o rodině, téměř na trojnásobek, musí nám být zřejmé, že i zde zákonitě dochází k určitým větším či menším změnám. Poměrně výrazných změn v rámci této rekodifikace doznává v oblasti práva rodinného, osvojení nebo-li adopce, institut známý již z antického práva římského tvořícího základ dnešní kontinentální právní kultury.

Říká se, že neexistuje nic, co by bylo v čase neměnné, a tak se i tento institut v průběhu dějin vyvíjel, měnilo se jeho chápání, úprava i společenské poslání. Zprvu bylo osvojení pojímáno jako nejkrajnější východisko z nouze v situacích, kdy rodina neměla vlastního biologického potomka. Byl to vlastně způsob, jak zajistit přežití svého rodu, předání majetku a zachování kultu. Osvojit, přijmout za vlastní, bylo možné jak osobu nezletilou, tak i dospělého člověka. Zájem osvojence byl však podružný. Ve 20. století došlo v důsledku demografických změn souvisejících se světovými válkami, zejména pak po 2. světové válce, ke zdůraznění adopce jakožto institutu náhradní rodinné péče. Bylo to dáno tím, že zde byla na jedné straně řada osiřelých dětí a na straně druhé početná skupina rodičů, kteří o své děti během války přišli. Opominout

---

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

samozřejmě nesmíme ani páry, které nemohly mít své vlastní potomky a také děti vlastními rodiči opuštěné. Na našem území bylo přesto stále možné osvojit jak nezletilce, tak i osoby zletilé.

Když byl však v roce 1949 přijat zákon o právu rodinném, jenž nabyl účinnosti prvním dnem roku následujícího, došlo v našem právu ke zvratu. Rodinné právo bylo vyčleněno z občanského zákoníku do samostatného zákona, přičemž tento nadále umožňoval osvojit pouze osoby nezletilé, a to jen za předpokladu, že jim adopce bude ku prospěchu. Možnost osvojení dospělého byla vyloučena, čímž došlo k odtržení od původního chápání adopce, a na osvojení bylo nazíráno jako na institut náhradní rodinné péče.² Takové pojetí adopce u nás vydrženo až do doby nedávno minulé, než byl přijat, resp. nabyt účinnosti občanský zákoník č. 89/2012 Sb., kterým došlo ke změně právní úpravy osvojení.

Tato diplomová práce je věnována institutu osvojení. Jejím cílem je deskripce a analýza vnitrostátní právní úpravy osvojení účinné do 31. prosince 2013 a úpravy ji nahrazující, včetně jejího zhodnocení, a to i s přihlédnutím k právní úpravě osvojení ve Spolkové republice Německo (SRN). Objektem mého zájmu budou především hmotněprávní ustanovení zákona o rodině a nového občanského zákoníku. Opomenuta nebude samozřejmě ani úprava procesněprávní, která rovněž doznala určitých změn, byla doplněna o úpravu řízení o osvojení zletilého a s účinností k prvnímu dni roku 2014 spolu s dalšími nespornými řízeními vyčleněna z občanského soudního řádu do zákona o zvláštních řízeních soudních. Stručný výklad bude podán i o právní úpravě osvojení na našem území od roku 1918, kdy vzniklo samostatné Československo a právní úpravě SRN.

Po konzultacích s vedoucím diplomové práce a na jeho doporučení došlo k určitým změnám v osnově práce. Na začátku práce vymezím některé základní pojmy, jejichž znalost je podle mne důležitá (obzvláště pak, bude-li čtenářem tohoto textu právní laik) a s ohledem na uvedení do problematiky možná i stěžejní. Druhá kapitola práce bude věnována historickému exkurzu k vývoji právní úpravy na našem území od roku 1918. Pozornost při tom bude věnována pouze předpisům, které se staly součástí právního řádu, nikoliv legislativním návrhům. Jsem si vědom toho, že práce zaobírající se tímto začínají zpravidla historickým exkurzem od úpravy obsažené v právu antického Říma a pokračují

---

² FRINTA, Ondřej. Osvojení (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2007, č. 9, s. 963 - 964.

přes středověk a novověk až po současnou úpravu. Přesto si, v souladu s cílem této práce a s ohledem na doporučený rozsah absolventských prací tohoto typu, dovolím historický exkurz zúžit pouze na naše území a na dobu od roku 1918, což mi dá více prostoru pro to, abych se mohl věnovat předcházející, současné a zahraniční právní úpravě. Domnívám se, že o historii institutu osvojení toho bylo napsáno mnoho a pokud by měl přeci jen někdo zájem seznámit se s ní podrobněji, v širším dějinném rozsahu, odkážu ho na odbornou literaturu.³

Třetí kapitola se bude zabývat právní úpravou osvojení účinnou do konce roku 2013, v kapitole následující pak bude pojednáno o současné právní úpravě, která nabyla účinnosti počátkem roku 2014. Následovat bude část práce věnovaná srovnání s vybranou zahraniční úpravou, v jejímž rámci bude stručně pojednáno o právní úpravě osvojení ve Spolkové republice Německo.

Poté se zaměřím na zhodnocení nové, resp. současné právní úpravy osvojení obsažené v rekodifikaci soukromého práva. Při jejím hodnocení budu přihlížet jak ke změnám, které přinesla, tak i k zahraniční úpravě z předcházející kapitoly a případně se zamyslím i nad některými úvahami *de lege ferenda*. V závěru práce pak v krátkosti shrnu její cíl, obsah a zjištěné výsledky.

---

³ Jde-li o úpravu adoptce v právu starověkého Říma stojí za zmínku zejména tyto knihy: KINCL, Jaromír, Valentin, URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s. nebo BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha. Academia, 1994, 471 s.

1. Vymezení některých základních pojmů

1. 1 Rodinné právo

Rodinné právo tvoří soubor právních norem upravujících vedle právních vztahů týkajících se rodiny také pravidla o manželství a k němu vztažených manželských právech a povinnostech. Proto by podle prof. Eliáše bylo správnější hovořit namísto o právu rodinném spíše o právu manželském a rodinném.⁴

Ačkoliv rodinné právo obsahuje některé prvky práva veřejného, je považováno za jednu ze základních součástí práva soukromého. Přestože jsou vztahy mezi subjekty práva v oblasti práva rodinného většinou ovládnuty principem rovnosti, ponechal si zákonodárce možnost do těchto vztahů v určitých případech zasahovat. Činí tak zejména v případech, kdy si to vyžaduje zájem nezletilých dětí.⁵

V rámci úpravy rodinného práva rozlišujeme materii statusovou, kogentně upravující osobnostní práva, a ostatní soukromoprávní rodinněprávní materii, která se dále člení do dvou skupin, a sice na právo manželské a na tzv. rodinné právo v užším smyslu, jež upravuje "*vztahy mezi rodiči a dětmi, vztahy náhradní péče o dítě a vztahy obdobné (sociálně právní péče o dítě)*".⁶ Institut sociálně právní ochrany pak představuje jakýsi veřejnoprávní protiklad k výše zmíněné problematice soukromoprávní. Prameny rodinného práva je možné nalézt v řadě právních předpisů různé právní síly.⁷

1. 2 Rodina

Rodina, která představuje jakýsi mezičlánek mezi zájmy společnosti a zájmy individuálními, plní ve společnosti důležité úkoly. Vymezením pojmu rodiny se dlouhodobě zabývá celá řada společenských věd a i jejich definic je vícero. Ačkoliv rodina není právním řádem ČR, na rozdíl od obecného zákoníku občanského,⁸ legálně definována, může být velice obecně charakterizována jako

---

⁴ ELIÁŠ, Karel in ELIÁŠ, Karel. a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 163.

⁵ PLECITÝ, Vladimír in PLECITÝ, Vladimír, Michal SKŘEJPEK, Josef SALAŠ a Alexander ŠÍMA. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 13.

⁶ RADVANOVÁ, Senta in ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné 3. 5. jubilejní aktualizované vyd.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, s. 17.

⁷ RADVANOVÁ, Senta in ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné 3. 5. jubilejní aktualizované vyd.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, s. 16 - 17.

⁸ Podle § 40 OZO se rodinou rozuměli rodiče se všemi svými potomky.

malá skupina osob, které navzájem spojují manželské nebo příbuzenské vztahy anebo společný způsob života.⁹

1. 3 Příbuzenství

Příbuzenství je statusový institut, který současný občanský zákoník v § 771 vymezuje jako vztah osob založený na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením. Z osob navzájem příbuzných můžeme sestavit jejich pokolení (linii, řadu). Pochází-li jedna osoba od druhé, hovoříme o linii přímé (linea recta). V případech, kdy jedna osoba od druhé sice nepochází, ale má s ní společného předka, hovoříme o linii pobočné (linea collateralis). Podle tzv. stupně příbuzenství se pak v rámci těchto řad určuje vzdálenost jedné osoby od druhé. § 773 NOZ stanoví, že stupeň příbuzenství se mezi dvěma osobami určuje podle počtu zrození, jimiž v linii přímé pochází jedna osoba od druhé a ve vedlejší linii obě od svého nejbližšího společného předka.¹⁰

1. 4 Rodičovství

*"Rodičovstvím se rozumí vztah mezi dítětem a jeho rodiči (matkou a otcem)."*¹¹ Určení matky a otce dítěte je zásadní statusovou záležitostí každé fyzické osoby, neboť skrz rodiče dochází k začlenění dítěte do ostatních příbuzenských vztahů. Rodičovství lze chápat ve třech rovinách:

1) V rovině biologické jsou rodiči muž a žena určení podle přírodních zásad rozmnožování lidského druhu.

2) V rovině sociální jsou za rodiče považovány osoby plnící sociální roli rodičů, a to bez ohledu na jejich biologické rodičovství. Jde tedy o osoby, které o dítě trvale pečují, soustavně jej vychovávají apod.

3) V rovině právní jsou za rodiče považovány ty osoby, o nichž tak stanoví zákon. Jen tyto rodiče jsou nositeli povinností a práv, které právo s rodičovstvím spojuje. Pravidla, na jejichž základě se určují rodiče dítěte, jsou upravena §§ 775 - 793 NOZ. Matkou dítěte je podle § 775 NOZ žena, která dítě porodila. Určení otce dítěte je pak založeno na systému vyvratitelných právních domněnek.

---

⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 3 - 4.

¹⁰ FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ in DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 237 - 238.

¹¹ FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ in DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 239.

Právně významný vztah mezi rodičem a dítětem není pouze podstatou jejich vzájemných povinností a práv ve sféře práva soukromého, ale působí rovněž důležité právní následky ve sféře práva veřejného (osobní status člověka).¹²

1. 5 Dítě

Právní řád České republiky používá pojmu dítě ve dvou významech. V prvním jde o "*jakoukoli fyzickou osobu, pokud chceme vyjádřit její vztah k rodičům.*"¹³ V tomto smyslu tedy zdůrazňujeme, že určitá osoba je potomkem konkrétních ascendentů v prvním stupni přímé linie. Ve druhém významu se jako dítě označuje nedospělý člověk, který vzhledem ke svému nižšímu věku a slabšímu postavení požívá zvýšené právní ochrany, jež je mu garantována Listinou základních práv a svobod a mezinárodními dokumenty. Ačkoliv je pojem dítě používán jak zákonem o rodině, tak i novým občanským zákoníkem, ani jeden z těchto předpisů jej nedefinuje. Spornou otázkou pak je, zda můžeme pod pojem dítě zařadit i nascitura, tj. plod v lůně mateřském.¹⁴ Podle § 25 NOZ se na nascitura, vyhovuje-li to jeho zájmům, hledí jako na již narozené dítě.

1. 6 Náhradní rodinná péče

Ideálním stavem je, pokud dítě vyrůstá ve své přirozené rodině, kde je milováno a podporováno v dalším vývoji. V případech, kdy toto není na základě různých důvodů možné, má pak dítě právo na náhradní výchovu, která se uskutečňuje buď ve formě náhradní rodinné péče, nebo péče ústavní.

V náhradní rodinné péči je dítě vychovááno osobami odlišnými od jeho biologických rodičů v prostředí, které je podobné životu v přirozené rodině. O svěření dítěte do péče určité fyzické osoby v těchto případech rozhoduje soud. Pod tuto formu péče o dítě se běžně řadí: osvojení, pěstounská péče, péče jiné fyzické osoby a poručenství s péčí.¹⁵

---

¹² FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ in DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 239 - 240.

¹³ SCHÖN, Monika. Koho české právo rozumí pod pojmem dítě?. *Právo a rodina.* 2013, č. 3, s. 17.

¹⁴ SCHÖN, Monika. Koho české právo rozumí pod pojmem dítě?. *Právo a rodina.* 2013, č. 3, s. 17 - 18.

¹⁵ Náhradní výchova. Středisko náhradní rodinné péče. *Náhradní rodina* [online]. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_vychoval

Jako právní institut náhradní rodinné péče slouží osvojení tehdy, když dochází k adopci "cizích" dětí, neboť tyto vstupují do nové rodiny, ve které předtím nežily. Osvojenci v těchto případech vystupují z příbuzenských vztahů k původní rodině a zároveň vstupují do nově konstituovaných příbuzenských vztahů k osvojiteli a jeho rodině. Toto nové uměle vytvořené příbuzenství však není pouhou péčí o dítě, ale především statusovou změnou, změnou osobního stavu s právními následky jak pro právo soukromé, tak i veřejné. V tomto ohledu tedy osvojení pojem náhradní rodinné péče přesahuje.

Pokud však dochází k osvojení dítěte manželem jednoho z jeho rodičů, hovoříme o "náhradním rodičovství." Dítě je nadále členem rodiny vytvořené jedním z jeho rodičů, nedochází ke změně jeho dosavadního rodinného prostředí, avšak významně se mění jeho právní poměr ve vztahu k druhému rodiči. Dítě tedy právně přichází o jedno ze svých rodičů, přičemž na jeho místo současně, se všemi důsledky stanovenými zákonem, získává rodiče nového.

S ohledem na dvě výše zmíněné podoby osvojení tedy nelze, bez další diference, považovat adopci za prostý nástroj náhradní péče o dítě.¹⁶

1. 7 Osvojení

1. 7. 1 Pojem osvojení

Pojem osvojení můžeme chápat v několika významech. V první řadě se jím rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. Z hlediska práva objektivního je pak osvojení chápáno jako právní institut, jako soubor právních norem, které přijetí cizí osoby za vlastní upravují. V obecné mluvě se pojmem osvojení označuje proces, jehož účelem je vytvoření právního poměru osvojení. V neposlední řadě se osvojením rozumí také určitý moment v čase, k němuž je osvojení ve shora uvedeném smyslu procesu ukončeno a od něhož vzniká právní poměr osvojení.¹⁷

Jako právní institut si osvojení prošlo určitým historickým vývojem, při němž se měnilo jeho chápání i účel, k němuž směřovalo. Jeho podstata však zůstávala stále stejná - vždy šlo o přijetí cizí osoby za vlastní. Na základě osvojení dochází k vytvoření právně relevantního příbuzenství mezi osobami, které zpravidla nejsou spojeny vazbami biologickými, pokrevními. Jde tedy o právní konstrukci, která mezi určitými osobami vytváří umělý poměr, ke kterému právo

---

¹⁶ RADVANOVA, Senta a Michaela ZUKLINOVA. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 130 - 131.

¹⁷ FRINTA, Ondřej. Osvojení (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2007, č. 9, s. 961.

následně přihlíží jako by se jednalo o poměr přirozený.¹⁸ Osobu, která přijímá jiného za vlastního, nazýváme osvojitelem (adoptantem) a osobu, jež je za vlastní přijímána, nazýváme osvojencem (adoptátem).¹⁹

1. 7. 2 Druhy osvojení

V rámci různých právních úprav můžeme na základě rozličných kritérií rozlišovat různé druhy a typy adopce, které se v historickém vývoji tohoto institutu vyvinuly:

1) Podle toho do jaké míry se osvojenec začleňuje do rodiny osvojitele a do jaké míry mu zůstává zachovává jeho vztah k jeho přirozené rodině rozlišujeme mezi osvojením úplným a neúplným. Při úplném osvojení dochází k úplnému zániku vztahů osvojené osoby k její přirozené rodině a k vytvoření nových právních vztahů k osvojiteli a jeho příbuzným. Při osvojení neúplném vztahy mezi osvojencem a jeho původní rodinou zcela nezanikají. Osvojené osobě vzniká nový právní poměr pouze ve vztahu k osvojiteli, nikoliv však k jeho rodině. Právní úpravě ČR jsou v současné době známy oba tyto druhy. Úplným osvojením je, s výjimkou osvojení manželem rodiče, osvojení nezletilého a osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého. Osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého je osvojením neúplným.

2) Podle osoby osvojitelů rozlišujeme mezi osvojením individuálním, kdy je osvojitelem jedna osoba, a osvojením společným. Současná právní úprava připouští obě tyto varianty, přičemž společně osvojit mohou jen manželé.

3) Podle přípustnosti možnosti zrušení osvojení rozlišujeme osvojení zrušitelné (též zvané jako osvojení prosté či 1. typu/stupně) a nezrušitelné (osvojení se zápisem do matriky, osvojení 2. typu/stupně). Podle občanského zákoníku se každé osvojení nezletilého po uplynutí tří let od vydání rozhodnutí o osvojení, eventuálně podle § 844 NOZ i dříve, přemění ze zrušitelného na nezrušitelné.

4) Pokud jde o adopci nezletilých, rozlišujeme podle místa budoucího bydliště další tři typy osvojení, a sice osvojení vnitrostátní, osvojení do ciziny a osvojení z ciziny.²⁰

---

¹⁸ FRINTA, Ondřej a Dita FRINTOVÁ in DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 240.

¹⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení - jméno s několika významy. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK. *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 369 - 372.

5) Osvojení zletilého je možné podle právních následků dělit na silné (osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého) a slabé (osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého).

1. 7. 3 Prameny úpravy

Právní úpravu osvojení můžeme v současné době nalézt jak ve vnitrostátních, tak i v mezinárodních pramenech práva. K vnitrostátním pramenům řadíme Listinu základních práv a svobod, která je podle článku 112 Ústavy ČR součástí ústavního pořádku a řadí se tak mezi předpisy nejvyšší právní síly. LZPS v čl. 32 odst. 1 stanoví, že rodičovství a rodina požívá zákonné ochrany a dále garantuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých. LZPS dále říká, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, a že děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. K omezení rodičovských práv nebo k odloučení rodičů od jejich nezletilých dětí může proti vůli rodičů dojít jen na základě soudního rozhodnutí (čl. 32 odst. 4 LZPS).

Dalšími vnitrostátními prameny jsou: občanský zákoník č. 89/2012 Sb, kterým byla ke dni 1. 1. 2014 nahrazena hmotněprávní úprava obsažená v zákoně o rodině a zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, jde-li o osvojení s mezinárodním prvkem. Zprostředkování osvojení upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Soudní řízení související s osvojením jsou obsažena v zákoně o zvláštních řízeních soudních, jímž byla nahrazena dřívější procesní úprava obsažená v občanském soudním řádu.^{21 22}

Mimo vnitrostátní právo je osvojení upraveno řadou mezinárodních dokumentů majících univerzální, či regionální povahu. K těm univerzálním řadíme např. Úmluvu o právech dítěte a Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodních osvojeních, k regionálním dokumentům patří např. Evropská úmluva o osvojení dětí.^{23 24}

---

²⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 278 - 280.

²¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

²² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, s. 53.

²³ BAYEROVÁ, Monika. Osvojení v mezinárodních dokumentech. *Právní rozhledy*, 1999, č. 7, s. 394.

²⁴ Více k mezinárodním pramenům osvojení např. v HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 281 - 286.

2. Historický exkurz - vývoj osvojení na našem území od roku 1918

Tato část práce se bude v chronologickém pořadí zabývat právními předpisy, které se staly součástí právního řádu a jimiž byl institut osvojení na našem území normován od roku 1918.

2.1 Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský

V roce 1918 došlo k rozpadu Rakousko - Uherska a vzniku samostatného státu Čechů a Slováků. Dne 28. října 1918 byl plénem Národního výboru schválen první zákon Československa, tzv. "recepční norma."²⁵ Ve snaze zamezit bezprávnímu stavu, neboť s tak rychlým rozpadem Rakouska - Uherska se vskutku nepočítalo, stanovil tento předpis ve svém článku druhém, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti. Došlo tak vlastně k prozatímnímu převzetí Rakousko - Uherského právního řádu včetně práva rodinného upraveného pro naše území v té době v Obecném zákoníku občanském z roku 1811.²⁶ Osvojení bylo v rámci OZO upraveno v díle prvním (O právech, která se týkají osobnostních vlastností a poměrů), hlavě třetí (O právech mezi rodiči a dětmi) pod "svazky podobnými právnímu poměru mezi rodiči a dětmi" v §§ 179 - 185.

Osvojiteli se mohly stát pouze fyzické osoby, které slavnostně neslíbily, že zůstanou svobodny a zároveň neměly vlastní manželské děti (§ 179 OZO). Osvojitel či osvojitelkyně museli být starší čtyřiceti let. Pokud se nacházeli v manželství, potřebovali k přijetí dítěte za vlastní svolení svého manžela. Byl-li druhý manžel prohlášen za choromyslného nebo nebyl-li znám jeho pobyt, svolení se nevyžadovalo. Nezletilé dítě mohlo být osvojeno jen tehdy, svolil-li k tomu jeho manželský otec nebo, nebylo-li jeho, jen se svolením matky, poručníka a soudu. Svolení manželského otce, byl-li stále naživu, se vyžadovalo i při osvojení osoby zletilé (OZO se zmiňuje o "zletilém dítěti"). Osvojený obdržel jméno osvojitele nebo rodné jméno osvojitelkyně, přičemž však mohlo být smluveno spojení tohoto jména s předešlým rodinným jménem přijaté osoby. Mezi osvojiteli, přijímanou osobou a jejími potomky byla, pokud zákon nestanovil jinak, stejná práva jako mezi manželskými rodiči a dětmi. Adoptivní otec byl nositelem moci otcovské. K ostatním příbuzným osvojitelů však nevznikal

---

²⁵ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

²⁶ SCHELLE, Karel in VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *Česke pravni dějiny*. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 293 - 294.

osvojenci žádný právní vztah a osvojencova práva k jeho biologické rodině byla zachována (jednalo se tedy o osvojení neúplné).

Ke vzniku osvojení docházelo na základě smlouvy. Pokud byl osvojencem nezletilý, mohl být právní vztah mezi ním a osvojitelem zrušen, k tomu se vyžadovalo svolení zástupců nezletilého a soudu. Zánikem právního poměru osvojení se nezletilé dítě vrátilo pod moc manželského otce.²⁷

2. 2 Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení

V roce 1928 došlo k přijetí zákona č. 56/1928 Sb. z. a n., o osvojení, kterýmžto byla výše zmíněná ustanovení §§ 179 - 185 OZO zrušena a nahrazena novější úpravou, kterou bylo možné považovat za pokrokovější a více promyšlenou, zároveň byla také podrobnější - počet ustanovení regulujících adopci byl oproti OZO dvojnásobný (14 paragrafů). Některé, ba i elementární, otázky však byly řešeny stejně jako dříve.²⁸

Možnost stát se osvojitelem byla omezena na osoby bez vlastních manželských dětí nebo dětí jim na roveň postavených (šlo o děti legitimované, osvojené či v poměru k matce nemanželské). Jen těmto osobám bylo umožněno, aby smlouvou přijaly za vlastní jinou osobu, ať už zletilou či nezletilou. Minimální požadovaný věk osvojitele, stejně tak jako minimální věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem, zůstal z předchozí úpravy zachován v nezměněné podobě. Chtěl-li muž osvojit své nemanželské dítě, nebylo na překážku, že měl vlastních potomků manželských či jim na roveň postavených dětí a ani ustanovení o minimálním věku osvojitele a nejmenším věkovém rozdílu nehrála v tomto případě žádnou roli. Manžel mohl osvojovat nebo být osvojen jen se souhlasem manžela druhého. Byl-li druhý manžel slabomyslný, na základě čehož byl zcela zbaven svéprávnosti, choromyslný nebo trvale neznámého pobytu, mohl za něho se schválením soudu udělit souhlas opatrovník. Za trvání právního vztahu osvojení, nemohl být osvojenec osvojen jinou osobou než manželem osvojitele. Jako společné dítě mohli někoho osvojit pouze manželé. Zákon nově stanovil zákaz osvojení určitých osob - vlastního manžela, sourozence či příbuzného v pokolení přímém.

K osvojení svéprávného bylo zapotřebí svolení jeho rodičů a také soudu, přičemž při různém mínění rodičů rozhodovalo to otcovo. Z toho si lze mimo jiné

---

²⁷ §§ 179 - 185 Obecného zákoníku občanského.

²⁸ RADVANOVA, Senta a Michaela ZUKLÍNOVA. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 127.

udělat závěr, jak byla tehdy v manželství chápána rovnost, resp. nerovnost muže a ženy. V případech, kdy osvojenec nebyl svéprávný, vyžadovalo se svolení rodičů, popř. zákonného zástupce a soudu. K tomuto je možno podotknout, že OZO schválení smlouvy soudem nevyžadoval. Odpíral-li rodič svolení, ačkoliv k tomu neměl závažný důvod, bylo se možné, stejně jako v předešlé úpravě, obrátit na soud.

Úprava jména osvojenice byla podrobnější, avšak v základu stejná s tou v OZO - přijatá osoba obdržela jméno osvojitelovo nebo rodové (dílčí) jméno osvojitelčino. Nacházela-li se osvojitelka v manželství, obdržel osvojenec jméno jejího muže jen s jeho souhlasem. Osvojenka musela ke jménu osvojením obdrženému připojit své jméno dosavadní. Mezi osvojitelem, osvojenecem a jeho potomky narozenými po založení osvojenického poměru byl, jestliže zákon nestanovil jinak, po právu též poměr, jako mezi rodiči a manželskými dětmi. Osvojená osoba a její descendenté nabývali vůči osvojiteli všechny majetkoprávní nároky stejně jako manželské děti. Potomků osvojenice narozených před ujednáním osvojevací smlouvy se tento právní poměr týkal jen v případě, že k tomu dali souhlas, případně, byli-li neseprávní, když byl soudně schválen souhlas daný jim ustanoveným opatrovníkem. Nezletilá osoba, jež byla osvojena, přecházela pod otcovskou moc osvojujícího muže. Osvojením nevznikal osvojenici žádný vztah k rodině osvojitelky, neměl vůči ní žádné majetkoprávní nároky. Práva k vlastní, biologické, rodině zůstala osvojenici i jeho potomkům zachována, nárok na výživu však měli ve vztahu ke své původní rodině jen tehdy, nebyl-li jim osvojitel schopen poskytovat slušnou výživu. Naproti tomu osvojitel osvojením nenabýval žádné majetkoprávní nároky vůči osobě osvojenice ani jeho potomkům. I v tomto zákoně bylo tedy osvojení koncipováno jako neúplné.

Zákon samozřejmě upravoval i možnost zrušení právního vztahu osvojení. Dosáhnout toho bylo možné dohodou všech účastníků právního poměru založeného osvojením. Jakmile bylo osvojení zrušeno, pominuly do budoucna všechny jeho účinky, osvojenici se vracelo jeho původní jméno a nebyl-li svéprávný, došlo i k jeho návratu pod otcovskou, eventuálně poručnickou moc. Jak už bylo zmíněno výše, právní poměr osvojení vznikl smlouvou. Osvojevací smlouva mohla mít formu veřejné listiny nebo soukromé listiny s úředně ověřenými podpisy, přičemž právně účinnou se stávala až po schválení soudem.

ZoO upravující práva mezi osvojitelem a osvojencem umožňoval, aby si tito za určitých podmínek smlouvou upravili svá práva odlišně.²⁹

2. 3 Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

V roce 1949 byl jako první předpis tzv. právnické dvouletky, v jejímž rámci mělo po únorovém převratu v roce 1948 dojít k přebudování právního řádu a vytvoření "nevykořisťovatelského" socialistického práva, Národním shromážděním schválen zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, kterýmžto došlo k vyčlenění rodinného práva z občanského zákoníku. Rodinné právo, jehož materie byla považována za součást práva občanského, se stalo samostatným právním odvětvím.³⁰ Na tomto místě je možno zmínit, že oddělení rodinného práva od civilního kodexu bylo pro socialistické právo typické. Socialistické právo, které zrušilo rozlišování mezi právem soukromým a veřejným, bylo sovětskou teorií práva rozděleno do právních odvětví. Úprava věcí manželských a rodinných pak byla ponechána rodinnému právu jako samostatnému právnímu odvětví.³¹

V obou úpravách předcházejících ZPR byla adopce pojímána jako typický právní vztah soukromoprávní povahy, do něhož bylo státními orgány zasahováno jen v minimální míře, přičemž osvojení bylo institucionálně chápáno jako přijetí osoby za vlastní, bez ohledu na to, zda byla tato osoba zletilá či nikoli. Šlo tedy vlastně o jakýsi právní prostředek, jímž osvojitel získával potomka coby svého právního nástupce. Přijetí zákona o právu rodinném, jenž upravoval osvojení v rámci své hlavy druhé (Rodiče a děti), části čtvrté (Osvojení) v §§ 63 - 69, představovalo pro úpravu adopce na našem území zlomový okamžik, neboť "*tento zákon uvedl na území našeho státu v život osvojení jako především přijetí cizího, nezletilého dítěte do vlastní rodiny, jako institut náhradní rodinné péče, která ve svých právních důsledcích plně nahrazuje pokrevní vztah.*"³² Z důvodové zprávy k ZPR je dále možné vyčíst, že účel osvojení byl omezen pouze na "*výchovu dětí k lásce k práci a k lidově demokratickému státu.*"³³

---

²⁹ Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení.

³⁰ VOJÁČEK, Ladislav in VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *Česke pravni dějiny*. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 563 - 565.

³¹ CHAZOVA, A. O. Rodinné právo v bývalém Sovětském svazu: více odlišností nebo více společného? *Právník*. 2009, č. 8, s. 849.

³² RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 127.

³³ Důvodová zpráva k § 63 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

Podle zákona o právu rodinném bylo napříště možné osvojit pouze osoby nezletilé, a to jen tehdy, byla-li jim ona adoptce ku prospěchu. Zákon již nepožadoval, aby byl osvojitel bezdětný či starší 40 let, přesto na něho stále kladl určité požadavky - muselo se jednat o osobu svéprávnou, mezi níž a osvojencem byl přiměřený věkový rozdíl, který však zákon minimálním počtem let již nestanovil.

Mezi osvojitelem a osvojencem vznikala adoptcí takový poměr, jaký je mezi rodiči a jejich dětmi. Jako společné dítě mohli nezletilce osvojit jen manželé. Nacházel-li se osvojitel v manželství, mohlo k osvojení dojít pouze se souhlasem manžela druhého - z tohoto ustanovení však byly zákonem stanoveny dvě výjimky a sice, jednalo-li se o manžela zcela zbaveného svéprávnosti nebo bylo-li opatření jeho souhlasu spojeno s těžko překonatelnou překážkou. K adoptci bylo dále zapotřebí získat souhlas zákonného zástupce osvojované osoby a pokud bylo osvojované dítě schopno posoudit dosah osvojení, vyžadoval se i jeho souhlas. Podstatnou změnu přinesl ZPR v právním důvodu vzniku poměru osvojení, neboť tento nově vznikala konstitutivním rozhodnutím soudu vydaným na základě žádosti podané osvojitelem a nikoliv smlouvou.

V důsledku osvojení docházelo k zániku rodičovské moci biologických rodičů osvojence a stejně tak i k zániku eventuálního poručenství. Přesto nedocházelo k úplnému zániku vyživovací povinnosti osvojence vůči jeho původní rodině a naopak vyživovací povinnosti jeho původní rodiny vůči němu. Tato povinnost trvala nadále, nebyli-li jiné osoby výživou povinné schopny dostát své vyživovací povinnosti. Osvojenec nabýval příjmení osvojitele a pokud byl osvojován společně manželi, obdržel příjmení určené pro jejich ostatní děti. Se souhlasem osvojitele si osvojenec k nově získanému příjmení mohl připojit své příjmení původní.

O zrušení právního poměru osvojení, stejně tak jako o jeho vzniku, rozhodoval soud. Návrh na zrušení mohl podat jak osvojitel, tak i osvojenec, vždy jej však musel opřít o nějaký důležitý důvod. Právní účinky zániku osvojení byly vázány na den podání návrhu. Za zmínku jistě stojí i to, že ačkoliv zákon již neumožňoval adoptci osoby, zletilé stanovil způsob, jímž bylo možné toto již dříve založené osvojení zrušit. Dělo se tak na základě dohody ve formě soudního zápisu mezi osvojitelem a osvojencem.³⁴

---

³⁴ §§ 63 - 69 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném v původním znění.

V roce 1958 došlo k novelizaci ZPR zákonem č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení. Z několika změn, které tato novela přinesla, bylo tou zřejmě nejpodstatnější zavedení tzv. nezrušitelného osvojení, tedy osvojení, při němž docházelo k zapsání osvojitele do matriky na místo rodiče dítěte. Další změnou, rovněž velmi významnou, bylo stanovení tří zákonných důvodů, pro něž se k osvojení nevyžadovalo přivolení rodičů dítěte, a to i přestože byli jeho zákonnými zástupci. Podle čl. I odst. 3 této novely nebylo přivolení rodičů zapotřebí, jestliže se dítě nacházelo po dobu nejméně jednoho roku v ústavní péči a rodiče o ně po tu dobu neprojevovali žádný zájem, nebo pokud rodiče neprojevovali o dítě žádný zájem po dobu nejméně dvou let a také tehdy byl rodiči dítěte udělen souhlas k jeho blanketnímu osvojení, tj. osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Namísto souhlasu rodičů se v těchto případech vyžadoval souhlas opatrovníka ustanoveného dítěti v řízení o osvojení.

Je možné shrnout, že tato změna zákona o právu rodinném měla bezpochyby určitý pozitivní přínos, především pak pro děti, které byly opuštěny vlastními rodiči a nacházely se v různých ústavech, neboť těmto dala možnost být adoptován bez souhlasu jejich rodičů. Na druhé straně bylo touto novelou podstatně zasaženo do práv rodičů.³⁵

2. 4 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

V návaznosti na nově přijatou Ústavu z roku 1960 došlo k rekonstrukci rodinného práva. Tento proces byl v roce 1963 ukončen přijetím zákona o rodině.³⁶ Osvojení, upravené v §§ 63 - 77, se týkalo pouze nezletilých dětí, přičemž bylo koncipováno jako osvojení úplné. Vzhledem k tomu, že tento předpis platil ve znění pozdějších novel až do konce roku 2013, bylo by velmi zdlouhavé pojednávat o něm tak, jak se vyvíjel a měnil. Proto se budu v následující kapitole věnovat zákonu o rodině, resp. jeho ustanovením o osvojení jen v úpravě, která byla účinná do konce roku 2013.

---

³⁵ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 128.

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 30.

3. Právní úprava osvojení účinná do konce roku 2013

Do konce roku 2013 byla hmotněprávní úprava osvojení normována v zákoně o rodině a procesněprávní úprava v občanském soudním řádu. Proces zprostředkování osvojení byl upraven zákonem o sociálně-právní ochraně dětí.

3. 1 Zákon o rodině

3. 1. 1 Charakter osvojení

Zákon o rodině umožňoval, stejně jako jemu předcházející úprava v zákoně o právu rodinném, osvojit pouze osoby nezletilé, bylo-li jim to ku prospěchu. Osvojení bylo chápáno jako nejvýznamnější forma náhradní rodinné péče, jejímž cílem bylo *"založit mezi osvojitelem a osvojencem taková právní vztah, jako mezi přirozenými rodiči a dětmi, a vytvořit tak nezletilému dítěti stabilní a harmonický domov."*³⁷ Jako takové mohlo být osvojení využito pouze v případech tzv. osvojitelných nezletilých dětí, tedy dětí osiřelých, opuštěných či těch, které nemohly být z různých důvodů navraceny do výchovného prostředí své původní rodiny. Musíme si však uvědomit, že i přes vše výše uvedené bylo osvojení především změnou osobního stavu osoby. Touto změnou byl sledován jak zájem společnosti, tak především nejvyšší zájem nezletilého dítěte., resp. jeho blaho.³⁸

3. 1. 2 Typy osvojení

Zákon o rodině rozlišoval dva základní typy (druhy, stupně) adopce: osvojení zrušitelné a v praxi převažující osvojení nezrušitelné, se kterým bylo spojeno zapsání osvojitele do matriky namísto rodiče dítěte. Převaha osvojení nezrušitelného souvisela s tím, že pokud se již osvojitelé rozhodli přijmout cizí nezletilé dítě za vlastní, měli zpravidla také zájem na tom, aby se jejich vztah k osvojenci i po stránce právní v co největší možné míře přiblížil vztahu přirozenému a aby se přijímané dítě do nové adoptivní rodiny začlenilo co nejvíce. Oběma výše zmíněným typům bylo společné, že mezi osvojitelem a osvojeným dítětem vznikl takový vztah jako je mezi rodičem a dítětem a také to,

---

³⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 277.

³⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 277; 286.

že docházelo přechodu rodičovské zodpovědnosti³⁹ z původních rodičů na osvojitele. Základní rozdíl pak spočíval v právních následcích, ty totiž mohly být v případě osvojení prvního typu zrušeny.⁴⁰

Oba typy byly osvojením úplným, neboť při nich docházelo k zániku právních poměrů osvojence vůči původní rodině. Výjimku tvořily pouze případy, kdy bylo dítě adoptováno manželem rodiče a kdy tedy docházelo k náhradě pouze jednoho rodiče, přičemž vztahy k druhému rodiči a jeho rodině zůstaly nedotčeny. V obou typech mohlo dojít k osvojení jednotlivou fyzickou osobou, v případě osvojení nezrušitelného se však jednalo o výjimku (srov. § 74 ZoR odst. 2). Jako společné dítě mohli někoho osvojit pouze manželé. Byl-li osvojitelem manžel, mohl dítě osvojit pouze se souhlasem druhého manžela. Pokud však druhý manžel pozbyl způsobilosti k právním úkonům, nebo bylo-li opatření jeho souhlasu spojeno s těžko překonatelnou překážkou, nebylo tohoto souhlasu zapotřebí (§66 ZoR).⁴¹

3. 1. 3 Podmínky osvojení

Vzhledem k tomu, že při osvojení dochází k výrazné změně v osobním stavu osob, stanovil zákon řadu hmotněprávních podmínek, které musely být obligatorně splněny k tomu, aby se osvojení realizovalo. Většina z těchto podmínek byla společná pro oba výše zmíněné typy osvojení. K osvojení nezrušitelnému se pak vyžadovalo splnění některých dalších podmínek.⁴²

3. 1. 3. 1 Podmínky společné pro oba typy osvojení

a) Adopce musela být podle § 65 odst. 2 ZoR osvojení ku prospěchu. Splnění této podmínky bylo na základě opatřených podkladů a posouzených poznatků zjišťováno soudem v rámci řízení o osvojení. Bez znalosti určitých skutečností (např. informací o osobě osvojitele, jeho vztahu k dítěti či o jeho

---

³⁹ Rodičovská zodpovědnost byla v § 31 odst. 1 ZoR vymezena jako souhrn práv a povinností a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, b) při zastupování nezletilého dítěte, c) při správě jeho jmění.

⁴⁰ ŠVESTKA, Jiří in HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 305; 308.

⁴¹ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 131.

⁴² RADVANOVÁ, Senta in ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné 3. 5. jubilejní aktualizované vyd.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, s. 110.

schopnostech pečovat o dítě) nebylo v jednotlivém případě prospěšnost osvojení pro dítě odůvodnit.⁴³

b) Osvojit bylo možné pouze nezletilé, již narozené dítě. Osvojení nascitura, tedy dítěte již počatého, avšak doposud nenarozeného, nepřipadalo s ohledem na nemožnost preadopční péče, coby další zákonem požadované podmínky, v úvahu. Při osvojení nezrušitelném se navíc vyžadovalo, aby bylo dítě starší jednoho roku.⁴⁴

c) Další podmínkou byl podle § 65 ZoR přiměřený věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem, který však zákon blíže nikterak číselně neurčoval. Pod pojmem přiměřeného věkového rozdílu byl teorií i praxí chápán "*takový věkový rozdíl, jaký je zpravidla mezi rodiči a jejich vlastními dětmi.*"⁴⁵ Pokud bylo na osvojitele vzhledem k věkovému rozdílu mezi ním a osvojencem možno pohlížet jako na biologického rodiče osvojence, bylo podle judikatury soudů na tento věkový rozdíl možno pohlížet jako na přiměřený.⁴⁶

d) Další podmínkou, jejíž splnění však nebylo, na rozdíl od zákona o osvojení z roku 1928, v ZoR explicitně upraveno byla absence blízkého pokrevního příbuzenství mezi osvojitelem a osvojencem. Osvojením totiž dochází k vytvoření nového umělého příbuzenství mezi osvojitelem a přijímanou osobou tam, kde mezi nimi chybí určité vazby biologické. V případech, kdy jsou však mezi nimi tyto vazby dány, považuje se vytvoření poměru osvojení mezi těmito osobami za nevhodné a nadbytečné. Vzdálenější pokrevní příbuzenství však nebylo adopci na újmu.⁴⁷

e) Osvojitelem nemohl být podle § 64 odst. 2 ZoR ten, kdo neměl způsobilost k právním úkonům.⁴⁸ Za vlastní pak nemohly přijmout cizí dítě ani již zletilé fyzické osoby způsobilosti k právním úkonům zbavené či v ní omezené.

---

⁴³ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 132.

⁴⁴ RADVANOVÁ, Senta in ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 5. jubilejní aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, s. 111.

⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 298 - 299.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 132.

⁴⁸ Způsobilost k právním úkonům byla § 8 ObčZ vymezena jako způsobilost vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti. V plném rozsahu vznikala zletilostí, již bylo možné nabýt dovršením 18. roku věku, nebo ještě dříve v případech, kdy bylo uzavřeno manželství.

ZoR byly zároveň obecně a stroze vyjádřeny požadavky na osobu osvojitele: mohlo se jednat pouze o fyzické osoby, které způsobem svého života zaručovaly, že osvojení bude ku prospěchu jak dítěti, tak i společnosti. Soud se proto zaobíral společenským postavením osvojitele (zajímal se o jeho rodinný život, majetkové poměry, způsob obživy apod.). Dále jej zajímaly také osobnostní vlastnosti eventuálního osvojitele a jeho zdravotní stav, přičemž podmínkou osvojení nebylo to, že by osvojitel musel být zcela ve fyzické kondici. Jednalo-li se o osobu invalidní, docházelo k posouzení postižení vždy v rámci jednotlivého případu a vždy v relaci k určitému dítěti, jeho osobě a věku.⁴⁹

Požadavky na osobu osvojitele měly své opodstatnění v tom, že právě on je jedním z rozhodujících faktorů, na kterých je do značné míry závislé to, zda bude osvojení dítěti ku prospěchu. Osoba osvojitele měla poskytovat garanci vytvoření harmonického a stabilního domova pro adoptované dítě a vytvořit tak předpoklad pro jeho další všestranný vývoj. Osvojení nesmělo být pouhým způsobem řešení problémů mezi manželi.⁵⁰

f) Jako společné dítě mohli podle § 66 odst. 1 ZoR někoho osvojit pouze manželé. Právní úprava připouštěla i možnost osvojení dítěte jen jedním z manželů, aniž by docházelo ke vzniku právního vztahu mezi osvojencem a manželem druhým. V obou případech bylo zapotřebí získat souhlas druhého manžela. Pokud však druhý manžel pozbyl způsobilosti k právním úkonům nebo pokud bylo opatření tohoto jeho souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou, souhlas se nevyžadoval. Manželův souhlas se nevyžadoval v případech, kdy docházelo k osvojení manželem matky, neboť jeho souhlas by se zdál být nadbytečným, když už dříve s osvojením souhlasil.⁵¹

g) K osvojení se dále podle § 67 ZoR vyžadoval souhlas zákonného zástupce dítěte, a to i v případě, že jím byl nezletilý rodič. Mělo-li dojít k osvojení dítěte do ciziny, vyžadoval se navíc i souhlas Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí (§ 63 odst. 2 ZoR). Souhlas rodiče k osvojení jeho dítěte byl chápán jako úkon vedoucí ke změně osobního stavu. Právo dát souhlas k osvojení svého dítěte náleželo rodiči, který byl plně způsobilý k právním úkonům, a který byl

---

⁴⁹ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 132 - 133.

⁵⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 296.

⁵¹ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 133.

zároveň nositelem rodičovské zodpovědnosti. Zákonem bylo toto právo přiznáno i rodičům s omezenou či pozastavenou rodičovskou zodpovědností, poněvadž i v těchto situacích jim jejich rodičovská zodpovědnost náležela, avšak oni ji nemohli vykonávat, popřípadě vykonávat v plném rozsahu. Výslovně bylo toto právo dáno i nezletilým rodičům, kterým ZoR s ohledem na nedostatek věku rodičovskou zodpovědnost nepřiznával. Pokud mělo dítě oba rodiče, musel být souhlas s osvojením, vzhledem k tomu, že se jednalo o nezastupitelný úkon, udělen oběma. To, zda se dítě nacházelo či nenacházelo v přímé péči rodičů, nehrálo žádnou roli. Právem udělit souhlas k osvojení disponoval i rodič omezený ve styku s dítětem a dokonce i ten, kterému byl styk s dítětem zakázán.⁵²

Zákon o rodině postup udělení souhlasu k osvojení explicitně neupravoval, a tak se vycházelo zejména z účelu osvojení a také z obecné části starého občanského zákoníku, na který zákon o rodině v ustanovení § 104 odkazoval. Na základě poměrně ustálené rozhodovací činnosti soudů a s ohledem na doktrínu a výkladová pravidla bylo možné konstatovat určitá stanoviska:

- 1) Souhlas k osvojení musel rodič udělit osobně, poněvadž šlo o jeho osobnostní právo.
- 2) Aby nebyl absolutně neplatný, musel být souhlas k osvojení učiněn svobodně a vážně.
- 3) Konkludentní forma nepřipadala v úvahu, souhlas musel být učiněn výslovně.
- 4) Souhlas musel být dále určitý a srozumitelný, a to jak k určité osobě budoucího osvojitele, tak i ke konkrétnímu typu osvojení.
- 5) Souhlas nebylo možné vázat na splnění podmínky či omezovat lhůtami.
- 6) K vyslovení souhlasu muselo dojít před soudem rozhodujícím o osvojení. Výchozí diskuse pro tento závěr byla úvaha, že soud musí zákonného zástupce dítěte jako účastníka řízení vyslechnout a zjistit, zda jeho vůle není v rozporu s jeho projevem vůle.⁵³

Problematiku odvolání platně uděleného souhlasu k osvojení zákon o rodině s výjimkou odvolání v případě tzv. blanketního souhlasu neupravoval a ani občanským zákoníkem z roku 1964, jehož ustanovení se podle § 104 ZoR používala tehdy, když zákon o rodině nestanovil něco jiného, nebyla možnost

---

⁵² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, s. 56.

⁵³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas s osvojením, přímý i blanketový, jako správní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č. 5-6, s. 308 - 309.

právní úkon odvolat výslovně stanovena. Co se této problematiky týče, bylo se v odborné literatuře možné setkat s rozličnými názory. Krajním názorem bylo, že souhlas k osvojení nebylo po jeho udělení možné odvolat. Podle dalšího názoru mohl rodič svůj souhlas k osvojení odvolat do doby, než bylo dítě na základě rozhodnutí umístěno do preadopční péče budoucích osvojitelů. Konečně zde byl také názor, jímž byly respektovány mezinárodní dokumenty včetně Úmluvy o právech dítěte, a který hlásal možnost odvolání souhlasu rodiče kdykoliv do doby než rozsudek soudu o osvojení nabude právní moci.⁵⁴ V teorii i praxi pak většinou panovala shoda nad tímto naposledy zmíněným názorem.⁵⁵

V některých případech nebylo souhlasu rodičů zapotřebí. Jednalo-li se o rodiče, kteří nebyli zákonnými zástupci dítěte, souhlas k osvojení se nevyžadoval. To však neplatilo v případech, kdy rodiče nebyli zákonnými zástupci dítěte jen z důvodu své nezletilosti. Souhlas rodičů, kteří byli zákonnými zástupci dítěte se vyžadoval, v určitých případech jej však nebylo zapotřebí.⁵⁶ Podle § 68 ZoR nebylo k osvojení třeba souhlasu rodiče, který o dítě zjevně neměl zájem, přičemž se mělo za to, že rodičův nezáměr o dítě byl zjevný, trval-li nejméně 3 měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu. Pokud však nebylo možné spatřovat v rodičově chování hrubé porušování jeho povinností, musel jej orgán sociálně-právní ochrany dětí nejprve poučit o možných důsledcích jeho chování a od tohoto poučení pak musely uplynout alespoň tři měsíce. OSPOD byl povinen nejpozději po tomto poučení poskytnout rodiči poradenství a pomoc za podmínek stanovených zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Pokud rodič opustil místo, kde se předtím zdržoval bez sdělení místa, kde se zdržuje nyní nebo pokud se ani za tři měsíce nepodařilo zjistit místo, kde se zdržuje, poskytnutí výše zmíněného poučení se nevyžadovalo. Pro nezletilé rodiče platilo uvedené obdobně. O splnění výše uvedených podmínek rozhodoval OSPOD.⁵⁷

Další výjimkou z nutnosti souhlasu rodičů coby zákonných zástupců dítěte bylo udělení tzv. blanketového souhlasu, který byl ZoR upraven v § 68a - souhlasu rodičů nebylo nadále zapotřebí, pokud dali souhlas k osvojení svého

---

⁵⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas s osvojením, přímý i blanketový, jako správní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č. 5-6, s. 309 - 310.

⁵⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymita osvojení versus právo dítěte znát svůj původ. *Právní rozhledy*. 2009, č. 5, s. 159.

⁵⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 2000, s. 101.

⁵⁷ § 68 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

dítě předem, bez vztahu k určitým osvojitelům. K tomuto se přistupovalo v případech, kdy ještě nebylo jisté, zda-li bude o to které dítě pro účely osvojení vůbec zájem, kdo by se měl stát osvojitelem apod. Blanketový souhlas nebylo možné udělit dříve než šest týdnů po narození dítěte, čímž mělo být zamezeno ukvapeným rozhodnutím. Odvolat jej bylo možné jen do doby, než bylo dítě na základě rozhodnutí umístěno do péče budoucích osvojitelů.⁵⁸

Ve výše zmíněných případech (§ 68, 68a) bylo nutné, aby k osvojení svolil opatrovník ustanovený osvojovanému dítěti v řízení o osvojení. Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo nebyli zákonnými zástupci dítěte, ustanovil soud dítěti pole § 78 ZoR poručníka, který byl příslušný k vyslovení souhlasu s osvojením. Vyslovení tohoto souhlasu bylo podstatnou záležitostí týkající se poručence, a proto muselo být podle § 80 odst. 4 ZoR schváleno soudem.⁵⁹

Se souhlasem rodičů k osvojení dítěte souvisela problematika anonymních a utajených porodů. Utajené porody byly do našeho právního řádu zavedeny zákonem č. 422/2004 Sb. novelizujícím zákon o péči o zdraví lidu, zákon o matrikách, jménu a příjmení a zákon o veřejném zdravotním pojištění. Utajeným porodem se rozumí porod, při němž je totožnost matky známa, avšak na její žádost utajena.⁶⁰ Úpravu utajených porodů bylo do zrušení zákona o péči o zdraví lidu nalézt v jeho § 67b odst. 20, od roku 2013 jsou utajené porody téměř shodně upraveny v rámci zákona o zdravotních službách.⁶¹

Žena s trvalým pobytem na území ČR měla, nešlo-li o ženu, jejímuž manželu svědčila domněnka otcovství, právo na utajení své totožnosti v souvislosti s porodem. Osobní údaje ženy byly utajeny na základě její písemné žádosti o utajení totožnosti při porodu. Součástí této žádosti muselo být prohlášení ženy, že nehodlá o dítě pečovat. Při poskytování zdravotních služeb v souvislosti s těhotenstvím a porodem se postupovalo tak, aby byla zachována ženina anonymita (§ 37 ZZS). Odděleně od zdravotnické dokumentace, která byla vedena v rozsahu zdravotních služeb souvisejících s těhotenstvím a porodem, byly

---

⁵⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 2000, s. 102.

⁵⁹ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 136.

⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. Anonymní a utajené mateřství v ČR - utopie nebo realita? *Právní rozhledy*, 2005, č. 2, s. 54 - 55.

⁶¹ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

vedeny matčiny osobní údaje a výše zmíněná žádost. Jakmile skončila ženina hospitalizace, zdravotnická dokumentace ženy se o tyto údaje doplnila a zapečetila ve vhodném obalu, který se označil bezpečnostním kódem, jenž byl předán i pacientce. Následné otevření takto zapečetěné zdravotnické dokumentace bylo možné jen na základě soudního rozhodnutí nebo žádosti ženy, která takto utajeně porodila. Jestliže byla zdravotnická dokumentace vedena v elektronické podobě, bylo ji nutné převést do podoby listinné a následně se řídit výše zmíněným postupem. Zdravotnická dokumentace v elektronické podobě musela být odstraněna z informačního systému (§ 56 ZZS). Zápis dítěte, jehož matka požádala v souvislosti s porodem o utajení své totožnosti, se do knihy narození provedl bez zápisu osobních údajů rodičů (§ 14 a 17 ZoM).

Zákonodárce vedla k přijetí legislativní změny zakotvující utajené porody snaha snížit počet interrupcí, zabránit matkám ve vraždách jejich novorozených dětí a zamezit případům, kdy je dítě opuštěno. Dalším sledovaným cílem bylo také to, aby takto "odložené" děti vyrůstaly v náhradních rodinách, do nichž se měly dostat co nejdříve po porodu. To však nemohlo být uskutečněno až tak rychle, neboť mezi matkou a dítětem byl v momentě narození dítěte konstituován rodinně právní vztah. Žena, která dítě porodila, se ze zákona stala nositelkou rodičovské zodpovědnosti, a tudíž i zákonnou zástupkyní dítěte, což znamenalo, že se k osvojení dítěte, až na výjimky uvedené v § 68 ZoR, vyžadoval její souhlas.⁶² Právní úprava utajených porodů je podle řady odborníků považována za "protiústavní, neboť odporuje základnímu lidskému právu dítěte mít svého rodiče."⁶³ Při utajeném porodu dochází také, stejně jako při odložení dítěte do tzv. babyboxu (což dosud není zákonem upraveno vůbec), k porušení čl. 7 Úmluvy o právech dítěte, který stanoví, že "každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči."⁶⁴

Při anonymním porodu nebyla totožnost matky vůbec známa a dítě mělo ex lege právní status nalezence. Do knihy narození se takové dítě nezjištěné

---

⁶² HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. Anonymní a utajené mateřství v ČR - utopie nebo realita? *Právní rozhledy*, 2005, č. 2, s. 53 - 57.

⁶³ RADVANOVÁ, Senta. Osvojení v proměnách společnosti. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK. *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 252.

⁶⁴ Anonymní a utajený porod. ŠPILAROVÁ, Štěpánka. Adam Česká republika. *Adam Česká republika* [online]. [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://www.adamcr.cz/informacni-odbor/nahradni-rodinna-pece/pravni-a-eticka-problematika/anonymni-a-utajeny-porod>

totožnosti zapisovalo podle výsledků šetření orgánů policie a zprávy lékaře, která obsahovala sdělení o pohlaví a pravděpodobném datu narození dítěte, přičemž jak výsledek šetření, tak i zpráva lékaře byla matričnímu úřadu předána orgánem policie, který ve věci prováděl šetření. Pokud nebylo ani po následném šetření možné zjistit datum narození takového dítěte, určil jej soud (§ 17 odst. 2 a 3 ZoM). Nejistilo-li se mateřství určité ženy, zůstal dítěti i nadále status nalezence a dítě mohlo být zařazeno do evidence dětí vhodných k osvojení.⁶⁵

h) Bylo-li dítě schopné posoudit dosah osvojení, vyžadoval se také jeho souhlas, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení (§ 67 odst. 1 ZoR). Do tohoto ustanovení byl viditelně promítnut čl. 12 Úmluvy o právech dítěte upravující participační práva dítěte, které je schopné vyjadřovat své vlastní názory. K vyslechnutí dítěte jakožto i k udělení souhlasu dítěte s osvojením docházelo před soudem v rámci řízení o osvojení.⁶⁶

i) Soud byl na základě potřebných vyšetření povinen zjistit zdravotní stav osvojitelů, jejich osobnostní dispozice a motivaci, jež je vedla k osvojení. U motivace k osvojení bylo potřeba posoudit, zda se nepříčí účelům osvojení. S výsledky šetření pak soud seznámil osvojitele a zákonné zástupce osvojovaného dítěte. Zjišťování byl podroben i zdravotní stav osvojence, přičemž s výsledky zjištění byli opět seznámeni jak osvojitelé, tak i zákonní zástupci dítěte (§ 70 ZoR).

j) Soud měl dále podle § 69a zákona o rodině povinnost poučit osvojitele o účelu, obsahu i důsledcích osvojení.

k) Důležitou podmínku představovala i tzv. preadopční (zatímní) péče. Její podstata spočívala v tom, že osvojované dítě muselo být na náklad osvojitele po dobu nejméně tří měsíců v jeho péči (§ 69 ZoR). Ustanovení o souhlasu rodiče s osvojením a o jeho nezájmu o dítě platila i v tomto případě. Do zatímní péče mohli budoucím osvojitelům svěřit dítě jeho rodiče, nebo se dítě v této péči mohlo ocitnout také tak, že se jej určitá fyzická osoba ujala. O svěřeni dětí, které se nacházely z rozhodnutí soudu nebo vůle rodičů v pěstounské péči na přechodnou dobu, v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc rozhodoval

---

⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. Anonymní a utajené mateřství v ČR - utopie nebo realita? *Právní rozhledy*, 2005, č. 2, s. 54 - 57.

⁶⁶ ŠVESTKA, Jiří in HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 328.

orgán sociálně-právní ochrany dětí, přičemž ustanovení o souhlasu a nezájmu rodiče platila obdobně (§ 69 odst. 2 ZoR). To, že rozhodnutí bylo ponecháno na OSPOD bylo poměrně hodně kritizované, poukazovalo se na rozpor s Listinou základních práv a svobod (srov. čl. 32 odst. 4 LZPS). Argumentovalo se tím, že rozhodování o svěřením dítěte do zatímní péče je otázkou tak závažnou, že by o ní neměl rozhodovat OSPOD, ale soud.⁶⁷

Pokud se rozhodl osvojit dítě pěstoun, kterému bylo dítě svěřené do pěstounské péče, přičemž tato trvala nejméně tři měsíce, pak se nevyžadovalo, aby bylo dítě po dobu nejméně tří měsíců před rozhodnutím soudu v péči pěstouna na jeho náklad (§ 69 odst. 3 ZoR). Totéž platilo podle následujícího odstavce obdobně, rozhodla-li se osvojit dítě svěřené jí do výchovy jiná fyzická osoba než rodič, popř. poručník, který o dítě osobně pečoval.

l) Dítě nemohlo být osvojeno, dokud rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdil, že je otcem osvojovaného dítěte nenabylo právní moci (§ 70a ZoR).

3. 1. 3. 2 Podmínky stanové pro osvojení nezrušitelné

Pokud chtěli osvojitelé osvojit dítě nezrušitelně, bylo zapotřebí, aby mimo výše zmíněné podmínky společné pro oba typy osvojení, došlo k naplnění některých dalších podmínek.⁶⁸

m) Tímto způsobem mohli dítě osvojit pouze manželé nebo jeden z manželů, žil-li s některým rodičem dítěte v manželství. Nezrušitelně mohl dítě osvojit také pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Výjimečně se připouštěla možnost stát se osvojitelem i osamělé osobě, byly-li jinak splněny předpoklady, že osvojení bude plnit své společenské poslání. V takovém případě rozhodl soud o vypuštění zápisu o druhém rodiči z matriky (§ 74 odst. 2 ZoR).

n) Nezrušitelně osvojit bylo možné pouze dítě starší jednoho roku. Tato speciální podmínka byla u nezrušitelného osvojení "*stanovena proto, že během prvního roku života dítěte je možné určit základní prognózu jeho dalšího vývoje. Jedná se zejména o zjištění závažných nedostatků v duševním rozvoji dítěte, o nichž by osvojitelé měli být včas informováni, jinak by později mohlo dojít k*

---

⁶⁷ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 136 - 137.

⁶⁸ RADVANOVÁ, Senta in ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 5. jubilejní aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, s. 115.

ohrožení či dokonce zmaření účelu osvojení."⁶⁹ Tato podmínka musela být splněna v době, kdy soud o osvojení rozhodoval. Nic však nebránilo dřívějšímu umístění dítěte do zatímní péče budoucích osvojitelů.⁷⁰

3. 1. 4 Vznik osvojení

Na návrh osvojitele rozhodoval o osvojení podle § 63 odst. 2 ZoR soud. Na tomto místě je možné zmínit, že tato úprava vzniku právního poměru na základě právní skutečnosti, kterou bylo rozhodnutí soudu, byla pro naši úpravu tradiční již od roku 1950, kdy byl spolu s účinností ZoR zrušen smluvní režim vzniku PP osvojení. O osvojení se rozhodovalo v nesporném řízení ovládaném zásadou vyšetřovací. Soud tak nebyl v dokazování nikterak omezen a mohl vyhledávat další důkazy, pokud to považoval za nutné pro prokázání prospěšnosti adopce pro osvojence. Soud byl povinen přezkoumat splnění všech vyžadovaných předpokladů.⁷¹

3. 1. 5 Právní následky osvojení

O osvojení rozhodoval soud konstitutivním rozhodnutím s účinky ex nunc. Právní následky nastávaly, jakmile se rozsudek soudu stal pravomocným. Některé následky byly společné oběma typům osvojení:

a) Mezi osvojitelem a osvojencem vznikl takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi. Příbuzenské vztahy vznikaly také mezi osvojencem a rodinou osvojitele. Osvojitelé se stali nositeli rodičovské zodpovědnosti (§ 63 odst. 1 ZoR). Osvojením tedy vzniklo umělé příbuzenství postrádající odpovídající biologické vazby, se kterým však zákon spojoval stejné právní následky jako s příbuzenstvím pokrevním.

b) Se vstupem dítěte do osvojitelovy rodiny došlo podle § 72 odst. 1 ZoR zároveň k zániku vzájemných práv a povinností mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Biologické příbuzenství však zůstalo zachováno, neboť jej nelze zrušit, jedná se totiž o jednu pro vždy daný fakt. Z toho důvodu byla ZoR upravena např. překážka manželství uvedená v § 12 v tom smyslu, že manželství mezi osvojitelem a osvojencem nemůže za dobu trvání osvojeneckého poměru vzniknout.

---

⁶⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana in VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 170.

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana in VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 170.

⁷¹ RADVANOVÁ, Senta. Osvojení v proměnách společnosti. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK. *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 247.

c) Osvojením docházelo ex lege ke změně osvojencova příjmení. Osvojované dítě obdrželo příjmení osvojitele. Společný osvojenec manželů získal příjmení určené jejich ostatní děti. Toto platilo i v případě, kdy byl osvojitelem manžel matky osvojovaného dítěte (§ 71 ZoR). Rozsudek soudu, jímž bylo osvojení vysloveno, musel obsahovat i příjmení, které bude osvojené dítě mít.

d) V řízení o osvojení sice nebylo umožněno změnit jméno osvojence, toho však bylo možné dosáhnout ve správním řízení podle zákona o matrikách ve správním řízení. Osvojitelé mohli podle § 64 zmíněného zákona změnit osvojencovo jméno souhlasným prohlášením do šesti měsíců od právní moci rozsudku o osvojení, avšak nejpozději do dosažení osvojencovi zletilosti. Bylo-li osvojené dítě starší 15 let, musel být k prohlášení osvojitelů připojen jeho souhlas. Bez souhlasu osvojence staršího 15 let nebylo možné jméno změnit (§ 64 ZoM).⁷²

e) V případech, kdy byl alespoň jeden osvojitel státním občanem ČR, nabývalo osvojované dítě ke dni právní moci rozsudku o osvojení státní občanství ČR.⁷³

V případě osvojení druhého stupně, tj. toho, které nebylo možné zrušit, docházelo pak ještě ke způsobení některých dalších následků:

f) Osvojitelé byli zapsáni namísto rodičů osvojovaného dítěte do knihy narození. Zápis o původních rodičích osvojence zůstal v knize narození zachován, avšak do rodného listu již byli jako rodiče dítěte uvedeni osvojitelé. Dítě tak nemohlo z žádného osobního dokladu zjistit, že bylo osvojeno. Pokud bylo dítě ve výjimečných případech nezrušitelně osvojeno osamělou osobou, rozhodl soud též o vypuštění zápisu o druhém rodiči z matriky.⁷⁴

g) Již ze zákonného pojmu nezrušitelného osvojení bylo možné dovodit, že toto osvojení nemohlo být zrušeno (srov. § 74 odst. 1 ZoR). Připouštěla se však tzv. readopce neboli opětovné osvojení (§ 76 ZoR).

---

⁷² HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 308 - 310.

⁷³ § 3a zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství ČR, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana in VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 169 - 170.

3. 1. 6 Zrušení osvojení

Právní poměr osvojení nemohl zaniknout, ať už dosažením zletilosti osvojence či úmrtím některého z jeho subjektů, neboť se jednalo, jak už bylo uvedeno výše, o statusovou změnu vytvářející mezi osvojitelem a osvojencem takový právní vztah, jaký je mezi rodiči a dětmi. Zákon o rodině však připouštěl možnost ukončení tohoto poměru zrušením.

Osvojení, s výjimkou osvojení nezrušitelného, mohlo být soudem zrušeno pouze z důležitých důvodů (např. pokud nedošlo k vytvoření citového vztahu mezi osvojitelem a osvojencem či když osvojitel závažně nebo zanedbával svá práva a povinnosti). Návrh na zrušení osvojení mohl podat jak osvojitel, tak i osvojenec. Po zrušení osvojeneckého poměru znovu vznikala vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou, přičemž tato změna osobnostních práv měla opět význam pro celý právní řád. Osvojenec také získával nazpět své dřívější příjmení (§ 73 ZoR). Pokud byl osvojenec v době zrušení osvojení nezletilý, musely být soudem prošetřeny výchovné poměry v jeho původní rodině. Dospěl-li soud ke zjištění, že přirození rodiče dítěte nemohou svá práva a povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti řádně vykonávat, učinil potřebná opatření, například rozhodl o svěření dítěte do jiného vhodného výchovného prostředí. V důsledku zrušení osvojení se dále v původní rodině obnovila vyživovací povinnost i dědické právo.⁷⁵

3. 1. 7 Opětovné osvojení

Opětovné osvojení neboli readopce připadalo v úvahu jen v případech osvojení nezrušitelného. Od novely ZoR provedené zákonem č. 91/1998 Sb. připouštěl zákon readopci pouze v omezené míře. Nezrušitelně osvojené dítě mohlo opětovně osvojeno pouze v případech, kdy bylo osvojováno manželem osvojitele nebo když osvojitel zemřel (§ 76 ZoR).⁷⁶

V případech osvojení prvního stupně, kdy nebylo opětované osvojení možné, bylo zapotřebí takovéto osvojení zrušit a poté zahájit nové řízení o osvojení. V novém řízení se pak mohlo rozhodovat jak o osvojení prvního stupně, tak i o osvojení nezrušitelném.⁷⁷

---

⁷⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 311 - 312.

⁷⁶ ŠVESTKA, Jiří in HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 370.

⁷⁷ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 139.

3. 1. 8 Přeměna osvojení

Soud mohl v novém řízení rozhodnout o nezrušitelném osvojení dodatečně, nejpozději však do doby než osvojené dítě dosáhlo zletilosti. Nebyl-li osvojenec v předcházejícím řízení o osvojení slyšen, pak se jeho souhlas k přeměně osvojení nevyžadoval. Pokud se však již v předchozím řízení osvojencův souhlas vyžadoval, bylo jej zapotřebí získat i k přeměně osvojení. Souhlas původních rodičů k přeměně osvojení se nevyžadoval v případech, kdy jej nebylo třeba již při původním řízení o zrušitelném osvojení. Soudní praxe dospěla k závěru, že souhlas původních rodičů nebylo třeba získat ani v těch případech, kdy se při původním zrušitelném osvojení vyžadoval a kdy byl udělen. Argumentovalo se tím, že původním rodičům již nenáležela rodičovská zodpovědnost a oni tak nebyli zákonnými zástupci dítěte.⁷⁸

Cílem § 77 ZoR upravujícího přeměnu osvojení bylo *"umožnit za splnění zákonných podmínek další prohloubení a stabilizaci osvojenického poměru, a tak jej co nejvíce přiblížit poměru pokrevního rodiče a dítěte."*⁷⁹

3. 2 Proces zprostředkování osvojení

Zprostředkování osvojení bylo upraveno v rámci čtvrté hlavy (Zprostředkování osvojení a pěstounské péče) zákona o sociálně právní ochraně dětí⁸⁰ v §§ 19a - 27. Jeho podstatou bylo vyhledávat děti vhodné k adopci a nalézat k nim vhodné osvojitele. Pod slovním spojením "děti vhodné k adopci" byly chápány tzv. právně volné děti, tj. děti, jejichž osvojení bylo právním řádem připuštěno. Zákonem bylo výslovně stanoveno, že ke zprostředkování osvojení nedochází v případech, kdy rodiče dítěte udělili souhlas k osvojení svého potomka předem ve vztahu k určitým osvojitelům, nebo pokud byl návrh na osvojení podán manželem rodiče dítěte či manželem pozůstalým po rodiči nebo osvojiteli dítěte (§ 20 odst. 3 ZOSPOD).⁸¹ V těchto případech mohl být návrh na osvojení dítěte podán rovnou u soudu.⁸² Osoby vhodné stát se osvojiteli byly k přijetí dítěte do rodiny odborně připravovány. Osvojení mohly zprostředkovávat pouze v zákoně uvedené orgány sociálně právní ochrany dětí (§ 19a ZOSPOD). Zprostředkování

⁷⁸ ŠVESTKA, Jiří in HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 371 - 372.

⁷⁹ ŠVESTKA, Jiří in HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 371.

⁸⁰ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁸¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*, r. 2004, č. 2, s. 56.

⁸² Proces zprostředkování. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

osvojení v rámci ČR zajišťovaly krajské úřady. Mezinárodní adopce byly zajišťovány Úřadem pro mezinárodně právní ochranu dětí (§ 20 odst. 2 ZOSPOD). Řízení o zprostředkování osvojení se skládalo z několika fází, které na sebe navazovaly:

- 1) *podání žádosti o zprostředkování osvojení*
- 2) *posuzování žadatelů obecním úřadem obce s rozšířenou působností*
- 3) *posuzování žadatelů krajským úřadem*
- 4) *příprava na přijetí dítěte do rodiny*
- 5) *výběr osvojitele*
- 6) *navazování kontaktu s dítětem.*⁸³

Zprostředkování osvojení se provádělo pouze na žádost osoby, která měla o adopci dítěte zájem. Žadatelem mohl být občan ČR, cizinec, kterému vyplýval z přímo použitelného předpisu EU nárok na sociální výhody, cizinec s povoleným trvalým pobytem na území ČR nebo cizinec, který podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území ČR přechodně pobýval na našem území nepřetržitě po dobu alespoň 365 dnů. Žádost o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení, jejíž formulář byl volně k dispozici na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí, se podávala u obecního úřadu obce s rozšířenou působností (§ 20 odst. 1 ZOSPOD). Obecní úřad obce s rozšířenou působností vyhledával děti vhodné k adopci a fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli a zakládal o nich spisovou dokumentaci (§ 21 odst.1 ZOSPOD). Spisová dokumentace o dítěti obsahovala podle § 21 odst. 4: osobní údaje, doklad o státním občanství nebo pobytu, údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců, popřípadě prarodičů, doklad, že dítě splňuje podmínky pro osvojení, rozhodnutí příslušného orgánu o výchově dítěte, bylo-li vydáno a v neposlední řadě také zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte.

Spisová dokumentace o žadateli obsahovala podle § 21 odst. 5: žádost obsahující žadatelovi osobní údaje, doklad o státním občanství nebo pobytu, opis (nikoli výpis) z evidence Rejstříku trestů, zprávu o zdravotním stavu žadatele, údaje o jeho ekonomických a sociálních poměrech, písemné vyjádření žadatele, zda souhlasí s tím, aby byl po uplynutí zákonem stanovené lhůty zařazen také do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení z ciziny nebo zda žádá výlučně o

---

⁸³ BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Filip VYSKOČIL a Pavla POKORNÁ. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 2. přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2013, s. 21.

adopci dítěte z ciziny. Spisová dokumentace dále obsahovala písemný souhlas žadatele s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny, stanovisko OÚORP k žádosti o zprostředkování osvojení a písemný souhlas žadatele s tím, že OSPOD zprostředkující osvojení je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje a zjišťovat změny rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci. Jakmile OÚORP shromáždil všechny potřebné doklady, neprodleně postoupil kopii spisové dokumentace krajskému úřadu (§ 21 odst. 6 ZOSPOD).

Krajským úřadem byla pro účely zprostředkování adopte vedena evidence dětí vhodných k osvojení a evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli. Evidence dětí obsahovala: kopii spisové dokumentace, odborné posouzení, bylo-li ho třeba, vyjádření dítěte získané krajským úřadem a další doklady potřebné pro zprostředkování osvojení. Evidence žadatelů obsahovala: kopii spisové dokumentace, odborné posouzení a další doklady potřebné pro zprostředkování osvojení. O tom, zda dojde k zařazení žadatele do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení, vedl krajský úřad správní řízení. O zařazení žadatele do evidence žadatelů rozhodoval krajský úřad neprodleně po odborném posouzení žadatele podle § 27. Pokud byly krajským úřadem v průběhu řízení zjištěny závažné důvody, pro něž nebylo možné žadatele do evidence žadatelů zařadit, mohl tento úřad žádost zamítnout, a to i před provedením odborného posouzení žadatele. Rozhodnutí, na jehož základě byl žadatel do evidence zařazen, ukládalo žadateli povinnost informovat o všech změnách, které byly rozhodné pro zprostředkování osvojení. Krajský úřad mohl kdykoli po dobu vedení evidence zjišťovat, zda se nezměnily skutečnosti, které byly pro zprostředkování osvojení rozhodné (§ 22 ZOSPOD).

Proti rozhodnutí, jímž krajský úřad rozhodl o nezařazení žadatele do evidence žadatelů, bylo možné podat odvolání. Odvolání se podávalo ve lhůtě uvedené v poučení rozhodnutí u toho krajského úřadu, který napadené rozhodnutí vydal. Krajský úřad následně odvolání spolu se spisovou dokumentací a svým vyjádřením k dané věci postupoval Ministerstvu práce a sociálních věcí coby odvolacímu orgánu. MPSV, které bylo oprávněno k provedení nového odborného posouzení žadatele, poté ve věci rozhodlo. Další odvolání pak již nebylo přípustné.⁸⁴

---

⁸⁴ Proces zprostředkování. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

Odborné posouzení pro zprostředkování osvojení, které prováděl krajský úřad do 30 dnů ode dne zjištění všech potřebných skutečností, zahrnovalo podle § 27 zákona o sociálně-právní ochraně dětí:

- a) posouzení dítěte a žadatele podle zákonem stanovených kritérií⁸⁵
- b) zhodnocení přípravy k přijetí dítěte (Tato příprava byla zajišťována krajským úřadem nebo pověřenými osobami a pro zprostředkování adopce byla *conditio sine qua non*.⁸⁶)
- c) vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte, byli-li k takovému vyjádření s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost schopny
- d) posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny
- e) zjištění bezúhonnosti žadatele a osob tvořících s ním společnou domácnost.

Krajský úřad vyhledával pro účely zprostředkování osvojení k dětem vedeným ve své evidenci žadatele o osvojení z evidence žadatelů vedené tímto i ostatními krajskými úřady. Při zprostředkování osvojení přihlížel krajský úřad k výsledkům odborného posouzení dítěte a žadatelů, k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a k plnění opatření, která vyplývala z individuálního plánu ochrany dítěte (§ 24 odst. 1 ZOSPOD). Poté co byl krajským úřadem z evidence žadatelů vybrán žadatel, jenž byl vhodný stát se osvojitelem určitého dítěte, které bylo v evidenci dětí vedené tímto úřadem, oznámil krajský úřad tuto skutečnost neprodleně vybranému žadateli.⁸⁷ Na základě tohoto oznámení, které muselo mít písemnou formu, měl žadatel právo seznámit se s dítětem a ten, u koho se dítě nacházelo, byl povinen toto seznámení umožnit. Seznámit se s dítětem a podat žádost o jeho svěření do péče budoucích osvojitelů mohl žadatel požádat nejpozději do 30 dnů od doručení výše zmíněného písemného oznámení krajského úřadu, přičemž v odůvodněných případech bylo možné tuto lhůtu prodloužit,

---

⁸⁵ podle § 27 odst. 2 ZOSPOD se pro účely zprostředkování osvojení posuzovalo:

a) u dětí: úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb a nároků, dále také vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem;

b) u žadatelů: charakteristika osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, jenž zahrnoval posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě, předpoklad vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěření do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěření do pěstounské péče.

⁸⁶ BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Filip VYSKOČIL a Pavla POKORNÁ. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 2. přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2013, s. 21.

⁸⁷ Proces zprostředkování. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

avšak ne o více než 30 dnů. Krajský úřad mohl dávat podněty ke zprostředkování adopce i v případech, kdy se jednalo o děti vedené v evidenci dětí jiného krajského úřadu nebo Úřadu pro mezinárodní ochranu dětí, přičemž tyto úřady se byly povinny těmito podněty zabývat (§ 24 ZOSPOD). O svěřeni dítěte do péče budoucího osvojitele rozhodoval OSPOD a o samotném osvojení pak soud, který si byl podle § 70 ZoR povinen vyžádat vyjádření OSPOD.

Pokud nedošlo ke zprostředkování osvojení krajským úřadem do 6 měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí a zároveň bylo zřejmé, že dítěti nelze zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou péči v ČR, nebo nebylo možné předpokládat, že by dítě mohla do péče převzít osoba mu příbuzná nebo blízká, nebo pokud nedošlo ke zprostředkování osvojení do 3 let od právní moci rozhodnutí, jímž byl žadatel zařazen do evidence žadatelů a žadatel vyslovil souhlas, zpřístupnil krajský úřad údaje z těchto evidencí ÚMPOD pro zprostředkování adopce ve vztahu k cizinci, přičemž o tom zároveň vyrozuměl OÚORP (§ 22 ZOSPOD).

3.3 Mezinárodní osvojení

V roce 1993 byl Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého vypracován a přijat dokument nazvaný *Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení*. Tato úmluva, která se stala součástí právního řádu ČR v roce 2000, umožňuje ve spojení se zákonem o sociálně právní ochraně dětí, adopci dětí do zahraničí a ze zahraničí (mezinárodní osvojení). Mezinárodní osvojení je formou náhradní rodinné péče umožňující řešit situace, kdy se nedaří najít pro dítě náhradní rodinu ve státu jeho původu.⁸⁸

*"Haagská úmluva jasně stanovuje postup při osvojování dítěte do zahraničí, určuje povinnosti a kompetence jednotlivých institucí, definuje právo dítěte na přednostní osvojení v zemi svého původu, zaručuje biologickým rodičům anonymitu a zásadně vylučuje jakékoliv zisky z adopcí. Zároveň nařizuje signatářským státům, aby na svém území určily jeden ústřední orgán, který bude za osvojení dětí do zahraničí odpovědný."*⁸⁹ V ČR plní tuto funkci zprostředkovatele Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.

---

⁸⁸ BUBLEOVÁ, Věduna in MATĚJČEK, Zdeněk, Jarmila KOLUCHOVÁ, Věduna BUBLEOVÁ, Jiří KOVAŘÍK a Lucie BENEŠOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. s. 15.

⁸⁹ Osvojení a zahraničí. Projekt náhradní rodinné péče. *Adopce.com* [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/osvojeni-a-zahranici/>

Pokud se dětem, jež mohou být adoptovány, nepodaří během šesti měsíců najít náhradní rodinu v České republice, jsou prostřednictvím Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí nabídnuty k osvojení do zahraničí. V případech, kdy by se podařilo nalézt dítěti vhodnou rodinu jak v cizině, tak i v ČR, byla by upřednostněna česká rodina, neboť dítě má přednostní právo na osvojení v zemi svého původu. Jestliže se pro osoby žádající o osvojení nedaří vybrat vhodné dítě v rámci celé ČR, může se pro ně dítě hledat i v zahraničí, pokud s tím žadatelé souhlasí.⁹⁰

3. 4 Pojem "přímého" osvojení a obcházení zákona

Tzv. "přímé" osvojení je pojem našim zákonům i teorii neznámý, jehož původ je nejspíše možné spatřovat v médiích a neziskové organizaci Fond ohrožených dětí. Ve své podstatě jde o osvojení dítěte, jehož rodiče dali souhlas k jeho osvojení předem ve vztahu k určitým osvojitelům [§ 20 odst. 3 písm. a) 1. ZOSPOD]. Dle zákona o sociálně právní ochraně dětí se v takovémto případě zprostředkování osvojení prostřednictvím OSPOD neprovádělo.⁹¹

Podle doc. Králíčkové je "*Přímé osvojení možné charakterizovat jako osvojení nezprostředkované.*"⁹² Rodiče osvojovaného dítěte však musí s budoucími osvojiteli někdo seznámit, neboť bez zprostředkovatele by je svedla dohromady nejspíše jen velká náhoda.⁹³ V této souvislosti se vyvinula protiprávní praxe, v rámci které dochází k nezákonnému zprostředkování osvojení spočívajícímu v tom, že se žadatelé o osvojení, kterým se nechce čekat na to, až "se dostanou na řadu" nechají za pomoci nějakého "zprostředkovatele" seznámit s rodiči ochotnými udělit souhlas k adopci svého dítěte ve vztahu k výše zmíněným žadatelům coby předem určeným osvojitelům.

Takovýmto "zprostředkováním" docházelo k obcházení procesu zprostředkování osvojení zajišťovaného OSPOD a mnohdy také k obchodování s dětmi. Dalším způsobem jak obejít zákon, pořadníky osob žádajících o osvojení a případně i proces mezinárodního osvojení, bylo uznání otcovství k dítěti na

---

⁹⁰ Osvojení a zahraničí. Projekt náhradní rodinné péče. *Adopce.com* [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/osvojeni-a-zahranici/>

⁹¹ RADVANOVÁ, Senta. Osvojení v proměnách společnosti. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK. *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 249.

⁹² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*, r. 2004, č. 2, s. 56.

⁹³ RADVANOVÁ, Senta. Osvojení v proměnách společnosti. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK. *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 249.

základě souhlasného prohlášení rodičů podle § 52 ZoR.⁹⁴ Poté co "osvojitel" a s ním domluvená matka dítěte před soudem nebo matričním úřadem souhlasně prohlásili, že otcem dítěte je "osvojitel", byl tento muž zapsán za otce dítěte a následně s ním mohl například vycestovat do zahraničí nebo, pokud byl ženatý, mohla si jeho manželka ono dítě osvojit (přičemž pokud se k tomuto osvojení vyžadoval souhlas původní matky dítěte, dalo se předpokládat, že jej bez zdráhání poskytne).

U obou výše uvedených způsobů obcházení zákona existovalo nebezpečí vzniku jednoho podstatného problému. Rodič dítěte totiž mohl svůj souhlas k osvojení dítěte odvolat, a to až do právní moci rozhodnutí o osvojení. O tomto riziku už však "zprostředkovatel" budoucí osvojitele většinou neinformoval.⁹⁵

3. 5 Řízení ve věcech osvojení

Řízení ve věcech osvojení navazovala na hmotněprávní úpravu adopce obsaženou v ZoR a procesně ji doplňovala.⁹⁶ Občanský soudní řád rozlišoval tři soudní řízení související s osvojením: řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, řízení o osvojení a řízení o zrušení osvojení. Všem těmto soudním procesům bylo společné to, že šlo o nesporná návrhová řízení ovládaná zásadou vyšetřovací. Příslušnost soudu byla rovněž vždy stejná, k rozhodování byl povolán okresní soud místně příslušný podle § 88 písm. c) OSŘ, tj. soud, v jehož obvodu se nacházelo bydliště nezletilého dítěte.⁹⁷

3. 5. 1 Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení

V rámci tohoto řízení, jenž upravovaly ustanovení § 180a - § 180b OSŘ, rozhodoval soud o tom, zda je k adopci dítěte zapotřebí získat souhlas jeho rodičů, pokud tito o dítě zjevně neměli zájem. K podání návrhu na zahájení řízení byl podle § 68 odst. 5 ZoR oprávněn OSPOD jako opatrovník dítěte nebo rodič dítěte. Pokud nebyl návrh na zahájení řízení podán orgánem sociálně právní ochrany dětí a tento orgán nebyl ani v řízení dítěti ustanoven jako opatrovník, měl OSPOD postavení účastníka řízení (§ 178 odst. 3 OSŘ). K účastníkům řízení řadil § 180a dítě (které bylo zastoupeno orgánem sociálně právní ochrany dětí) a jeho rodiče,

---

⁹⁴ FRINTA, Ondřej. Osvojení (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2007, č. 9, s. 965.

⁹⁵ RADVANOVÁ, Senta. Osvojení v proměnách společnosti. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK. *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 249 - 250.

⁹⁶ FRINTOVÁ, Dita in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 382.

⁹⁷ FRINTOVÁ, Dita in WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 382; 384.

pokud byli jeho zákonnými zástupci. Účastníkem byl vždy také nezletilý rodič, i když nebyl zákonným zástupcem dítěte. Nezletilý rodič starší šestnácti let, byl pro toto řízení plně procesně způsobilý. V případech, kdy byl nezletilý rodič mladší šestnácti let, jednal za něho podle § 23 OSŘ jeho zákonný zástupce. OSŘ výslovně stanovil povinnost soudu rozhodnout o tomto návrhu přednostně a s největším urychlením (§ 180a odst. 4 OSŘ). Soud podle § 180b OSŘ rozhodoval formou rozsudku, ve kterém určil, zda k osvojení je, či není třeba souhlasu rodiče. Rozsudek se vždy vydával s klauzulí rebus sic stantibus, a mohl tak být soudem na návrh zrušen, došlo-li ke změně poměrů. Tento návrh bylo možné podat, jakmile uplynul jeden rok od právní moci rozsudku. V případech kdy však již došlo k osvojení dítěte, nebo zahájení řízení o osvojení, dále také pokud již bylo dítě svěřené do péče budoucích, nebo došlo k zahájení řízení o jeho svěřením do této péče, nebylo možné soudní rozsudek zrušit ani s odvoláním na klauzuli rebus sic stantibus.⁹⁸

3. 5. 2 Řízení o osvojení

Nejednalo-li se o situace, kdy rodiče dítěte dali k osvojení souhlas, nemohlo být toto řízení zahájeno dříve než předcházející rozhodnutí soudu v řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, nabylo právní moci.⁹⁹ K podání návrhu na zahájení řízení byl podle § 63 odst. 2 ZoR oprávněn výlučně jen osvojitel. Soud byl jeho návrhem vázán a nemohl tak např. rozhodnout o zrušitelném osvojení, uvedl-li osvojitel v návrhu, že si přeje osvojit dítě nezrušitelně, avšak pro nezrušitelné osvojení nebyly splněny podmínky.¹⁰⁰ Účastníky řízení byly podle § 181 OSŘ: osvojované dítě, jeho rodiče, popř. poručník, osvojitel a případně i osvojitelův manžel, pokud se k osvojení vyžadoval jeho souhlas. Rodiče dítěte nemuseli být účastníky řízení vždy, jejich účastenství nebylo podle § 181 odst. 2 OSŘ dáno, jestliže byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo zbaveni či omezeni ve způsobilosti k právním úkonům. Dále také v případech, kdy udělili blanketní souhlas s osvojením, nebo když bylo soudem pravomocně rozhodnuto, že jejich souhlas není k osvojení zapotřebí. Osvojované dítě bylo soudem vyslechnuto jen tehdy, když se k osvojení

---

⁹⁸ ŠÍMA, Alexander in PLECITÝ, Vladimír, Michal SKŘEJPEK, Josef SALAŠ a Alexander ŠÍMA. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 79.

⁹⁹ WIPPLINGEROVÁ, Miroslava in ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 283.

¹⁰⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1351.

vyžadoval jeho souhlas. Pokud se tento souhlas nevyžadoval, dítě se nevyslychalo a ani nepředvolávalo k jednání. Všichni ostatní účastníci museli být soudem vyslechnuti (§ 182 OSŘ). Soudní rozhodnutí mělo v tomto řízení opět formu rozsudku. V rozsudku, kterým se vyslovovalo osvojením, muselo být soudem uvedeno také to, jaké bude mít osvojenec příjmení (§ 184 OSŘ).

3. 5. 3 Řízení o zrušení osvojení

Osvojení 1. stupně mohlo být, jak už bylo uvedeno výše, z důležitých důvodů zrušeno rozhodnutím soudu. Právním následkem zrušení osvojení bylo obnovení vzájemných práv a povinností mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Řízení o zrušení osvojení bylo možné zahájit pouze na návrh, který mohl podat osvojitel či osvojenec (§ 73 ZoR). Jednalo se o nesporné řízení, pro které podle § 185 OSŘ platila přiměřeně ustanovení upravující řízení o osvojení. K účastníkům řízení patřili kromě osvojitele a osvojence vzhledem k následkům, které zrušení právního poměru osvojení vyvolávalo (znovuzačlenění osvojence do původní rodiny) také původní rodiče osvojeného dítěte. To platilo i v případech kdy původní rodiče osvojence nebyli účastníky předcházejícího řízení o osvojení, nesměli však být zbaveni rodičovské zodpovědnosti a tato jim nesměla být pozastavena. Pokud byl osvojenec adoptován manželi jako jejich společné dítě, bylo možné zrušit právní poměr osvojení jen ve vztahu k jednomu osvojiteli. Návrh musel být opět podán osvojencem či jedním z osvojitelů. Přirození rodiče dítěte se tohoto řízení neúčastnili, neboť jejich právní vztahy k osvojenci se na základě rozhodnutí vydaného v tomto řízení neobnovovaly. Právní následky zrušení osvojení nastávaly v momentě, kdy rozsudek o zrušení osvojení nabyl právní moci.¹⁰¹

---

¹⁰¹ ŠÍMA, Alexander in PLECITÝ, Vladimír, Michal SKŘEJPEK, Josef SALAŠ a Alexander ŠÍMA. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 80.

4. Osvojení v právní úpravě účinné od 1. 1. 2014

S účinností od 1. ledna 2014 došlo ke změně jak hmotněprávních, tak i procesněprávních předpisů upravujících institut osvojení. Rodinné právo včetně ustanovení o osvojení bylo začleněno do NOZ a úprava řízení ve věcech osvojení doplněná o řízení o osvojení zletilého byla spolu s dalšími nespornými řízení vyčleněna do zákona o zvláštních řízeních soudních. Účinnosti nabyl také nový zákon o mezinárodním právu soukromém. V zásadě nezměněny zůstaly utajené porody, anonymní porody a mezinárodní osvojení. Zprostředkování osvojení doznalo jen několika málo změn.

4. 1 Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Nový občanský zákoník upravuje institut osvojení v rámci své části druhé (Rodinné právo), hlavy II (Příbuzenství a švagrovství), dílu 2. (Poměry mezi rodiči a dítětem), oddílu 2 (Osvojení) v §§ 794 - 854. Oproti předchozí úpravě došlo ke zhruba trojnásobnému navýšení počtu ustanovení, která se nyní nově dělí do 5 pododdílů:

Pododdíl 1 - Osvojení, osvojitel a osvojované dítě

Pododdíl 2 - Souhlas s osvojením

Pododdíl 3 - Péče před osvojením

Pododdíl 4 - Následky osvojení

Pododdíl 5 - Osvojení zletilého

Domnívám se, že toto členění je s ohledem na rozsáhlost současného občanského zákoníku možné hodnotit kladně, neboť přispívá k jeho přehlednosti.

4. 1. 1 Definice osvojení

Občanským zákoníkem z roku 2012 byla do právního řádu ČR nově zavedena legální definice pojmu osvojení. Podle § 794 NOZ se osvojením rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.

4. 1. 2 Osvojení nezletilého

V souladu s výše uvedenou definicí se osvojením nezletilého rozumí přijetí cizího dítěte za vlastní. Tato statusová změna by nadále neměla být pojímána jako institut náhradní rodinné péče, ale jako forma rodičovství.¹⁰² S tím jistě souvisí i

---

¹⁰² Nový občanský zákoník: Osvojení nezletilého. In: *Justice.cz: Oficiální server českého soudnictví* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/osvojeni-nezletileho/>

to, že právní úprava adopce se v rekonstrukci nachází bezprostředně za oddílem normujícím určení rodičovství.

4. 1. 2. 1 Vznik osvojení

O osvojení nezletilého rozhoduje na návrh osoby, která chce dítě osvojit, soud. Pokud má toto osvojení nějaký vztah k zahraničí (adopce dítěte z ciziny či do ciziny), musí návrhovateli ke svému návrhu připojit rozhodnutí příslušného orgánu veřejné moci o souhlasu s osvojením (§ 796 odst. 1 NOZ).

4. 1. 2. 2 Podmínky osvojení

a) Mezi osvojitelem a přijímanou osobou musí být takový vztah, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo mezi nimi musí být dány alespoň základy takového vztahu (§ 795 NOZ). Oproti předcházející úpravě se znění zákona změnilo ze slovního spojení "Osvojením vzniká..." na "Mezi osvojitelem a osvojencem je takový vztah..." Občanským zákoníkem je tak vymezen materiální základ adopce, jímž je vztah mezi osvojitelem a osvojencem. Takový vztah musí existovat jak po stránce právní, tak i po stránce faktické.¹⁰³

b) Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy (§ 795 NOZ). Pojmu "zájmy nezletilého" byla rekonstrukcí dána přednost před dřívější úpravou používaným pojmem "prospěch" nezletilého.¹⁰⁴ Tímto ustanovením je reflektován mezinárodními dokumenty používaný a po obsahové stránce ustálený pojem nejlepších zájmů dítěte - "best interests of the child."¹⁰⁵ Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, bez ohledu na to, zda tuto činnost uskutečňují veřejná či soukromá zařízení sociální péče, správní nebo zákonodárné orgány.¹⁰⁶

c) Z činností, které souvisejí se zprostředkováním adopce, nesmí nikdo získat nepatřičný zisk (§ 798 NOZ). Můžeme si položit otázku, proč zákonodárce zvolil pojem "nepatřičný" a ne například "neúměrný" zisk. Pojem "nepatřičný" je širší a zahrnuje v sobě nejen neúměrnost. Toto ustanovení je další reflexí

---

¹⁰³ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku, *Právo a rodina*, 2009, č. 3, s. 20.

¹⁰⁴ BĚLOHLÁVEK, Alexander J., Filip ČERNÝ, Marianna JUNGWIRTHOVÁ, Pavel KLÍMA, Tereza PROFELDOVÁ a Eliška ŠROTOVÁ. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 277.

¹⁰⁵ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku, *Právo a rodina*, 2009, č. 3, s. 20 - 21.

¹⁰⁶ Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte.

mezinárodních smluv a ve spojení s nimi poskytuje také právu soukromému určitý prostředek pro boj proti nezákonnému obchodování s dětmi. V rámci NOZ však není v souvislosti s jeho porušením stanovena žádná sankce, a tak bude třeba negativní právní následky porušení § 798 řešit v rámci trestního práva či správních deliktů.¹⁰⁷

d) Splnění požadavků kladených na osobu osvojitele. Tato podmínka má své opodstatnění v tom, že právě osoba osvojitele je jedním z faktorů ovlivňujících úspěšnost osvojení.¹⁰⁸ Podle § 799 NOZ se osvojitelem může stát pouze zletilá a plně svéprávná¹⁰⁹ fyzická osoba, která svými osobnostními vlastnostmi, způsobem života stejně jako i důvody a pohnutkami, které ji k adopci vedou, zaručuje, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem. Kromě toho se vyžaduje, aby tato osoba nebyla svým zdravotním stavem omezována v péči o osvojené dítě ve značné míře. Požadavek osvojitelova dobrého zdravotního stavu by měl zabránit situacím, kdy by došlo k osvojení dítěte osobou trpící nějakou nemocí, která činí zdravotní stav osvojitele neslučitelným s rodičovskou rolí. Veškeré výše uvedené informace o osvojiteli by měly být obsaženy v evidenci žadatelů o osvojení, i přesto však musí soud při rozhodování o osvojení dostát své vyšetřovací povinnosti.¹¹⁰

Osvojiteli se mohou stát oba manželé, v tomto případě podávají návrh na osvojení společně jako společní osvojitelé, nebo jeden z manželů. Výjimečně se osvojitelem může stát i jiná osoba, v takovém případě rozhodne soud o tom, že se z matricy vypustí zápis o druhém rodiči (§ 800 NOZ). Podle důvodové zprávy se "jinou" osobou rozumí "*osoba, která ač třeba nežije sama, nežije v žádném zákonem uznaném svazku. Nemůže se však jednat o registrované partnery...*"¹¹¹ To totiž přímo vylučuje § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství, který stanoví, že po dobu trvajícího partnerství se žádný z registrovaných partnerů nemůže stát osvojitelem dítěte. Osvojení zletilého je a contrario přípustné. Vzhledem k tomu, že registrované partnerství je zákonem uznaným svazkem,

---

¹⁰⁷ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku, *Právo a rodina*, 2009, č. 3, s. 21.

¹⁰⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 296.

¹⁰⁹ Svéprávnost je podle § 15 odst. 2 NOZ způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (způsobilost právně jednat).

¹¹⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 348.

¹¹¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 349.

domnívám se, že se o něm důvodová zpráva po první citované větě zmiňuje nadbytečně.

e) Pokud přijímá cizí dítě za vlastní osoba, která je již rodičem, musí soud vždy zhodnotit, zda osvojení není v zásadním rozporu se zájmy osvojitelových dětí. Majetkové zájmy nejsou pro toto posouzení rozhodující (§ 801 NOZ).

f) Osvojencem může být jen nezletilé dítě, které doposud nenabylo plné svéprávnosti (§ 802 NOZ). Osvojení nascitura není s ohledem na nemožnost preadopční péče coby další zákonem požadované podmínky možné.¹¹² Na nezletilé svéprávné osoby se podle § 854 NOZ obdobně použijí ustanovení o osvojení osob zletilých.

g) Mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl, který není zpravidla menší než šestnáct let. V případech, kdy je osvojení v souladu se zájmy dítěte a opatrovník zastupující dítě v řízení s ním souhlasí, může být věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem výjimečně menší (§ 803 NOZ). Požadavek minimální věkového rozdílu má své opodstatnění v tom, že pokud má mezi osvojitelem a osvojencem vzniknout taková vztah, jaký je mezi rodičem a dítětem, měl by mezi nimi být i přiměřený věkový rozdíl, který je pro rodiče a děti typický¹¹³ - není přeci možné, aby matkou šestnáctileté dívky byla devatenáctiletá žena.

Oproti předchozí úpravě, která hovořila pouze o přiměřeném věkovém rozdílu, je počtem let nově stanoven minimální věkový rozdíl, jenž se považuje za přiměřený. Tato nejnižší hranice věkového rozdílu může být za kumulativního splnění výše uvedených podmínek (soulad se zájmy dítěte, souhlas opatrovníka) výjimečně prolomena. Zákon i nadále nestanovuje maximální hranici věkového rozdílu, a její určení tak bude stále záviset na soudní praxi.¹¹⁴

h) K osvojení nemůže dojít mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To však neplatí v případě náhradního mateřství (§ 804 NOZ). Zákaz osvojení mezi blízkými pokrevními příbuznými se doposud pouze dovozoval, nyní je občanským zákoníkem, podobně jako tomu bylo v zákoně o

---

¹¹² RADVANOVÁ, Senta in ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 5. jubilejní aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, s. 111.

¹¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 298.

¹¹⁴ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekonstrukci občanského zákoníku, *Právo a rodina*, 2009, č. 3, s. 21.

osvojení z roku 1928, explicitně stanoven. Výjimka související s náhradním mateřstvím se vztahuje na případy, kdy je dítě porozeno ženou, která není jeho genetickou původkyní, biologickou matkou. V těchto případech jde v podstatě o asistovanou reprodukci, při níž je oplodněné vajíčko jedné ženy vneseno do dělohy jiné ženy, kterou je dítě následně donošeno a porozeno. Z pohledu práva je matkou dítěte vždy žena, která jej porodila, a to i přesto, že v těchto případech není genetickou původkyní dítěte. Biologická matka, tj. žena, jejíž zárodečné buňky byly k asistované reprodukci poskytnuty, může svého genetického potomka adoptovat a stát se tak jeho matkou i po právní stránce.¹¹⁵

i) O osvojení nemůže být rozhodnuto bez souhlasu dítěte, jeho rodičů nebo osob oprávněných dát souhlas za rodiče, popř. bez souhlasu manžela osvojitele. To platí i v případě, že byl souhlas vzat zpět (§ 805 NOZ).

Pokud osvojované dítě dosáhlo alespoň dvanácti let věku, vyžaduje se k osvojení jeho osobní souhlas. Tohoto souhlasu není zapotřebí, je-li mimo jakoukoli pochybnost, že postup požadující osobní souhlas osvojovaného dítěte by byl v zásadním rozporu s jeho zájmy, nebo pokud toto dítě není s to posoudit důsledky souhlasu. Předtím než se osvojované dítě vyjádří, musí je soud řádně poučit o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením (§ 806 NOZ). Svůj souhlas s osvojením může osvojované dítě odvolat až do rozhodnutí soudu o osvojení (§ 808 NOZ). V případech, kdy je dítě mladší dvanácti let, dává jeho jménem souhlas s osvojením jeho opatrovník, jímž je soudem jmenován zpravidla orgán sociálně právní ochrany dětí. Opatrovník má povinnost zjistit si všechny rozhodné skutečnosti, přičemž udělit souhlas s osvojením může teprve poté, co ho tyto skutečnosti povedou k závěru, že adopce bude v souladu se zájmy dítěte. Pokud je to možné, vyslechně se i osvojované dítě. Soud pak vezme na jeho vyjádření zřetel s přihlédnutím ke stupni jeho duševního vývoje (§ 807 NOZ). Ačkoliv NOZ nestanoví nic o odvolání souhlasu opatrovníkem, domnívám se, že opatrovník by v tomto případě mohl stejně jako osvojované dítě, jehož souhlas s osvojením se vyžaduje, svůj souhlas odvolat do rozhodnutí o osvojení.

Podle § 809 NOZ se k osvojení vyžaduje souhlas osvojencových rodičů. Na tomto místě je patrná koncepční změna, kterou NOZ přinesl - souhlas rodičů s osvojením se totiž nově nevyžaduje jen tehdy, jsou-li zákonnými zástupci dítěte,

---

¹¹⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 349 - 350.

ale vždy.¹¹⁶Právo rodičů udělit souhlas k osvojení nepatří do rodičovské odpovědnosti, jde o zcela samostatné právo, které zůstává zachováno i přes zánik rodičovské odpovědnosti. Zásahy do rodičovských práv proto právo dát souhlas k osvojení zpravidla neovlivňují, zákon však stanoví výjimky, kdy toto neplatí (zanedbávání, zneužití, úmyslný trestný čin). Obdobně fakt, že rodič nedisponuje rodičovskými právy, neboť byl pro duševní poruchu omezen ve své svéprávnosti, nemusí stále znamenat, že není v konkrétním případě schopný posoudit svůj nynější a budoucí vztah k dítěti. Souhlas se vyžaduje zásadně od obou rodičů, případy, kdy postačí souhlas jen jednoho z nich, jsou zákonem taxativně vypočteny. Jsou-li výslovně uvedenými skutečnostmi postiženi oba rodiče, dává na místo nich souhlas k osvojení opatrovník, který jim byl soudem ustanoven. Opatrovník má, stejně jako v případech, kdy je opatrovníkem udělován souhlas s osvojením jménem dítěte, povinnost nejprve zjistit všechny rozhodné skutečnosti. Soud je poté povinen prověřit, jak se opatrovník zhostil svého úkolu a zda udělil souhlas k osvojení opravdu až po zjištění všech relevantních skutečností.¹¹⁷

Souhlas k osvojení dávají rodiče osobním prohlášením vůči soudu. Účinky prohlášení působí od okamžiku, kdy je jeho obsah vzat soudem na vědomí. Nerozhoduje při tom, jestli je prohlášení učiněno předem a bez určení konkrétních osvojitelů, nebo v řízení o osvojení. Toto prohlášení je právním jednáním *sui generis* směřujícím ke změně statusu osvojovaného dítěte, jako takové musí splňovat všechny obecné náležitosti na právní jednání kladené (§ 810 NOZ). Prohlášení rodičů nemůže být učiněno konkludentně, musí být výslovné a určité. Rodiče si musí být vědomi toho, k čemuže to dávají souhlas a jaké následky tento souhlas způsobí. Osobní prohlášení musí být dále bezpodmínečné a nesmí být časově omezeno, jinak se k němu nepřihlíží. Svolí-li rodiče k osvojení, avšak jejich prohlášení bylo učiněno pod nátlakem nebo v tísní, nebude se tomu přikládat žádný právní význam.¹¹⁸ Předtím než se rodiče vyjádří, musí soud dostát své poučovací povinnosti a poučit je o podstatě a důsledcích prohlášení souhlasu a o podstatě osvojení (§ 810 NOZ).

Prohlásí-li soudem poučený rodič, že dává souhlas s osvojením, bude obsah jeho prohlášení soudem zapsán do protokolu, který bude rodiči předložen k

---

¹¹⁶ FRINTA, Ondřej. Osvojení (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2007, č. 9, s. 970.

¹¹⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 351 - 352.

¹¹⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 352 - 353.

podpisu. Sepsat takové prohlášení je možné u jakéhokoliv okresního soudu, který je neprodleně postoupí soudu, u něhož se v konkrétním případě vede řízení o osvojení. Pokud takové řízení ještě nebylo zahájeno, založí soud, který přijal souhlas k osvojení ve věci spis a postoupí věc příslušnému soudu, je-li možno určit jeho příslušnost, v opačném případě oznámí udělení souhlasu OSPOD nacházejícímu se v jeho obvodu (§ 436 ZZŘS).

Souhlas rodiče k osvojení jeho dítěte se vyžaduje i v případech, kdy tento dosud nenabyl plné svéprávnosti. Souhlas k osvojení však nemůže být udělen dříve, než rodič dosáhne šestnácti let věku (§ 811 odst. 1 NOZ). Tímto jsou chráněni nezletilí rodiče, kteří ačkoliv již mají vlastní potomky, jsou sami stále dětmi, a tak je jim nutné poskytovat zvýšenou právní ochranu.¹¹⁹ Domnívám se, že stanovení nejnižší věkové hranice, od níž je nezletilému a dosud nesvéprávnému rodiči umožněno udělit souhlas k osvojení jeho dítěte na šestnáct let je správné a s ohledem na stanovený věk i vhodně zvolené. Myslím si, že člověk je v tomto věku schopen pochopit jak podstatu, tak i důsledky udělení souhlasu k osvojení. Za rodiče, který ještě nenabyl plné svéprávnosti, nemůže ve věci souhlasu k osvojení jednat jeho opatrovník, neboť "*právo udělit souhlas k osvojení dítěte je zvláštním právem rodiče, protože je s dítětem pokrevně spojen.*"¹²⁰ Způsobilost dosud ještě nesvéprávného rodiče k dání souhlasu bude soud posuzovat podle obecných ustanovení (§ 811 odst. 2 NOZ). Rodiče, kteří byli ve svéprávnosti na základě soudního rozhodnutí omezeni, mohou ve věcech osvojení, a to včetně udělení souhlasu k adopci, právně jednat jen v rozsahu, ve kterém jim nebyla svéprávnost omezena (§ 812 NOZ).

Poskytnutí souhlasu rodičů k osvojení je zákonem časově omezeno. Matka dítěte může souhlas k osvojení udělit nejdříve šest týdnů poté, co se dítě narodilo. Otec dítěte touto dobou vázán není, souhlas k osvojení může dát i před jejím uplynutím, avšak ne dříve než po narození dítěte. Pokud by souhlas rodičů byl dán dříve, nebude se k němu přihlížet (§ 813 NOZ). To, zda byl souhlas k osvojení udělen s určením pro konkrétní osobu osvojitele, či bez takového určení, není rozhodné (§ 814 NOZ).

---

¹¹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas s osvojením, přímý i blanketový, jako správní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č. 5-6, s. 312.

¹²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas s osvojením, přímý i blanketový, jako správní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č. 5-6, s. 308.

Jak už bylo uvedeno výše, souhlas k osvojení je účinný od okamžiku, kdy jej soud přijal. Jeho účinky však nemají neomezené trvání. NOZ upravuje tři situace, kdy souhlas rodiče s osvojením jeho dítěte, pozbude, jako jedna z podmínek pro vydání soudního rozhodnutí o osvojení, účinnosti. Jde jednak o případy, kdy byl souhlas k osvojení udělen s určením pro konkrétní osobu jako osvojitele, jestliže dojde k jeho zpětvzetí, nebo zamítnutí (§ 815 NOZ). Rodičův souhlas s osvojení pozbývá účinnosti dále také tehdy, když do šesti let od jeho udělení nedojde k realizaci osvojení (§ 816 NOZ). Posledním případem, kdy souhlas rodiče ztrácí účinky je pak odvolání souhlasu (§ 816 NOZ).

NOZ na rozdíl od ZoR výslovně upravuje jak udělení souhlasu s osvojením, tak i jeho odvolání. Podle § 817 odst. 1 NOZ souhlas k osvojení mohou rodiče osvojovaného dítěte odvolat do tří měsíců ode dne jeho udělení. Tyto tři měsíce je možné považovat za jakousi kompromisní dobu, která poskytuje na jedné straně patřičnou ochranu právům biologických rodičů, a na straně druhé o ní nelze říci, že by nepřijatelně zasahovala do oprávněných zájmů dítěte. Jakmile ony tři měsíce uběhnou, může proces osvojení probíhat bez jakýchkoli omezení.¹²¹ Pokud však osvojované dítě ještě nebylo předáno osvojiteli do péče před osvojením nebo pokud má být dle soudního rozhodnutí vydaného na návrh rodičů vydáno osobou, jíž bylo svěřeno do péče, neboť v souladu s jeho zájmy je, aby bylo se svými rodiči, lze souhlas k osvojení odvolat i po uplynutí oněch tří měsíců. Pro odvolání souhlasu platí obdobě ustanovení o tom, jak, vůči komu a s jakými účinky se souhlas k osvojení dává (§ 817 NOZ).

V zákonem stanovených případech se souhlas rodiče osvojovaného dítěte nevyžaduje. Jde jednak o situace, kdy byl rodič spolu s rodičovskou odpovědností zbaven i práva k udělení souhlasu s osvojením. Dále o situace, kdy rodič není schopen projevit svou vůli, rozpoznat následky svého jednání nebo tyto následky ovládat. A konečně také o případy, kdy se rodič zdržuje na neznámém místě, které se soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci nepodaří ani při vynaložení potřebné pečlivosti zjistit. Jestliže jsou výše uvedené skutečnosti dány u obou rodičů, vyžaduje se, aby k osvojení dal souhlas poručník, nebo k tomu účelu soudem jmenovaný opatrovník. To platí i v případě, že jsou oba rodiče mrtví nebo že rodičovství k osvojení nebylo určeno. Předtím než udělí nebo odmítnou souhlas k osvojení, jsou tito zástupci povinni zjistit všechny rozhodné skutečnosti,

---

¹²¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 356.

které se týkají osvojovaného dítěte a jeho rodiny a které by mohly mít vliv na rozhodnutí o osvojení. Zjištěno by mělo být především to, zda má osvojované dítě blízké příbuzné a zda ti mají zájem o dítě pečovat. Vyslechnuta by měla být také osoba, v jejíž péči se osvojované dítě právě nalézá (§ 818 NOZ).

K osvojení se dále nevyžaduje souhlas rodiče, který o dítě zjevně nemá zájem. Rodičův nezájem o dítě je zjevný pokud tento soustavně neprojevuje o dítě opravdový zájem, a tím trvale zaviněně porušuje své povinnosti rodiče (§ 819 NOZ). Nezájem rodiče o dítě se dále považuje za zjevný, trvá-li nejméně tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu. Jestliže však není v rodičově chování možné spatřovat hrubé porušování jeho povinností, musí jej orgán sociálně-právní ochrany dětí nejprve poučit o možných důsledcích jeho chování a od tohoto poučení pak musí uplynout alespoň tři měsíce. Nejpozději po tomto poučení má OSPOD povinnost poskytnout rodiči poradenství a pomoc za podmínek stanovených ZOSPOD. Pokud rodič opustil místo, kde se předtím zdržoval bez sdělení místa, kde se zdržuje nyní nebo pokud se ani za tři měsíce nepodařilo zjistit místo, kde se zdržuje, poskytnutí výše zmíněného poučení se nevyžaduje (§ 820 NOZ).

*"Ustanovení o "nezájmu" se neuplatní, pokud je zřejmé, resp. pokud bude zjištěno, že se rodiče dostali do značné nouze nebo tísně, a to nikoli vlastním zaviněním, a je možné očekávat, že tuto neuspokojivou situaci překonají."*¹²² O tom, zda je, či není třeba souhlasu rodiče k osvojení, rozhoduje soud ve zvláštním řízení. Jestliže soud rozhodne, že se k osvojení nevyžaduje souhlas ani jednoho z rodičů, je k osvojení třeba získat souhlas k tomuto účelu soudem jmenovaného opatrovníka. Předtím než opatrovník udělí souhlas, musí zjistit všechny rozhodné skutečnosti, které se týkají osvojovaného dítěte a jeho rodiny, a kterými by mohlo být ovlivněno rozhodnutí o osvojení. Zjištěno by mělo být především to, zda má osvojované dítě blízké příbuzné a zda ti mají zájem o ně pečovat. Vyslechnuta by měla být také osoba, v jejíž péči se osvojované dítě právě nalézá (§ 821 NOZ).

Úprava nezájmu je velmi podobná úpravě předcházející, přičemž je podrobnější. NOZ nově nestanoví, že uvedená ustanovení platí pro nezletilého rodiče obdobně a to, že o splnění výše uvedených podmínek rozhoduje OSPOD.

---

¹²² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 357.

j) I když nastanou okolnosti, pro něž se rodičův souhlas s osvojením nevyžaduje, nemůže být o osvojení kladně rozhodnuto, je-li tu někdo z blízkých příbuzných dítěte, kdo je ochotný a zároveň i schopný o dítě pečovat a učiní v tomto smyslu návrh soudu. Do péče blízkého příbuzného soud dítě svěří, pokud je to v souladu s jeho zájmy a je-li zjevné, že tento blízký příbuzný je schopný o dítě pečovat (§ 822 NOZ). Toto ustanovení má rovněž souvislost s právem dítěte vyrůstat ve své původní rodině.

k) Další podmínkou je péče před osvojením (předopční péče), resp. její splnění. Pokud s tím budoucí osvojitel souhlasí, může mu být osvojované dítě předáno do péče hned poté, co byl oběma jeho rodiči dán souhlas k osvojení. Jestliže s tím rodiče dítěte souhlasí, může být osvojované dítě předáno do péče budoucímu osvojiteli i dříve, jakmile to jeho zdravotní stav dovolí. O každém takovém předání dítěte jsou rodiče povinni informovat orgán sociálně právní ochrany dětí (§ 823 NOZ). Péče o dítě, která se uskutečňuje po dobu tří měsíců od udělení souhlasu k osvojení, není považována za péči před osvojením (§ 823 odst. 2 NOZ), ale za "*faktickou individuální osobní péči o osobu dítěte.*"¹²³ Během této doby má osoba, jíž bylo dítě do péče předáno, pouze povinnost a právo o dítě řádně pečovat a chránit ho, přičemž v jeho záležitostech s touto péčí souvisejících může jednat jen, pokud je to nezbytně zapotřebí (§ 823 NOZ). O předání dítěte do této péče rozhoduje soud, který může obdobně postupovat i v případech, kdy má za to, že jsou dány okolnosti, pro něž není souhlasu rodiče k osvojení zapotřebí (§ 824 NOZ).

Jakmile uplynou tři měsíce ode dne, kdy byl udělen souhlas k osvojení, dojde ze zákona k pozastavení výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti a osvojovanému dítěti bude soudem jmenován poručník, kterým bude orgán sociálně právní ochrany dětí, ledaže byl poručník jmenován už dříve (§ 825 NOZ). Po uplynutí tří měsíců od udělení souhlasu k osvojení, může být osvojované dítě předáno osvojiteli do předopční péče. O tomto předání již nadále nerozhoduje OSPOD, nýbrž soud na návrh osvojitele. Předtím než soud o předání dítěte do péče před osvojením rozhodne, musí nejprve provést šetření ohledně vzájemné vhodnosti dítěte a osvojitele, a to zejména se zřetelem na okolnosti uvedené v § 827 odst. 1 NOZ:

---

¹²³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 359.

- a) osobnost a zdravotní stav osvojitele i jeho sociální prostředí, zvláště bydlení a domácnost, jakož i schopnost osvojitele pečovat o dítě a pohnutky osvojitele k osvojení,
- b) osobnost a zdravotní stav dítěte, sociální prostředí, ze kterého dítě pochází, jakož i jeho statusová práva,
- c) etnické, náboženské a kulturní prostředí dítěte a osvojitele,
- d) dobu, po kterou bylo dítě v péči osvojitele.

Z výše uvedeného slovního spojení "zejména se zřetelem na" je zřejmé, že se jedná o demonstrativní výčet a soud tak může při svém rozhodování přihlížet i k jiným než uvedeným okolnostem.

Má-li v úmyslu osvojit dítě jen jeden z manželů, je soud povinen dále zjistit, proč se k návrhu na osvojení nepřipojil druhý manžel (§ 827 NOZ). Jestliže bylo osvojované dítě již dříve předáno do péče osvojitele, považuje se jeho další péče za péči preadopční a další rozhodnutí orgánu veřejné moci se nevyžaduje (§ 828 NOZ). S touto konverzí faktické individuální osobní péče o dítě na péči preadopční byl před přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních spojen jeden problém, a sice, že v případě takovéto přeměny péče by soud nebyl "*povinen zkoumat stejné otázky jako v případě preadopční péče*,"¹²⁴ tj. ty uvedené v § 827 odst. 1 NOZ. Podle § 438 ZZŘS však soud tuto povinnost již má.

Preadopční péče trvá podle § 829 odst. 2 NOZ po dobu, která je dostatečná pro přesvědčivé zjištění, že se mezi osvojitelem a dítětem vytvořil takový poměr, jaký je smyslem a cílem osvojení, přičemž doba jejího minimálního trvání je stanovena na šest měsíců. Po dobu preadopční péče se pozastavují dříve stanovené vyživovací povinnosti jiných osob k dítěti. Osvojitel, v jehož péči se dítě nachází je o ně povinen pečovat na svůj náklad, náleží mu při tom stejná práva a povinnosti jako osobě, do jejíž péče se dítě svěřuje podle § 953 an. (svěření dítěte do péče jiné osoby) (§ 829 NOZ).

S ohledem na shora uvedené je zřejmé, že péče o dítě realizující se před vydáním soudního rozhodnutí o osvojení doznala oproti předchozí úpravě určitých změn. Nově ji je možné rozdělit do dvou časových úseků. Prvním, avšak nikoliv nezbytným časovým úsekem je ona výše zmíněná faktická individuální

---

¹²⁴ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 23.

osobní péče o dítě, která nebyla v rámci ZoR upravena.¹²⁵ Rodičovská práva při ní náležejí stále rodičům a zachována by měla být i vyživovací povinnost k dítěti. Osoby, jimž bylo dítě svěřeno do péče, mají kromě povinností o dítě pečovat a chránit ho, také oprávnění rozhodovat ve věcech týkajících se jeho každodenního života. S individuální faktickou osobní péčí o dítě se pojí riziko, že bude jen dočasná. Budoucím osvojitelům je sice umožněno získat dítě do péče poměrně brzy, avšak s rizikem, že je budou eventuálně nuceni opět vydat. O uskutečnění této péče je možné uvažovat v případech, kdy je zřejmé, že rodiče dítěte později udělí souhlas k osvojení a v případech, kdy se zdá být pravděpodobné, že nastane situace uvedená v ust. § 819 NOZ (nezájem rodiče o dítě).¹²⁶ Druhým časovým úsekem je pak vlastní preadopční péče, jejíž minimální doba trvání se oproti úpravě v ZoR zvedla ze tří na šest měsíců.¹²⁷

l) O osvojení nemůže být rozhodnuto dříve, než je soudem rozhodnuto o určitých jiných návrzích. Je-li mužem, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, podán návrh na určení otcovství, není možné o osvojení rozhodnout, dokud nebude rozhodnuto o tomto návrhu. Pokud bylo osvojované dítě svěřeno budoucímu osvojiteli do faktické individuální osobní péče a zároveň uplynula tříměsíční lhůta, v rámci které je možné souhlas k osvojení odvolat, dříve, než byl návrh na určení otcovství podán, užije se obdobně ustanovení o odvolání souhlasu (§ 830 NOZ). Stejně tak nelze o osvojení rozhodnout, jestliže byl osobou, která o sobě tvrdí, že je blízkým příbuzným osvojovaného dítěte, podán návrh na svěřeni dítěte do péče podle § 953 (§ 831 NOZ).

4. 1. 2. 3 Následky osvojení

Osvojitel se na základě soudního rozhodnutí zapíše do matriky jako rodič dítěte (§ 797 NOZ). Osvojenec, který byl osvojen manželi jako jejich společné dítě, nebo kterého adoptoval manžel jednoho z jeho rodičů, získává postavení společného dítěte manželů. V ostatních případech má osvojenec postavení dítěte osvojitele. Osvojením vzniká osvojitelům rodičovská odpovědnost k dítěti. Zároveň dochází k zániku příbuzenského poměru mezi osvojencem a jeho původní rodinou, a to včetně povinností a práv z tohoto poměru vyplývajících

---

¹²⁵ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*. 2009, č. 4, s. 22.

¹²⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 359.

¹²⁷ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku (2.), *Právo a rodina*, 2009, č. 4, s. 23.

(osvojení úplné). Stejně tak zanikají povinnosti a práva opatrovníka, popř. poručníka, jenž byl jmenován k vykonávání povinností a práv za rodiče dítěte. Jestliže je osvojitel manželem rodiče dítěte, příbuzenský poměr osvojence k tomuto rodiči a jeho příbuzným zůstává zachován (osvojení neúplné). Zákon také nově stanoví, že v případech, kdy bylo osvojeno dítě, které je již rodičem, působí účinky osvojení i na jeho potomky. Osvojené dítě obdrží příjmení osvojitele nebo jde-li o společného osvojence manželů, získá příjmení určené pro jejich děti při uzavření manželství. Jestliže osvojenec, který je oprávněn vyslovit se ke svému příjmení, se zmíněnou změnou svého příjmení nesouhlasí, bude soudem rozhodnuto o tom, že ke svému dosavadnímu příjmení bude osvojenec připojovat příjmení osvojitele. Pokud má osvojené dítě připojované příjmení, osvojitelovo příjmení je možné připojit jen k jeho prvnímu příjmení. V případech, kdy má připojované příjmení osvojitel, může být k příjmení osvojence připojeno pouze osvojitelovo první příjmení.¹²⁸ V případech, kdy je alespoň jeden osvojitel státním občanem ČR, nabývá osvojené dítě ke dni právní moci rozhodnutí o osvojení státní občanství ČR (§ 3a zák. č. 40/1993 Sb.).

Na tomto místě bych ještě rád dodal, že ani v případech úplného osvojení nedochází k absolutnímu zániku všech povinností a práv mezi dětmi a jejich přirozenými rodiči. Určité povinnosti a určitá práva *"vyvěrající z biologického rodičovství právně upraveného neboli i z nadále existujícího právněbiologického rodičovského vztahu zůstávají totiž po osvojení nezměnitelné."*¹²⁹ S tím souvisí např. manželská překážka uvedená v § 675 NOZ. Uzavření manželství je zakázáno jak mezi osvojitelem a osvojencem, tak i mezi předky a potomky.

4. 1. 2. 4 Informační povinnost osvojitele

Občanský zákoník v § 836 osvojiteli nově stanoví povinnost informovat osvojence o skutečnosti osvojení, a to jakmile se to bude jevit vhodné, nejpozději však do zahájení školní docházky. Dřívější verzí, resp. návrhem NOZ bylo splnění této povinnosti původně vázáno na dobu do dosažení osvojencových dvanácti let.¹³⁰ To se však, pravděpodobně i s ohledem na odborné studie, podle kterých je vhodnou dobou pro sdělení této informace předškolní věk, změnilo. NOZ však s porušením této povinnosti nespojuje žádnou sankci.

---

¹²⁸ §§ 832 - 835 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹²⁹ ŠVESTKA, Jiří. *Osvojení v československém právním řádu*. 1. vyd. Praha: Acta Universitatis Carolinae, 1973, s. 7.

¹³⁰ FRINTA, Ondřej. Osvojení (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2007, č. 9, s. 969.

Do jisté míry lze pochopit určitou neochotu adoptivních rodičů, kteří často nechtějí osvojenému dítěti sdělit, že není jejich biologickým potomkem a že je pouze přijali za vlastního. Domnívají se, že tak chrání svůj vzájemný vztah. Z dosavadních studií a zkušeností však jasně vyplývá, že by osvojené dítě o této skutečnosti mělo být informováno.¹³¹ Neboť *"s pravdou se nejen lépe žije, ale také mnohem lépe vychovává. Pravda je také nejlepší ochranou adoptivního svazku."*¹³² Zatajení pravdy je pro mezilidské vztahy nebezpečné. Problém pro psychiku dítěte pak představují zejména situace, kdy se osvojenec o své adopci dozví nějakým způsobem sám anebo mu to někdo nevhodně oznámí (např. posmívající se spolužáci ve škole). Proto je vždy lepší, je-li osvojené dítě o adopci informováno přímo osvojitelem. Adoptivní rodiče by se neměli bát toho, že je bude mít osvojenec po sdělení této skutečnosti rád méně nebo vůbec, neboť pokud ho přijali za vlastního, jsou z psychologického hlediska jeho skutečnými rodiči.¹³³ Informační povinnost osvojitele souvisí také s právem dítěte znát svůj původ.

4. 1. 2. 5 Utajení osvojení

V NOZ je nově normována také možnost utajení osvojení. S ohledem na neustále sílící názor, že anonymita osvojení má být potlačena, nejsou pro adopci v platnosti nějaká speciální pravidla utajení. *"Je nicméně třeba ponechat na zúčastněných (přirození rodiče, dítě, osvojitel), aby se sami rozhodli, (jde o jejich osobní záležitost), zda navrhnou soudu, aby rozhodl o tom, že skutečnost osvojení a jeho okolnosti mají být utajeny."*¹³⁴ NOZ v § 837 stanoví, že soud může na návrh osvojitele či osvojence rozhodnout o tom, že osvojení a jeho okolnosti mají být utajeny před původní rodinou dítěte, přičemž toto ustanovení lze užít i pro utajení pokrevního rodiče a jeho souhlasu k osvojení. Pokud bude návrhu na utajení osvojení soudem vyhověno, bude se ve věci samé konat neveřejné jednání a soud bude moci činit i další vhodná opatření k utajení osvojení (§ 444 ZZŘS). Je-li to odůvodněno velmi závažnou situací, která ohrožuje osvojované dítě na životě či zdraví, může být soudem vydáno rozhodnutí o odtajnění. Vzhledem k

---

¹³¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co řekneme osvojenému dítěti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1982, s. 3; 6.

¹³² MATĚJČEK, Zdeněk. *Co řekneme osvojenému dítěti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1982, s. 5.

¹³³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co řekneme osvojenému dítěti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1982, s. 3 - 4.

¹³⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 363.

tomu, že má osvojenec právo znát svůj původ, je mu § 838 NOZ umožněno, jakmile nabude svéprávnosti, seznámit se s obsahem spisu, jenž byl veden v řízení o jeho adopci.

4. 1. 2. 6 Dohled nad úspěšností osvojení

Rekodifikací soukromého práva byl do našeho právního řádu zaveden institut následného dohledu nad úspěšností osvojení, který je normován v řadě zahraničních právních úprav a obvyklý je i v osvojení mezinárodním. Podobně jako se sledují problémové rodiny a poměry v nich, je v některých případech vhodné podrobit dohledu také poměry v osvojenecích rodinách, neboť ani těm se nemusí všechny problémy vyhýbat. Dohled nad úspěšností osvojení se netýká všech adoptí. Soud jej nařizuje, a to i bez návrhu, jen tehdy, je-li to odůvodněno okolnostmi daného případu. Trvání dohledu se stanovuje na dobu nezbytně nutnou, jejíž délku určuje soud, který v jejím stanovení není zákonem nikterak omezen. Výkonem dozoru je zpravidla pověřen orgán sociálně právní ochrany dětí (§ 839 odst. 2 NOZ). Vyjdeme-li z mezinárodního osvojení, mohl by dohled vypadat například tak, že by osvojiteli či OSPOD byla uložena povinnost vždy po určité době informovat soud o tom, jak se osvojenému dítěti v osvojenecí rodině daří.¹³⁵ Bez ohledu na to, zda byl dohled na úspěšností osvojení uložen, či nikoli, poskytují zpravidla OSPOD osvojitelům poradenství a další služby spojené s péčí o osvojené dítě (§ 839 odst. 2 NOZ).

4. 1. 2. 7 Zrušení osvojení

Vzhledem k tomu, že je osvojení statusovou změnou vytvářející mezi osvojitelem a osvojencem takový vztah, jaký je mezi rodičem a dítětem, nezaniká právní poměr jím založený dosažením osvojencovi zletilosti ani smrtí některé ze zúčastněných osob. Zákon však stejně jako v předchozí úpravě umožňuje ukončit osvojení zrušením, jsou-li pro to důležité důvody. Tímto důvodem by mohlo být například *"závažné porušování nebo zanedbávání práv a povinností na straně osvojitele, či jiné závažné neshody ve vztahu mezi osvojitelem a osvojencem."*¹³⁶ O zrušení osvojení rozhoduje na návrh osvojitele či osvojence soud. Pokud je návrh podán jen jedním z nich, dává zákon tomu druhému nově možnost, aby se k návrhu připojil. Takto lze zrušit jakékoliv osvojení do doby, než uplynou tři roky

---

¹³⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 363 - 364.

¹³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 311.

od rozhodnutí o osvojení, poté dochází k automatické přeměně osvojení zrušitelného na nezrušitelné,¹³⁷ ledaže by osvojení bylo v rozporu se zákonem. Pokud je to však v souladu se zájmy dítěte, může být soudem rozhodnuto i před uplynutím tří let od vydání rozhodnutí o osvojení, že jde o osvojení nezrušitelné. Poměr, který byl rozhodnutím o osvojení mezi osvojitelem a osvojenecem konstituován, stejně tak jako práva a povinnosti z tohoto poměru vyplývající, zrušením osvojení zaniká a dochází k obnovení předchozích příbuzenských vztahů. Práva a povinnosti majetkové povahy, které osvojenecem vznikly před zrušením osvojení, tím však nejsou dotčena. Po zrušení osvojení získává osvojenec nazpět své dřívější příjmení, nově má však možnost prohlásit, že si ponechává příjmení stávající.¹³⁸

V souvislosti s novou úpravou zrušení osvojení se je možné zamyslet nad tím, zda je limitace osvojenecem v podání návrhu na zrušení osvojení na dobu tří let vhodná. Pokud totiž dojde k osvojení dítěte útlého věku, nebude se toto dítě schopné vyjádřit k osvojení a po uplynutí tří let mu bude znemožněno podat návrh na zrušení osvojení. Evropská úmluva o osvojení dětí přitom, stejně jako dříve ZoR u zrušitelného osvojení, umožňuje zrušit osvojení kdykoliv, je-li dítě ještě stále nezletilé.¹³⁹ Tento přístup se mi zdá být vhodnějším. Osvojitelovo právo podat návrh na zrušení osvojení je pak věcí jinou a její řešení by mělo být rovněž odlišné. Je na uvážení, zda by toto právo mělo být v zákonné úpravě zachováno. Osvojit dítě se přeci osvojitelé rozhodli jako zletilé, plně svéprávné, poučené a k přijetí cizího dítěte za vlastní připravené osoby. Konec konců *"vždyť rodič se také nemůže platně vzdát svého rodičovství."*¹⁴⁰

4. 1. 2. 8 Opětovné osvojení

Opětovné osvojení neboli readopce je možné pouze v zákonem stanovených případech. Osvojenec může být podle § 843 NOZ readoptován jen, došlo-li ke zrušení dřívějšího osvojení nebo má-li dojít k osvojení pozdějším manželem osvojitele poté, co předchozí manžel, který byl společným osvojitelem, zemřel anebo pokud došlo ke smrti osvojitele, resp. osvojitelů v případě společné

---

¹³⁷ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku (2.), *Právo a rodina*, 2009, č. 4, s. 24.

¹³⁸ §§ 840 - 842; 844 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹³⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymita osvojení versus právo dítěte znát svůj původ. *Právní rozhledy*. 2009, č. 5, s. 162.

¹⁴⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymita osvojení versus právo dítěte znát svůj původ. *Právní rozhledy*. 2009, č. 5, s. 163.

adopce. Opětovně osvojeno může být i dítě, které bylo osvojené nezrušitelně (§ 845 NOZ). Vzhledem k tomu, že jeho návrat do původní, tj. přirozené rodiny, není možný, je vhodné ponechat mu možnost být opětovně osvojeno.¹⁴¹

4. 1. 3 Zprostředkování osvojení

Zprostředkování osvojení je i nadále upraveno v rámci zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v jeho úpravě došlo od roku 2014 jen k několika málo změnám, kterým bude nyní věnována pozornost. Pro podrobnější výklad o procesu zprostředkování osvojení odkážu na předcházející kapitolu věnovanou právní úpravě účinné do konce roku 2013.

Podle § 2 odst. 1 ZOSPOD se nezletilým dětem, které nabyly plné svéprávnosti, poskytuje sociálně právní ochrana jen v omezeném, zákonem stanoveném rozsahu. Pro zprostředkování osvojení nezletilého dítěte, kterému byla přiznána plná svéprávnost, se ZOSPOD nepoužije, neboť na osvojení takovéto osoby se podle § 854 NOZ použijí obdobně ustanovení o osvojení zletilého. Zákonem stanovené případy, v nichž se zprostředkování osvojení podle ZOSPOD neprovádí, jsou rozšířeny o situaci, kdy je návrh na osvojení dítěte podán jeho příbuzným nebo jinou dítěti blízkou osobou, u které není osvojení dítěte vyloučeno [§ 20 odst. 3 písm. a) ZOSPOD]. Touto "jinou" osobou, u které není osvojení dítěte vyloučeno, by zřejmě neměl být některý z registrovaných partnerů. O předání dítěte do péče do péče budoucího osvojitele a o svěření dítěte do preadopční péče je nově rozhodováno soudem a nikoliv OSPOD [§ 24b odst. 1 písm. c) ZOSPOD]. Poslední změnou je, že se odborné posuzování pro účely zprostředkování osvojení rozšířilo o některá další kritéria, která je potřeba posuzovat jak u dětí vhodných k adopci, tak i u žadatelů o osvojení (viz § 27 odst. 2 ZOSPOD).

4. 1. 4 Osvojení zletilého

Právní předpisy, jimiž bylo na našem území osvojení normováno až do konce roku 1949 (obecný zákoník občanský, zákon o osvojení) umožňovaly osvojení osob zletilých i nezletilých. Nabytím účinnosti zákona o právu rodinném k prvnímu dni roku 1950 však došlo k zásadní změně, neboť adoptovat bylo nadále možné pouze osoby nezletilé. Z adopce se stal institut náhradní rodinné

---

¹⁴¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 365.

péče o dítě, institut vyhrazený pouze nezletilcům, přičemž takové pojetí adopce vydrželo až do doby nedávno minulé.

O obnovení institutu osvojení zletilého se začalo uvažovat již v 90. letech minulého století v rámci úvah nad novelizací ZoR. Myšlenka znovuzavedení adopce zletilého provázela i přípravné práce na rekonstrukci soukromého práva. Když byl v roce 2001 vládou ČR schválen věcný záměr občanského zákoníku, bylo tvůrcům nového kodexu uloženo, aby do paragrafovaného znění zapracovali i úpravu osvojení osob zletilých.¹⁴² Jak bylo požadováno, tak se také stalo.

Ještě před schválením věcného záměru NOZ, vedl Ústavní soud v souvislosti s nemožností osvojení zletilých osob v roce 1996 řízení, ve kterém se zabýval tím, zda omezení možnosti osvojení jen na nezletilé není z důvodu porušení rovnosti osob protiústavní. Plénum ústavního soudu dospělo, s výjimkou dvou soudců, kteří zaujali odlišná stanoviska, k závěru, že tomu tak není. Ústavní soud argumentoval zhruba následovně: Rovnost je třeba chápat relativně. Všichni osvojitelé si jsou rovni v tom, že mohou osvojit jen nezletilé dítě. Z hlediska postavení osvojence je pak situace dětí a zletilých osob odlišná, avšak tato nerovnost nedosahuje intenzity nerovnosti protiústavní. Nerovné postavení je opodstatněné přirozenou, objektivně existující a zjevnou odlišností mezi nezletilými dětmi a dospělými osobami. Tato odlišnost je dána naléhavostí potřeby obstarat náhradní rodinné vztahy ba právě nezletilým dětem. Rozdíl mezi nezletilými dětmi a dospělými osobami proto nelze považovat za neodůvodněný či diskriminační. Posouzení otázky, zda je vhodné a účelné rozšířit okruh osvojenců i na zletilé osoby je podle Ústavního soudu pouze na zákonodárci.¹⁴³

Odlišné stanovisko prvního soudce obsahovalo názor, že pro osvojení mohou existovat i jiné důvody a zájmy než je zajištění náhradního rodinné prostředí pro dítě a že stát by měl do osobního a rodinného života zasahovat jen v nezbytných případech, kdy si to vyžaduje veřejný zájem. Zákazem možnosti osvojení zletilého, aniž by se jednalo o nezbytný případ veřejného zájmu, je pak v rozporu se zásadou minimalizace zásahů státu do osobního a rodinného života.

Druhý soudce, jenž zaujal odlišné stanovisko, se ztotožnil s právním názorem právě zmíněným. Doplnil jej ještě o to, že se domnívá, že ze zákona o rodině nevyplývá, že by adopce byla institutem vyhrazeným toliko pro nezletilé

---

¹⁴² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Osvojení - jméno s několika významy. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK. *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 373 - 374.

¹⁴³ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/1996

děti. Pomocí výkladu dovedl, že adopce zletilých není zakázána, přestože ji zákon neupravuje. Argumentoval při tom odkazem na zásadu legální licence obsaženou v čl. 2 odst. 3 LZPS.

Vraťme se nyní k současné úpravě. Jak již bylo uvedeno výše, občanský zákoník nově definuje osvojení jako přijetí cizí osoby za vlastní a jeho úpravu rozděluje do pěti pododdílů, přičemž celý pátý pododdíl představovaný §§ 846 - 854 je věnován osvojení osob zletilých. Samotné pojmenování "osvojení zletilého" však není zcela zdařilé, neboť se podle § 854 NOZ ustanovení o osvojení zletilého použijí obdobně v případech, kdy je osvojován nezletilý, jemuž byla přiznána svéprávnost. Vhodnější by proto bylo hovořit o osvojení svéprávného. Autoři kodexu vědomi si této skutečnosti k tomu v důvodové zprávě k § 846 NOZ uvádějí, že *"zvolené pojmenování není vzhledem k novému pojetí zletilosti, resp. svéprávnosti, zcela přesné a vybráno bylo jen proti, že je obvyklé mluvit o osvojení zletilého, ne však o osvojení svéprávného"*¹⁴⁴

4. 1. 4. 1 Vznik osvojení

O osvojení zletilého rozhoduje, stejně jako v případě nezletilců, na návrh budoucího osvojitele soud. Je zde však určitý rozdíl, a sice, že se vyžaduje, aby se k návrhu na osvojení připojil zletilý, jenž má být osvojen (§ 796 odst. 2 NOZ).

4. 1. 4. 2 Druhy osvojení

Občanský zákoník rozlišuje 2 typy osvojení zletilého: osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého a osvojení zletilého, které není obdobou osvojení zletilého. Oběma těmto typům je společné to, že k jejich uskutečnění nemůže dojít, pokud by to bylo v rozporu s dobrými mravy (§ 846 NOZ). Splnění podmínky souladnosti osvojení s dobrými mravy by mělo být zkoumáno jako první, neboť představuje jakýsi preventivní prostředek, který by měl zabránit ve zneužití tohoto institutu. V případech osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého je, vzhledem k vyššímu riziku zneužití, na místě dbát ještě vyšší míry opatrnosti.¹⁴⁵

Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého

Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého může být jak osvojením úplným, při němž dochází k úplnému začlenění přijaté osoby do rodiny

¹⁴⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 366.

¹⁴⁵ ZUKLÍNOVÁ, M. Osvojení - jméno s několika významy. In *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 376 - 378.

osvojitele a zániku vztahů k původní rodině, tak i osvojením neúplným. Za vlastní lze tímto způsobem přijmout cizí osobu jen ve čtyřech zákonem stanovených případech, přičemž je vždy zapotřebí posoudit, zda osvojení není v rozporu s odůvodněným zájmem pokrevních rodičů osvojovaného (§ 847 NOZ). Jsou-li totiž rodiči osvojovaného živi, jejich zájem nelze pominout, a to i přesto, že jim nelze přiznat stejné postavení jako rodičům osvojence nezletilého.¹⁴⁶ Podle § 847 odst. 1 NOZ lze takto zletilého osvojit, jestliže:

- a) byl biologický sourozenec osvojované osoby již dříve osvojen tímž osvojitelem - v těchto situacích již nebude nadále nutně docházet k rozdělení rodiny, jako tomu bylo dříve, když byl jeden ze sourozenců osvojen, avšak druhý už z důvodu svého věku osvojen být nemohl (např. sourozenci ve věku 10 a 18 let)
- b) byl osvojovaný v době podání návrhu na osvojení nezletilý
- c) osvojitel pečoval o osvojovaného jako o vlastního již v době jeho nezletilosti
- d) osvojitel hodlá osvojit dítě svého manžela - tímto ustanovením je, stejně jako § 847 odst. 1 písm. a) sledován "*zájem na sociálním stmelení určitých osob.*"¹⁴⁷

Ustanovení občanského zákoníku upravující osvojení nezletilého se na tento typ osvojení zletilého použijí, s výjimkou paragrafů o právu osvojence na seznámení se s obsahem spisu vedeném v řízení o jeho osvojení poté, jakmile nabude svéprávnosti a dohledu nad úspěšností adopce, obdobně (§ 847 NOZ).

Osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého

Mimo případy uvedené v § 847 NOZ může být zletilý osvojen jen výjimečně, jsou-li pro to důvody hodné zvláštního zřetele. Dále se vyžaduje, aby takové osvojení bylo pro osvojitele a osvojence navzájem přínosné, přičemž v odůvodněných případech lze adopci připustit i tehdy, když je přínosná alespoň pro jednoho z nich. Jestliže má osvojitel či osvojenec potomky nelze osvojení realizovat, pokud by bylo na újmu jejich důležitých zájmů. Ustanovení upravující osvojení nezletilého se použijí přiměřeně (§ 848 NOZ). Toto osvojení je uvažováno v první řadě pro osoby osamělé.¹⁴⁸ "*V úvahu přichází především u osob, které nemají potomky, ať pokrevní nebo právní, popřípadě které nemají pokračovatele ve svém díle, ať vědeckém, uměleckém, řemeslném či jiném, ale i u takových, jimž jejich potomci neposkytují náležitou pomoc v nemoci nebo ve stáří,*

¹⁴⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 366.

¹⁴⁷ FRINTA, Ondřej. Osvojení (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2007, č. 9, s. 970.

¹⁴⁸ FRINTA, Ondřej. Osvojení (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2007, č. 9, s. 971.

jsou nedosažitelní, pobývají neznámo kde atp."¹⁴⁹ Vzhledem k tomu, že účelem tohoto typu osvojení zletilého není náhradní péče o dítě, spojuje s ním právo poněkud jiné, statusově omezené právní následky. Jde o neúplné osvojení vykazující velikou podobnost s prvorepublikovým pojetím adopce.¹⁵⁰ Osvojení a jeho potomkům je v tomto případě zachováno postavení v původní rodině, včetně všech práv a povinností z toho vyplývajících. Příbuzenský poměr vzniká osvojení a popř. i jeho potomkům jen ve vztahu k osobě osvojitele. Vůči rodině osvojitele, s níž osvojenou osobu nepojí žádné příbuzenské vztahy, nenabývá osvojenec žádných majetkových práv. Stejně tak nenabývá žádná majetková práva vůči osvojení a jeho descendentům ani osvojitel (§ 849 NOZ).

4. 1. 4. 3 Zrušení osvojení

Občanský zákoník zrušení osvojení zletilé osoby, na rozdíl například od německého občanského zákoníku, explicitně neupravuje. Proto je zapotřebí vycházet z toho, že ustanovení o osvojení zletilého jsou speciální úpravou k ustanovením o osvojení nezletilého a že tato se podle typu osvojení zletilého použijí obdobně, či přiměřeně. Osvojení by tedy mělo být možné soudem zrušit, budou-li k tomu důležité důvody, na návrh osvojitele či osvojence. Domnívám se, že ustanovení § 840 odst. 2 upravující nemožnost zrušení osvojení nezletilého po uplynutí tří let od soudního rozhodnutí o osvojení, by se na osvojení zletilého nemělo aplikovat. Následky zrušení osvojení by působily pro futuro.

4. 1. 4. 4 Ustanovení společná pro oba typy osvojení zletilého

Občanský zákoník obsahuje v §§ 850 - 854 ustanovení, která jsou společná pro oba výše zmíněné typy osvojení. Těmto bude na následujících řádcích věnována pozornost.

Pokud není osvojovaná osoba plně svéprávná, jedná za ni její zákonný zástupce či soudem ustanovený opatrovník. Je-li zletilý manželem, nemůže být osvojen bez souhlasu druhého manžela, přičemž jestliže nemůže být tímto manželem souhlas udělen z důvodu, že není plně svéprávný nebo je-li opatření jeho souhlasu spojeno s těžko překonatelnou překážkou, musí být soudem zvlášť posouzeno, zda adopce není v rozporu se zájmy tohoto manžela a popřípadě i dalších členů rodiny (§ 850 NOZ). Na tomto místě si je možno položit otázku, jak to v těchto případech bude se souhlasem manžela, nebude se vyžadovat nebo by

---

¹⁴⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 367.

¹⁵⁰ FRINTA, Ondřej. Osvojení (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2007, č. 9, s. 971.

měl být soudním rozhodnutím nahrazen? Občanský zákoník k tomu nic neuvádí. Osobně se přikláním k názoru, že by se manželův souhlas v tomto případě nevyžadoval.

Osvojením zletilého nedochází ke změně příjmení osvojence, avšak jestliže s tím osvojitel souhlasí, může si osvojenec jeho příjmení připojit ke svému. Je-li osvojitel či osvojenec manželem a nositelem společného manželského příjmení, vyžaduje se k možnosti takového připojení také souhlas druhého manžela (§ 852 NOZ).

Právní následky obou typů osvojení působí na osvojence a jeho po adopci narozené potomky. Na osvojencovi descendenty narozené dříve dopadají právní následky, jen když udělili souhlas k osvojení (§ 852 NOZ). Vyživovací povinnost osvojence vůči jeho rodině zůstává zachována. K poskytování výživného je však osvojený povinen pouze tehdy a jen v té míře, kdy neexistují jiné osoby s vyživovací povinností nebo ačkoliv tyto osoby existují, nejsou své vyživovací povinnosti schopny dostát. Také osvojená osoba má vůči své rodině právo na výživné, jestliže a jen v té míře, není-li osvojitel schopen své vyživovací povinnosti dostát. Osvojená osoba bude dále, spolu s dětmi a manželem osvojitele, dědit po osvojiteli v 1. dědické třídě, avšak nebude vstupovat v dědické právo osvojitele vůči jiným osobám. Jestliže právní následky osvojení působí i na potomky osvojitele, použije se na ně vyživovací povinnost a dědické právo obdobně (§ 853 NOZ).

4. 1. 5 Řízení ve věcech osvojení

Procesní úprava osvojení je s účinností od 1. 1. 2014 upravena v §§ 427 - 451 zákona o zvláštních řízeních soudních a dělí se na dvě řízení: řízení ve věcech osvojení nezletilého (§§ 427 - 444) a řízení o osvojení zletilého (§§ 444 - 451).

4. 1. 5. 1 Řízení ve věcech osvojení nezletilého

Řízení ve věcech osvojení nezletilého je souhrnným řízením, v jehož rámci probíhají samostatná dílčí řízení, především pak řízení o osvojení a řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení.¹⁵¹

Podle § 427 ZZŘS soud ve věcech osvojení nezletilého zejména

- a) přijímá prohlášení o udělení souhlasu k osvojení
- b) rozhoduje o předání dítěte do péče před osvojením

---

¹⁵¹ WIPPLINGEROVÁ, Miroslava in ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 284.

- c) rozhoduje o určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení
- d) rozhoduje o návrhu rodičů, kteří dali souhlas s osvojením na vydání dítěte
- e) rozhoduje o osvojení
- f) rozhoduje o utajení osvojení
- g) rozhoduje o nařízení dohledu nad úspěšností osvojení.

K rozhodování o předání dítěte do preadopční péče do zahraničí je příslušný soud, v jehož obvodu se nachází Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. V ostatních případech je pro řízení místně příslušný obecný soud osvojence (§ 428 ZZŘS). Řízení je možné zahájit zásadně jen na návrh. I bez návrhu může být soudem rozhodnuto o nařízení dohledu nad úspěšností osvojení, je-li to odůvodněno okolnostmi daného případu (§ 429 ZZŘS). Pro řízení ve věcech péče o nezletilé je obvyklé, že mohou být zahájena i bez návrhu. V řízení ve věcech osvojení nezletilého to až na výše uvedenou výjimku neplatí, neboť se rozhoduje o osobním stavu.¹⁵² Účastníky řízení jsou osvojenec, jeho zákonný zástupce a jestliže se nerozhoduje o tom, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení, také ten, kdo má v úmyslu dítě osvojit (osvojitel). Pokud není zákonem stanoveno jinak, jsou k účastníkům řízení řazeni také rodiče osvojovaného dítěte. Nezletilému rodiči staršímu 16 let je pro řízení zákonem přiznána plná procesní způsobilost tak, jak tomu bylo v OSŘ (§ 431 ZZŘS). Rodič osvojovaného dítěte není podle § 432 ZZŘS účastníkem řízení v případech, kdy byl spolu s rodičovskou odpovědností zbaven zároveň i práva dát souhlas k osvojení, kdy byla jeho svéprávnost ve věci udělení souhlasu omezena nebo pokud udělil souhlas k osvojení před podáním návrhu na osvojení. Účastenství rodiče dále zaniká ke dni, v němž rozhodnutí o tom, že se jeho souhlas k osvojení nevyžaduje, nabylo právní moci (§ 432 ZZŘS). Vyžaduje-li se k osvojení souhlas manžela osvojitele, je účastníkem řízení i tato osoba (§ 431 ZZŘS).

V případech, kdy byl souhlas k osvojení účinně odvolán, kdy došlo ke změně rozhodnutí o tom, že se rodičův souhlas k osvojení nevyžaduje, kdy bylo změněno nebo zrušené rozhodnutí o omezení rodičovi svéprávnosti ve věci udělení souhlasu k osvojení, anebo v případech, kdy byla rodiči znovu přiznána rodičovská odpovědnost nebo alespoň právo udělit souhlas k osvojení, má soud povinnost jednat s rodičem osvojovaného dítěte opět jako s účastníkem řízení (§

---

¹⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 307.

433 ZZŘS). Nezletilého osvojence, jenž není zcela svéprávný, zastupuje v řízení soudem jmenovaný opatrovník, jímž je zpravidla OSPOD. Jestliže byl opatrovníkem nezletilého jmenován OSPOD, kterým byl podán podnět nebo návrh na zahájení řízení, jmenuje soud na návrh opatrovníka jiného (§ 434 ZZŘS).

Dokazování je, vzhledem k tomu, že se jedná o řízení nesporné, ovládáno zásadou vyšetřovací. Soud by měl v řízení alespoň jednou vyslechnout osvojencovi rodiče, a to i tehdy, nejsou-li účastníky řízení. To však neplatí, jestliže:

- a) rodič není schopen projevit svou vůli, rozpoznat následky svého jednání nebo toto jednání ovládnout
- b) se rodič zdržuje na neznámém místě, které se soudu nepodařilo zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci
- c) byl rodič zbaven jak rodičovské odpovědnosti, tak i práva dát souhlas k osvojení
- d) byla rodičova svéprávnost ve věci udělení souhlasu k osvojení omezena. Soud je povinen vyslechnout v řízení také osvojitelova manžela (§ 437 ZZŘS).

K přerušení řízení dochází v případech, kdy je podán návrh na určení otcovství k osvojovanému dítěti, nebo když je podán návrh na svěřeni dítěte do péče jiné osoby, která o sobě tvrdí, že je jeho blízkým příbuzným. V řízení je dále možné pokračovat až poté, co soud rozhodne o těchto návrzích (§ 441 ZZŘS).

Jestliže bude v rozsudku vydaném v řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů s osvojením, soudem vysloveno, že se k osvojení nevyžaduje souhlas ani jednoho z rodičů, bude za účelem udělení souhlasu k osvojení soudem jmenován opatrovník. Rozhodnutí, jímž bylo určeno, že se rodičův souhlas s osvojením nevyžaduje, může být soudem na návrh zrušeno, pokud došlo ke změně poměrů. Jestliže byl takovýto návrh na změnu rozhodnutí pravomocně zamítnut, nelze jej opětovně podat dříve, než uplyne jeden rok od právní moci zamítavého rozhodnutí. Bylo-li však dítě již pravomocně osvojeno, rozsudek, kterým bylo určeno, že se souhlas rodičů nevyžaduje, zrušen být nemůže (§§ 435; 439 - 440 ZZŘS). V řízení o osvojení je formou rozhodnutí rovněž rozsudek. Jestliže má na jeho základě být založen právní poměr osvojení, uvede v něm soud také to, jaké bude osvojencovo příjmení. To samé platí přiměřeně i pro rozsudek o zrušení osvojení (§ 443 ZZŘS).

4. 1. 5. 2 Řízení o osvojení zletilého

Pro řízení, které je možné zahájit pouze na návrh, je místně příslušný obecný soud osvojení (§ 445 a 446 ZZŘS). Aby mohlo být soudem o návrhu, k jehož podání je oprávněn pouze osvojitel, kladně rozhodnuto, musí osvojovaná osoba k návrhu připojit (§ 796 odst. 2 NOZ). Jestliže z podaného návrhu nevyplývá, že se k němu osvojenec připojil, bude navrhovatel vyzván k doplnění návrhu v soudem stanovené lhůtě. Pokud se osvojenec před uplynutím této lhůty k návrhu nepřipojí, bude soud nucen návrh odmítnout (§ 447 NOZ). Účastníky řízení jsou osvojitel, osvojenec a případně také jeho děti. Vyžaduje-li se k osvojení souhlas manžela osvojitele, je účastníkem řízení také tato osoba (§ 448 ZZŘS). Zletilého osvojení s omezenou svéprávností zastupuje v řízení jeho zákonný zástupce nebo k tomu účelu soudem jmenovaný opatrovník (§ 449 NOZ). Co se týče dokazování, soud je v řízení o osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého, povinen vyslechnout osvojenecovi rodiče. Bez ohledu na to, o jaký typ osvojení se jedná, vyslechne soud dítě osvojení, pokud mu jeho rozumová a volní vyspělost umožňuje vyjádřit ve věci osvojení svůj názor, a osvojenecova manžela (§ 450 ZZŘS). Formou rozhodnutí ve věci samé je rozsudek, v němž se také, je-li to třeba, rozhoduje o příjmení osvojení (§ 451 ZZŘS).

5. Osvojení v právním řádu Spolkové republiky Německo

Osvojení je tradiční institut německého práva, který si prošel určitým historickým vývojem. K jeho vzniku docházelo nejprve, stejně jako u nás, na základě smlouvy, která byla coby právní důvod vzniku poměru osvojení s účinností od 1. 1. 1977 nahrazena soudním rozhodnutím.¹⁵³ V současné době je hmotněprávní úprava osvojení obsažena v §§ 1741 - 1772 knihy čtvrté (Rodinné právo) německého občanského zákoníku (BGB). Tento kodex soukromého práva rozlišuje, stejně jako náš současný občanský zákoník, mezi osvojením osob nezletilých a osvojením osob zletilých. Oběma těmito institutům, které se jinak odlišují účelem i způsobenými následky, je společné to, že dochází ke statusové změně.¹⁵⁴

5. 1 Osvojení nezletilého

Osvojení osob nezletilých upravují §§ 1741 - 1766 BGB. Osvojit nezletilého je možné, slouží-li to jeho blahu a dá-li se očekávat, že se mezi ním a osvojitelem vytvoří takový vztah jako je mezi rodiči a dětmi (§ 1741 BGB). Z tohoto ustanovení je patrné, že i v německé právní úpravě osvojení nezletilých dětí je jakýmsi středobodem všeho zájem dítěte, a to i přesto, že zákon používá místo pojmu "zájem" pojem "blaho" dítěte (naše minulá úprava v ZoR používala pojem "prospěch" dítěte). Ten, kdo se účastnil zprostředkování osvojení, které je protizákonné nebo v rozporu s dobrými mravy, může přijmout cizí nezletilé dítě za vlastní jen tehdy, když si to vyžaduje blaho dítěte.

Společně mohou dítě osvojit jen manželé. Osvojitelem může být i jen jeden z manželů, a to v případech, kdy osvojuje dítě svého manžela nebo, kdy se druhý manžel pro svoji nesvéprávnost či nízký věk (nedovršil 21 let) nemůže stát osvojitelem. Osoba nenacházející se v manželství, může dítě adoptovat pouze sama (§ 1741 BGB). Její šance na získání dítěte je však nižší než u manželů, neboť pro dítě je lepší, když vyrůstá v celé rodině.¹⁵⁵ Německé právo připouští

---

¹⁵³ GERNHUBER, Joachim a Dagmar COESTER - WALTJEN. *Familienrecht*. 6., völlig neu bearbeitete Aufl. München: C.H. Beck, 2010, s. 869; 873.

¹⁵⁴ GERNHUBER, Joachim a Dagmar COESTER - WALTJEN. *Familienrecht*. 6., völlig neu bearbeitete Aufl. München: C.H. Beck, 2010, s. 869.

¹⁵⁵ Frequently Asked Questions - Die häufigsten Fragen zur Adoption. *Adoption.de* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://adoption.de/faq.htm>

také to, že se osvojitelem může stát jeden z registrovaných partnerů, jestliže osvojuje dítě sám nebo jestliže osvojuje dítě svého partnera.¹⁵⁶

BGB stanoví, na rozdíl od naší úpravy, požadavek minimálního věku osvojitele. Samostatnému osvojiteli musí být nejméně 25 let. Pokud společně osvojují manželé, musí být jednomu z nich alespoň 25 a druhému nejméně 21 let. Osvojuje-li dítě manžel rodiče, vyžaduje se, aby dovršil věk 21 let (§ 1743 BGB). Účelem požadavku minimálního věku osvojitele je zabránit nepromyšleným rozhodnutím mladých lidí.¹⁵⁷

Stejně jako u nás se vyžaduje, aby bylo osvojované dítě před vydáním rozhodnutí o osvojení po určitou dobu v péči budoucího osvojitele. BGB v této souvislosti zmiňuje pojem "zkušební doba" (*Probezeit*), obsah tohoto pojmu je shodný s naším pojmem preadopční péče. Podstatným rozdílem oproti české úpravě je to, že BGB nestanoví minimální dobu, po kterou by měla tato péče trvat. Zákon pouze nařídí, že má jít o dobu přiměřenou. Určení takové přiměřené doby je pak ponecháno na soudu. Péče před osvojením slouží k tomu, aby byla budoucím osvojitelům a osvojovanému dítěti dána možnost zvyknout si na sebe a osvojení ještě jednou dobře zvážit. Zrušení osvojení je poté totiž možné jen za přísných podmínek.¹⁵⁸

O osvojení nemůže být kladně rozhodnuto, je-li to v rozporu se zájmy osvojitelových dětí, osvojence nebo pokud existuje obava, že by zájmy osvojence mohly být ohroženy ze strany osvojitelových dětí. Majetkoprávní zájmy by však v tomto případě neměly být rozhodující. Dále je zapotřebí, aby s osvojením souhlasily zákonem stanovené osoby.

K osvojení se vyžaduje souhlas dítěte. Za dítě, které je mladší 14 let nebo nesvéprávné může tento souhlas udělit jen jeho zákonný zástupce. V ostatních případech může souhlas udělit pouze dítě samo, potřebuje k tomu však ještě svolení svého zákonného zástupce. Mají-li osvojitel a osvojenec jiné státní občanství, vyžaduje se navíc povolení rodinného soudu, ledaže se adopce řídí německým právem. Souhlas dítěte s osvojením může být odvolán do doby, než rozhodnutí o osvojení nabude právní moci. Svolení zákonného zástupce se k

---

¹⁵⁶ FRINTOVÁ, Dita. Právní rámec náhradní rodinné péče ve Spolkové republice Německo. *Právník*. 2009, č. 12, s. 1307.

¹⁵⁷ MÜNCH, Eva Marie von. *Ehe- und Familienrecht von A - Z: über 500 Stichworte zur aktuellen Rechtslage*. 15. vyd. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, 2002, s. 20.

¹⁵⁸ LÜDERITZ, Alexander a Günther BEITZKE. *Familienrecht: ein Studienbuch*. 27., wesentlich überarbeitete Aufl. des von Günther Beitzke begründeten Werkes. München: Beck, 1999, s. 429.

odvolání souhlasu nevyžaduje. Pokud zákonný zástupce odmítá dát souhlas za dítě nebo odmítá připojit svůj souhlas k souhlasu dítěte, aniž by k tomu měl pádný důvod, může být jeho souhlas nahrazen rozhodnutím rodinného soudu (§ 1746 BGB).

K osvojení dítěte se dále vyžaduje souhlas jeho rodičů, jenž může být udělen nejdříve 8 týdnů po narození dítěte. Tento souhlas je platný i tehdy, jestliže byl dán ve vztahu k již určeným osvojitelům, které rodiče dítěte neznají - v tomto případě jde o tzv. inkognito adopci, která představuje v praxi převažující formu adopce osiřelých dětí. Německé právo však neupravuje tzv. blanketový souhlas, tj. souhlas daný předem, bez vztahu k určitým osvojitelům.¹⁵⁹ Jestliže neprovdaným rodičům nenáleží rodičovská odpovědnost společně, může být souhlas k osvojení udělen otcem dítěte i před narozením. Souhlas rodiče k osvojení se nevyžaduje, jestliže je tento trvale neschopný učinit prohlášení nebo je jeho pobyt trvale neznámý (§ 1747 BGB).

Zákon stanoví určité případy, ve kterých může být souhlas rodiče nahrazen soudem. Na návrh dítěte může soud rodičův souhlas s osvojením nahradit tehdy, pokud rodič trvale a hrubě porušuje své rodičovské povinnosti, nebo svým chováním dává najevo, že je mu dítě lhostejné, přičemž neuskutečnění adopce by dítěti působilo nepřiměřenou újmu. K nahrazení souhlasu rodiče dítěte může dojít i v případech, kdy porušování povinností není sice trvalé, ale je obzvláště těžké a nelze-li očekávat, že dítě může být i nadále svěřeno do péče rodiče. K nahrazení souhlasu rodiče může dále dojít, jestliže trpí těžkou psychickou nemocí nebo těžkým duševním porušením, která ho činí trvale neschopným pečovat o dítě a vychovávat je a dítě by mohlo bez adopce být ohroženo ve svém vývoji (§ 1748 BGB).

S udělením rodičova souhlasu je, s výjimkou případů, kdy dochází k osvojení manželem rodiče, spojeno pozastavení jeho rodičovské odpovědnosti a nemožnost výkonu práva na osobní styk s dítětem. Jestliže není rodičovská odpovědnost vykonávána samostatně druhým rodičem, jmenuje se dítěti (nebyl-li dosud jmenován) poručník, kterým je orgán péče o mládež. Jestliže rodičův souhlas pozbyl účinků, přenesení soud rodičovskou odpovědnost zpět na rodiče, není-li to v rozporu s blahem dítěte. Jakmile byl rodiči dán souhlas k osvojení a dítě předáno do péče budoucího osvojitele za účelem osvojení, vzniká osvojiteli

---

¹⁵⁹ MÜNCH, Eva Marie von. *Ehe- und Familienrecht von A - Z: über 500 Stichworte zur aktuellen Rechtslage*. 15. vyd. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, 2002, s. 22.

vyživovací povinnost, která má přednost před VP příbuzných dítěte (§ 1751 BGB).

Jestliže je dítě osvojováno jedním z manželů, vyžaduje se k osvojení souhlas manžela druhého. Tento souhlas může být na návrh nahrazen rodinným soudem, ledaže by to bylo v rozporu s odůvodněnými zájmy manžela osvojitele nebo rodiny. V případech, kdy je osvojovaná osoba nachází v manželství, vyžaduje se rovněž souhlas jejího manžela. Souhlasu manželů osvojitelů však není třeba, jsou-li tito trvale neschopní k učinění prohlášení nebo je-li jejich pobyt trvale neznámý (§ 1749 BGB).

Všechny výše zmíněné souhlasy se adresují rodinnému soudu s tím, že každé prohlášení souhlasu musí být notářsky ověřeno. Nástup účinků souhlasu je vázán na okamžik, kdy prohlášení souhlasu dojde soudu (§1750 BGB).

Souhlas není možné udělit s podmínkou nebo časovým určením a s výjimkou souhlasu osvojovaného dítěte jej nelze ani odvolat. Možnost udělení souhlasu prostřednictvím zástupce nepřichází v úvahu. Souhlas pozbývá účinků, když dojde ke zpětvzetí návrhu, odepření osvojení a dále také tehdy, když není dítě osvojeno do tří let od doby, kdy souhlas nabyl účinků (§ 1750 BGB).

O osvojení dítěte je rozhoduje rodinný soud na základě notářsky ověřeného návrhu osvojitele. Tento návrh nemůže být podán s podmínkami či časovým určením nebo podán zástupce (§ 1752 BGB). O osvojení může být rozhodnuto i po smrti osvojitele, jestliže byl osvojitelův návrh předtím podán soudu nebo když byl návrh po notářském ověření svěřen notáři za účelem jeho předání soudu. Takové osvojení má stejné právní následky jako osvojení, které by se realizovalo před smrtí osvojitele (§ 1753 BGB).

5. 1. 1 Právní následky osvojení

Dítě osvojené manželi nebo manželem jednoho z jeho rodičů získává adopcí právní postavení jejich společného dítěte. V ostatních případech vstupuje osvojenec do právního postavení dítěte osvojitele. Osvojitelům vzniká rodičovská odpovědnost (§ 1754 BGB). Osvojení nezletilého je v německém právu, s výjimkou případů, kdy dochází k adopci manželem rodiče dítěte, osvojením úplným, při němž dochází k vystoupení osvojenice a jeho potomků z původní rodiny a jejich plné integraci do rodiny osvojitele.¹⁶⁰ Nároky dítěte vzniklé v minulosti, tj. do doby před jeho osvojením zůstávají, však zůstávají, s výjimkou

---

¹⁶⁰ MÜNCH, Eva Marie von. *Ehe- und Familienrecht von A - Z: über 500 Stichworte zur aktuellen Rechtslage*. 15. vyd. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, 2002, s. 24.

výživného, nedotčeny. Jestliže je dítě osvojeno manželem jednoho z jeho rodičů, dochází k zániku příbuzenských vztahů jen v relaci k druhému rodiči dítěte a jeho příbuzným (§ 1755 BGB). Ani při takové adopci však nedochází k zániku příbuzenských vztahů k rodině druhého rodiče dítěte, jestliže tomuto rodiči náležela rodičovská odpovědnost a on zemřel (§ 1756 BGB). Je-li osvojitel příbuzným osvojence nebo je s ním ve druhém či třetím stupni sešvagřen, zanikají příbuzenské vztahy osvojence a jeho potomků, včetně práv a povinností z toho plynoucích, jen ve vztahu k rodičům osvojence (§ 1756 BGB). Právní úprava SRN připouští, na rozdíl od české, možnost osvojení dítěte jeho blízkými příbuznými. Při těchto adopcích dochází ke konstituování umělého příbuzenství tam, kde mezi osobami příbuzenské vztahy opřené o biologický základ již existují. Otázkou pak je, zda se například v situacích, kdy je dítě osvojováno svým přirozeným sourozencem dá očekávat, že se mezi nimi vytvoří takový vztah jako je mezi rodiči a dětmi. Vždyť především v tomto vztahu se zrcadlí to, čemu má osvojení sloužit - blaho dítěte.¹⁶¹

Osvojenec dále obdrží jako rodné jméno příjmení osvojitele. Pokud je dítě osvojováno společně manželi nebo manželem jednoho z rodičů, přičemž tito nemají společné manželské příjmení, určí se rodné jméno osvojence jejich prohlášením adresovaným soudu před rozhodnutím o osvojení. Jestliže osvojované dítě dovršilo pět let věku, je zapotřebí, aby se k účinnosti určení příjmení připojilo prohlášením učiněným před soudem. Je-li osvojovaným dítětem manžel, nemůže být jeho příjmení změněno, aniž by se k tomu připojil manžel druhý. Na návrh osvojitele a se souhlasem osvojence může soud v rozhodnutí o osvojení také křestní jméno dítěte změnit, odpovídá-li to jeho zájmu nebo připojit k novému jeho příjmení dosavadní (§ 1757 BGB). Je-li osvojitel občan SRN, získávají osvojenec a jeho potomci německé státní občanství (§ 3 odst. 3 a § 6 StAG). Stejně jako u nás je i v Německu zakázáno, aby spolu osvojitel a osvojená osoba uzavřeli manželství. Uzavře-li osvojitel s osvojencem nebo jeho potomkem v rozporu s manželskými předpisy, manželství, dojde uzavřením manželství zrušení příbuzenského poměru, který mezi nimi byl založen osvojením (§ 1766 BGB).

---

¹⁶¹ FRINTOVÁ, Dita. Právní rámec náhradní rodinné péče ve Spolkové republice Německo. Právník. 2009, č. 12, s. 1306.

5. 1. 2 Zákaz zveřejňování a vyhledávání informací o osvojení

Aby mohlo být osvojené dítě nerušeně začleněno do nové rodiny, zakazuje BGB bez souhlasu osvojitele a osvojence zveřejňovat nebo vyhledávat skutečnosti umožňující odhalení osvojení a jeho okolností. Tento zákaz se vztahuje pouze na třetí osoby, nikoliv na osvojitele a osvojence, který má právo znát svůj původ. K prolomení tohoto zákazu může dojít, pokud si to vyžadují důvody veřejného zájmu.¹⁶²

5. 1. 3 Zrušení osvojení

Kromě smrti může být osvojenecký poměr ukončen jen zrušením s právními následky pro futuro.¹⁶³ Zrušení je možné pouze pro nedostatek projevu vůle (§ 1760 BGB) nebo z moci úřední, jsou-li k tomu dány důvody uvedené v § 1763 BGB.

Podle § 1760 BGB může být právní poměr osvojení na návrh soudem zrušen, byl-li založen bez návrhu osvojitele, souhlasu dítěte nebo souhlasu vyžadovaného od rodiče, přičemž případy v nichž je návrh nebo souhlas považován za neplatný jsou zákonem taxativně vypočteny (souhlas byl učiněn v duševní poruše, byl vynucen protiprávní hrozbou atd.) (§ 1760 BGB). Zákon dále stanoví určité překážky, pro které není osvojení možné zrušit. Zrušení osvojení nepřichází v úvahu, jestliže k němu má dojít z toho důvodu, že k němu nebyl udělen souhlas rodiče nebo byl tento ze zákonem stanovených důvodů neplatný, jestliže byly při vynesení rozhodnutí o osvojení nebo v době rozhodování o zrušení osvojení splněny podmínky pro nahrazení souhlasu rodiče. Osvojení nemůže být dále zrušeno, pokud by tím bylo podstatně ohroženo blaho dítěte, ledaže by si to vyžadovaly zájmy osvojitele či osvojence (§ 1761 BGB).

K podání návrhu na zrušení osvojení, který opět vyžaduje notářské ověření, je oprávněn ten, bez jehož návrhu či souhlasu bylo dítě osvojeno. Za dítě nesvéprávné, mladší 14 let nebo za nesvéprávného osvojitele může podat návrh jejich zákonný zástupce. V ostatních případech není podání návrhu prostřednictvím zástupce připuštěno. Návrh může být podán je ve lhůtě jednoho roku, a to jestliže od osvojení neuplynuly 3 roky. Od kdy se tato lhůta počítá je pro jednotlivé případy stanoveno zákonem (§ 1762 BGB).

---

¹⁶² MÜNCH, Eva Marie von. *Ehe- und Familienrecht von A - Z: über 500 Stichworte zur aktuellen Rechtslage*. 15. vyd. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, 2002, s. 25.

¹⁶³ GERNHUBER, Joachim a Dagmar COESTER - WALTJEN. *Familienrecht*. 6., völlig neu bearbeitete Aufl. München: C.H. Beck, 2010, s. 907.

Po dobu nezletilosti dítěte může být osvojení, a to i ve vztahu k jen jednomu z osvojitelů, soudem z moci úřední zrušeno, vyžaduje-li si to z vážných důvodů blaho dítěte (§ 1763 BGB).

Zrušení osvojení působí právní následky jen do budoucna. Osvojení může být zrušeno na návrh osvojitele či osvojence i přesto, že tito mezitím zemřeli. Účinky takového zrušení jsou shodné s normálním zrušením osvojení za jejich života. Dále dochází ke zrušení příbuzenských vztahů založených osvojením a současnému ožítí příbuzenských vztahů k původní rodině, včetně práv a povinností z toho vyplývajících. Výjimku z toho však představuje rodičovská odpovědnost, ta je na přirozené rodiče dítěte soudem přenesena jen, pokud to není v rozporu s blahem dítěte. V ostatních případech dojde ke jmenování poručníka či opatrovníka. Jestliže bylo dítě osvojeno manžely a dochází ke zrušení osvojeneckého poměru jen ve vztahu k jednomu z nich, zaniká příbuzenství jen mezi tímto jedním rodičem a jeho rodinou, přičemž příbuzenské vztahy k původní rodině se neobnovují (§ 1864 BGB).

Zrušením osvojeneckého poměru osvojenec zásadně ztrácí příjmení osvojitele a získává zpět příjmení, které měl před osvojením. Soud však může na návrh osvojence rozhodnout o ponechání příjmení, vyžaduje-li si to oprávněný zájem osvojence. Za oprávněný důvod se nikdy nepovažuje to, že příjmení osvojitele je hezcí. Jestliže se rodné jméno osvojitele stalo manželským příjmením osvojence nebo společným jménem osvojence a jeho registrovaného partnera, zůstane jim zachováno, ledaže tyto osoby společně podají návrh soudu za účelem určení toho, že budou po zrušení osvojení užívat rodné jméno, které měl osvojenec před adopcí (§ 1765 BGB).

5. 1. 4 Zprostředkování osvojení a procesní úprava

Zprostředkování osvojení upravuje v SRN zákon o zprostředkování osvojení (*Adoptionsvermittlungsgesetz*), který mimo jiné upravuje také problematiku náhradního mateřství. Zprostředkování osvojení je chápáno jako sdružování dětí mladších 18 let a žadatelů o osvojení za účelem adopce dítěte.

O osvojení dítěte rozhoduje na základě notářsky ověřeného návrhu osvojitele rodinný soud, který není samostatným soudem, ale pouze oddělením okresního soudu, výlučně příslušným pro rozhodování v rodinně právních

věcech.¹⁶⁴ Procesní úpravu související s institutem adopce obsahují §§ 186 - 189 zákona o řízení ve věcech rodinných a ve věcech dobrovolné jurisdikce. Řízení ve věcech osvojení je v něm pojato jako řízení souhrnné, v jehož rámci se rozhoduje o osvojení dítěte, o nahrazení souhlasu k osvojení dítěte, o zrušení osvojenického poměru a o osvobození ze zákazu manželství.

5. 2 Osvojení zletilého

Osvojení zletilého je upraveno v §§ 1767 - 1772 BGB. Zletilá osoba může být osvojena, je-li to mravně ospravedlnitelné, přičemž jako mravně ospravedlnitelné je přijímáno zejména to, že mezi osvojitelem a osvojencem je již vytvořen takový vztah jako mezi rodičem a dítětem. Morální ospravedlnitelnost má stejně jako zákaz osvojení, které je v rozporu s dobrými mravy v právu českém, zabránit zneužití tohoto institutu. Ustanovení o osvojení nezletilého platí pro přijetí cizí zletilé osoby za vlastní přiměřeně, jestliže další ustanovení zákona nestanoví jinak (§1767 BGB). O osvojení zletilého rozhoduje rodinný soud na návrh osvojitele a osvojence. Jestliže osvojovaný není svéprávný, může za něho podat návrh jen jeho zákonný zástupce (§1768 BGB). O osvojení nemůže být kladně rozhodnuto, je-li to v rozporu se zájmy dětí osvojitele nebo osvojence (§1769 BGB). Právní následky osvojení zletilého se odlišují podle toho, o jaký typ osvojení se jedná. Německé právo totiž rozlišuje, stejně jako náš občanský zákoník, dva typy osvojení zletilého, a sice osvojení slabé (*schwache Adoption*) a osvojení silné (*starke Adoption*).¹⁶⁵

5. 2. 1 Slabé osvojení

Se slabou adopcí zletilého jsou spojeny "slabé", statusově omezené právní následky. Ve své podstatě jde o osvojení neúplné. Příbuzenský poměr je v tomto případě konstituován pouze mezi osvojitelem na straně jedné a osvojencem a jeho potomky na straně druhé. Vztahy osvojence a jeho potomků k původní rodině zůstávají adopcí nedotčeny.¹⁶⁶ Osvojiteli vzniká vyživovací povinnost vůči osvojené osobě a jejím descendetům, která má přednost před vyživovací povinností jejich biologických příbuzných (§ 1770 BGB). Zákon však nestanoví

---

¹⁶⁴ Familiengericht. JURAFORUM. *Juraforum* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.juraforum.de/lexikon/familiengericht>

¹⁶⁵ GERNHUBER, Joachim a Dagmar COESTER - WALTJEN. *Familienrecht*. 6., völlig neu bearbeitete Aufl. München: C.H. Beck, 2010, s. 916.

¹⁶⁶ GERNHUBER, Joachim a Dagmar COESTER - WALTJEN. *Familienrecht*. 6., völlig neu bearbeitete Aufl. München: C.H. Beck, 2010, s. 916.

nic o vyživovací povinnosti osvojenec vůči osvojiteli. Osvojenec obdrží příjmení osvojitele, nikoliv však jeho státní občanství.¹⁶⁷

5. 2. 2 Silné osvojení

Se silným osvojením jsou spojeny stejné právní následky jako s adopcí nezletilého. Rodinný soud může na návrh osvojitele a osvojenec ve výroku rozhodnutí o osvojení zletilého určit, že se toto osvojení bude řídit ustanoveními o osvojení nezletilého. Soud tak může rozhodnout pouze ve čtyřech § 1772 BGB taxativně stanovených případech, a to jestliže:

- a) byl nezletilý sourozenec osvojovaného již dříve osvojen tímž osvojitelem nebo mají-li být osvojeni současně,
- b) byl osvojovaný už jako nezletilý přijat do rodiny osvojitele,
- c) osvojitel osvojuje dítě svého manžela,
- d) byl osvojovaný v době podání návrhu na osvojení nezletilý.

Pokud by však taková adopce byla v rozporu se zájmy rodičů osvojenec, soud o ní kladně rozhodnout nemůže.

5. 2. 3 Zrušení osvojení

Je-li k tomu dán důležitý důvod, může být slabé osvojení na návrh osvojitele a osvojenec soudem zrušeno. Jak slabé, tak i silné osvojení pak může být zrušeno jen za přiměřeného použití ustanovení o zrušení osvojení nezletilého pro nedostatek projevu vůle. Na místě souhlasu dítěte v tomto případě figuruje návrh osvojenec (§1771 a 1772 BGB).

5. 3 Shrnutí

Výše podaný výklad mne vede k závěru, že německá právní úprava institutu osvojení je v relaci k té české velmi podobná, přičemž až do konce roku 2013 bylo asi největším rozdílem mezi nimi to, že u nás nebylo možné osvojit zletilou osobu. I přesto, že jde o úpravy dle mého názoru podobné, nelze zdaleka hovořit o jejich totožnosti, a proto si dovolím shrnout několik podstatnějších rozdílů obsažených v německém právu:

Německý občanský zákoník neobsahuje na rozdíl od NOZ legální definici pojmu osvojení. Některé instituty jsou nazvány jinak než u nás, jejich podstata je však stejná (blaho dítěte, zkušební doba, slabé a silné osvojení zletilého). BGB nestanoví na rozdíl od NOZ minimální dobu preadopční péče. Souhlas dítěte s

---

¹⁶⁷ MÜNCH, Eva Marie von. *Ehe- und Familienrecht von A - Z: über 500 Stichworte zur aktuellen Rechtslage*. 15. vyd. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, 2002, s. 29.

osvojením se vyžaduje od 14, nikoliv 12 let jeho věku. BGB umožňuje na rozdíl od našeho práva v určitých případech rozhodnout o osvojení i po smrti osvojitele.

Stejně jako u nás není přípustné, aby se společnými osvojiteli dítěte stali registrovaní partneři, zákon však připouští samostatnou adopci jedním z nich. Dalším rozdílem je to, že osvojitelem dítěte se může stát jeho blízký příbuzný (např. sourozenec). Jakmile u nás dojde k tomu, že nezletilé dítě vstoupí do manželství, nabude plnou svéprávnost osvojit je pak lze jen za obdobného použití ustanovení o osvojení zletilého. Naproti tomu v Německu se nezletilý manžel osvojuje jako nezletilé dítě. Dalším rozdílem je to, že BGB vyžaduje u všech prohlášení a návrhu na osvojení notářské ověření. Německá regulace neupravuje blanketový souhlas s osvojením ani informační povinnosti osvojitele. Stejně jako u nás vzniká mezi osvojitelem a osvojencem, eventuálně i jeho potomky, překážka manželství. BGB však stanoví, že pokud dojde v rozporu s manželskými předpisy k uzavření manželství mezi těmito osobami, dojde mezi nimi k zániku vztahu založeného osvojením.

Zrušit osvojení nezletilého je v Německu podstatně komplikovanější, lze tak učinit pouze z důvodu nedostatku vůle nebo z moci úřední, jsou-li k tomu dány zákonem stanovené důvody. Německá právní úprava také explicitně upravuje zrušení osvojení zletilého.

Soudní řízení ve věcech osvojení nezletilého je stejně jako u nás řízením souhrnným. Okruh dílčích řízení je však užší. V jeho rámci rozhoduje rodinný soud.

6. Zhodnocení nové úpravy

V rámci této kapitoly budou ještě jednou stručně shrnuty změny, které s sebou přinesla právní úprava účinná od 1. 1. 2014. Poté bude nová regulace celkově zhodnocena a zmíněno bude také pár úvah de lege ferenda.

6.1 Hmotněprávní úprava

Právní úprava osvojení obsažená v §§ 794 - 854 občanského zákoníku se člení do 5 pododdílů a nově rozlišuje mezi osvojením osob nezletilých a zletilých. Výraznou změnou oproti předchozí úpravě je zavedení legální definice pojmu osvojení.

Osvojení nezletilých by nadále nemělo být chápáno jako institut náhradní rodinné péče o dítě, ale jako forma rodičovství.¹⁶⁸ Došlo k rozšíření podmínek, jejichž splnění se pro kladné rozhodnutí o osvojení nezletilého vyžaduje. Nově se vyžaduje, aby mezi osvojitelem a osvojencem byl takový vztah, jaký je mezi rodiči a dětmi, nebo aby mezi nimi byly přinejmenším základy takového vztahu (§ 795 NOZ). NOZ také zakazuje získání nepatřičného zisku z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení (§ 798 NOZ). Je-li osvojitelem rodič, musí soud nově posoudit, zda adopce není v zásadním rozporu se zájmy osvojitelových dětí, jejich majetkové zájmy by přitom neměly být rozhodující (§ 801 NOZ). Požadavek přiměřeného věkového rozdílu mezi osvojitelem a osvojencem byl doplněn o určení minimálního věkového rozdílu, který se považuje za přiměřený (16 let). Za kumulativního splnění dvou podmínek (soulad se zájmy dítěte, souhlas opatrovníka) však může být tento věkový rozdíl výjimečně i menší. NOZ nově explicitně stanoví zákaz osvojení mezi blízkými příbuznými, který se doposud pouze dovozoval. Tento zákaz se však netýká náhradního mateřství (§ 804 NOZ). O osvojení nemůže být, stejně jako dříve, rozhodnuto bez svolení osob, jejichž souhlas zákon vyžaduje, přičemž úprava souhlasu doznala několika změn. K osvojení se nadále vyžaduje souhlas osvojovaného dítěte, které dosáhlo alespoň 12 let věku, ledaže toto dítě není s to posoudit důsledky souhlasu, nebo by to bylo v zásadním rozporu s jeho zájmy (§ 806 NOZ).

---

¹⁶⁸ Nový občanský zákoník: Osvojení nezletilého. In: *Justice.cz: Oficiální server českého soudnictví* [online]. [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/osvojeni-nezletileho/>

Zásadní koncepční změnu přinesla úprava souhlasu rodičů, ten se totiž nově vyžaduje vždy a nejen, když je rodič nositelem rodičovské odpovědnosti.¹⁶⁹ V zájmu ochrany nezletilých rodičů došlo ke stanovení minimálního věku, od něhož je jim umožněno udělit souhlas k osvojení svého dítěte na 16 let. Problematika nezájmu rodiče o dítě zůstala téměř stejná. Zákon na rozdíl od předchozí úpravy výslovně upravuje jak udělení, tak i odvolání souhlasu s osvojením. O osvojení nemůže být nově rozhodnuto, je-li tu někdo z blízkých příbuzných dítěte, kdo je ochotný a zároveň i schopný o dítě pečovat a učiní v tomto smyslu návrh soudu (§ 822 NOZ).

Jedna z nejméně výraznějších změn souvisí s péčí osvojitele před osvojením. Péče o dítě realizující se před vydáním soudního rozhodnutí o osvojení se nově dělí do dvou časových úseků. Prvním z nich je fakultativní individuální osobní péče o dítě, do které může být dítě soudem svěřeno hned po udělení souhlasu oběma jeho rodiči, případně i dříve, jakmile to dovoluje jeho zdravotní stav. Druhým časovým úsekem je pak preadopční péče coby obligatorní podmínka, jejíž splnění je předpokladem pro kladné rozhodnutí o osvojení. Dítě do ní může být soudem svěřeno po uplynutí tří měsíců od udělení souhlasu rodičů. Po uplynutí této doby se rodičům pozastavuje výkon rodičovské odpovědnosti a dítěti se jmenuje poručník. Preadopční péče musí trvat po dobu, která je dostatečná pro přesvědčivé zjištění, že se mezi osvojitelem a dítětem vytvořil takový poměr, jaký je smyslem a cílem osvojení, přičemž minimální doba jejího trvání se zvýšila ze tří na šest měsíců (§ 829 NOZ).¹⁷⁰

Následky osvojení nezletilého dítěte jsou v podstatě stejné jako dříve. NOZ navíc, oproti předchozí úpravě, která k této záležitosti mlčela, stanoví, že v případech, kdy je osvojeno dítě, které je již rodičem, vztáhnou se účinky osvojení i na jeho potomky (§ 834 NOZ). Jestliže osvojované dítě, které je oprávněno vyjádřit se ke svému příjmení, nesouhlasí s jeho změnou, může soud rozhodnout, že si osvojenec ponechá své dosavadní příjmení, ke kterému bude připojovat příjmení osvojitele (§ 835 NOZ).

Výraznou změnu prodělala také úprava zrušení osvojení. NOZ upustil od pro naše právo tradičního dělení osvojení na zrušitelné a nezrušitelné. Soud může i nadále zrušit právní poměr osvojení, navrhne-li mu to osvojitel či osvojenec a

---

¹⁶⁹ FRINTA, Ondřej. Osvojení (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2007, č. 9, s. 970.

¹⁷⁰ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku (2.), *Právo a rodina*, 2009, č. 4, s. 22 - 23.

jsou-li pro to důležité důvody, je v tom však napříště časově omezen, neboť každé osvojení se nejpozději po třech letech od právní moci rozhodnutí o osvojení stane nezrušitelným. Výjimku z toho však představuje osvojení protizákonné.

Občanským zákoníkem bylo dále zavedeno několik nových institutů, k nimž patří informační povinnost osvojitele, možnost utajení osvojení, dohled nad úspěšností osvojení a osvojení osob zletilých, které představuje speciální ustanovení k úpravě osvojení nezletilého a jehož úprava se dělí na dva typy, a sice na osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého a osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého.

6. 2 Procesněprávní úprava

Procesní úprava osvojení je obsažena v §§ 427 - 451 zákona o zvláštních řízeních soudních a dělí se na dvě řízení: řízení ve věcech osvojení nezletilého a řízení o osvojení zletilého. Řízení ve věcech osvojení nezletilého je souhrnným řízením, v jehož rámci probíhají samostatná dílčí řízení včetně těch, která byla dříve občanským soudním řádem upravena jako řízení samostatná. Oproti předchozí úpravě nedoznala tato řízení výraznějších změn. Soud je nově příslušný rozhodovat i o dalších záležitostech jako např. o předání dítěte do péče před osvojením, o utajení osvojení či o nařízení dohledu nad úspěšností osvojení.

6. 3 Zhodnocení

Novou úpravu osvojení, která do našeho právního řádu přinesla nejednu změnu, považují, i na základě jejího srovnání s právem německým, za vcelku zdařilou. Základ regulace zůstal stejný, nová úprava je však podstatně obsáhlejší a podrobnější.¹⁷¹ Stejně jako celé rekodifikaci, ani úpravě osvojení se nevyhnuly některé formulační změny, např. "prospěch" dítěte se změnil na jeho "zájem." Z důvodové zprávy je vidět, že se autoři poměrně hojně inspirovali mezinárodními úmluvami, které řada ustanovení reflektuje. Novou úpravu, která je systematicky a přehledně členěná je možné charakterizovat posílením "*ochrany osvojovaného dítěte a zdůrazněním jeho zájmů v celém procesu osvojení, posílením ochrany práv rodičů dítěte, ale i dalších blízkých příbuzných dítěte.*"¹⁷² Pro novou regulaci

---

¹⁷¹ SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku (2.), *Právo a rodina*, 2009, č. 4, s. 24.

¹⁷² Nový občanský zákoník: Osvojení. In: *Justice.cz: Oficiální server českého soudnictví* [online]. [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/osvojeni/>

je rovněž příznačné posílení role soudu. Co se týče hmotněprávní úpravy obsažené v občanském zákoníku, domnívám se, že by nemusela být nutně, na rozdíl od jiných částí tohoto kodexu, podrobena výraznější kritice.

Obzvláště pozitivně vnímám výslovnou úpravu udělení a odvolání souhlasu, stanovení minimální věkové hranice, od níž je nezletilým rodičům umožněno udělit souhlas s osvojením jejich dítěte, dále také povinnost osvojitele informovat osvojence o skutečnosti osvojení, zavedení práva osvojence na seznámení se s obsahem spisu, který byl ve věci jeho osvojení veden, jakmile nabude svéprávnosti, zavedení dohledu na úspěšnosti osvojení. V neposlední řadě hodnotím kladně také zavedení institutu osvojení osob zletilých, neboť nevidím žádný důvod, proč by měly být fyzické osoby v oblasti práva soukromého omezovány v případech, kdy si to nevyžaduje ochrana veřejného zájmu.

Naopak příliš pozitivně nevnímám úpravu souhlasu manžela (např. u § 850 odst. 2 NOZ si je možné položit otázku, zda se souhlas manžela nebude vyžadovat nebo by měl být nahrazen soudem) a úpravu zrušení osvojení. Nepovažuji totiž za správné to, že nejpozději po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení nezletilého nelze právní poměr jím založený zrušit. Domnívám se, že tato limitace může být v rozporu se zájmy osvojence, zejména byl-li osvojen ve velmi útlém věku, neboť mu upírá možnost zrušit osvojenecký poměr. Dřívější úprava zrušitelného osvojení, kdy bylo osvojení možné na základě návrhu osvojitele či osvojence z důležitých důvodů zrušit kdykoliv po dobu osvojencovi nezletilosti se mi zdá být vhodnější.

6. 4 Úvahy de lege ferenda

Na tomto místě bych rád navrhl několik úvah z hlediska budoucí právní úpravy, které jsou inspirovány především právní úpravou osvojení v SRN. Po vzoru německého práva bych zavedl možnost osvojení nezletilých dětí po smrti osvojitele, byl-li před jeho skonem podán návrh na osvojení. V každém konkrétním případě by se samozřejmě zvažovalo, zda by osvojení bylo v zájmu dítěte. Stejně tak bych zavedl možnost zrušení právního poměru osvojení po smrti osvojitele či osvojence, podal-li předtím některý z nich návrh soudu a jsou-li pro to důležité důvody. Dále bych změnil úpravu zrušení osvojení tak, aby k němu mohlo dojít, byly-li by proto důležité důvody, kdykoliv za osvojencovi nezletilosti, a to jen na návrh osvojence. Adoptivním rodičům bych možnost zrušení osvojení upřel, neboť se k osvojení dítěte rozhodli jako zletilé, plně

svéprávné, poučené a k přijetí cizího dítěte za vlastní připravené osoby. Má-li být mezi osvojitelem a osvojencem stejný vztah jako mezi rodičem a dítětem, není možné připustit zrušení osvojení, tak jako se u biologických rodičů nepřipouští možnost vzdání se dítěte.¹⁷³ Byl bych také pro to, aby došlo k výslovné úpravě zrušení osvojení osob zletilých.

Upravil bych také situace, kdy došlo ke smrti jednoho z rodičů dítěte, jemuž náležela rodičovská odpovědnost a jeho dítě má být osvojeno manželem druhého rodiče tak, že by nedocházelo k zániku právních vztahů dítěte k rodině zemřelého rodiče. Má-li středobodem osvojení být zájem nezletilých dětí, začal bych také uvažovat o možnosti povolení osvojení dítěte registrovanými partnery. Domnívám se, že takováto adopce by mohla být pro řadu dětí lepším řešením nežli výchova v nějakém ústavu. Otázkou však je, zda je na to naše společnost připravená.

---

¹⁷³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymita osvojení versus právo dítěte znát svůj původ. *Právní rozhledy*. 2009, č. 5, s. 163.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo popsat a zanalyzovat vnitrostátní právní úpravu osvojení účinnou do konce roku 2013 a právní úpravu ji nahrazující, včetně jejího zhodnocení, provedeného i s přihlédnutím k právní regulaci osvojení ve Spolkové republice Německo.

Po vymezení některých základních pojmů následuje stručný historický exkurz věnovaný vývoji právní regulace osvojení, již byl institut osvojení na našem území normován od vzniku samostatného Československa v roce 1918. V jeho rámci bylo pojednáno pouze o předpisech, které se staly součástí právního řádu, nikoliv o legislativních návrzích. Následně byla v práci rozebrána právní úprava účinná do konce roku 2013 a právní úprava účinná od 1. ledna 2014, přičemž v rámci druhé z nich bylo poukazováno na rozdíly, které přinesla oproti předcházejícímu právnímu stavu. Pozornost byla věnována především hmotněprávním ustanovením zákona o rodině a občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., přičemž opomenuty nezůstaly ani s nimi související procesní předpisy (OSŘ a ZZŘS). Další část práce obsahující srovnání s úpravou institutu osvojení ve Spolkové republice Německo byla uzavřena shrnutím rozdílů mezi německým a českým právem a vyvozením závěru o relativní podobnosti obou úprav. V závěrečné části práce pak byla nová regulace celkově zhodnocena.

Hodnocení nové, resp. současné právní úpravy vyznělo poměrně pozitivně. Novou právní úpravu adopce, která do našeho právního řádu přinesla nejednu změnu a zavedla nejeden nový institut, lze totiž hodnotit jako vcelku zdařilou. Domnívám se, že její hmotněprávní ustanovení obsažená v NOZ by nemusela nutně být, na rozdíl od jiných částí kodexu, podrobena výraznější kritice. Regulace osvojení nezletilého je obsáhlejší a podrobnější než tomu bylo dříve, její základ je však stejný. Nově je možné osvojit také osobu zletilou, lépe řečeno svéprávnou. I přes trojnásobný nárůst počtu ustanovení v NOZ jde o úpravu systematickou a přehledně členěnou, která většinou reflektuje mezinárodní úmluvy. Novou úpravu osvojení je možno charakterizovat posílením ochrany osob zúčastněných na procesu osvojení a posílením role soudu.

Jsem toho názoru, že současná právní úprava přinesla oproti předcházejícímu právnímu stavu v mnoha ohledech podstatné zlepšení, avšak ani

ona není dokonalá a stále je tu prostor pro její zlepšení. Inspirací nám v tomto ohledu mohou být regulace zahraničních právních řádů.

Resumé

This thesis describes and analyses the domestic legal regulation of adoption. The focus is directed both on the effective regulation prior to the end of 2013 and on the subsequent legislation. Furthermore, selected aspects are evaluated in the light of German regulation of adoption.

Firstly, the main concepts are defined following with a brief historical insight regarding the development of legal regulation of adoption. The first regulation dates back to the beginning of Czechoslovakia and the year 1918. With this respect, the statutes of the former legal order are addressed, however excluding the legislative proposals. Subsequently, the thesis deals with the effective regulation until the end of 2013 and with the regulation which came into operation from 1 January 2014. At the same time, the differences between the former and the latter regulation are discoursed. In particular, the attention is drawn to the substantive provisions of the Family Act and the Civil Code (89/2012 Sb.). Moreover, the whole framework is set into context by mentioning the other statutes such as the Civil Procedure Act and the Special Civil Procedure Act. Another part of the thesis elaborates on the comparison with the legal regulation of adoption in Germany resulting in the overview of distinctions between Czech and German regulation. This part is then concluded by drawing up on the relative similarity of both regulations. The final part of the thesis provides a comprehensive evaluation of the new regulation.

The assessment of the new, more precisely the current, regulation appears to be rather positive. The new regulation of adoption, which brought some novelties and introduced previously unknown concepts into the Czech legal order, can therefore be deemed as successful. It can be concluded that, compared to other parts of the Civil Code, the substantive provisions on adoption are unlikely to attract much criticism. The regulation of adoption of a minor is now more complex and detailed, however, the principles remain the same. As for the novelties, the new regulation for example enables for an adoption of an adult person. Despite the voluminous number of provisions of the Civil Code, the regulation of adoption is systematic and well-structured reflecting on the various international treaties. Overall, the new regulation could be characterized as strengthening the status of the persons concerned and strengthening the role of courts.

It can be concluded that in comparison with the previous status, the new regulation generally brings a substantial enhancements, however, there are still possibilities for further improvements.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. Praha. Academia, 1994, 471 s. ISBN B0-200-0243-X.

BĚLOHLÁVEK, Alexander J., Filip ČERNÝ, Marianna JUNGWIRTHOVÁ, Pavel KLÍMA, Tereza PROFELDOVÁ a Eliška ŠROTOVÁ. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 830 s. ISBN 978-80-7380-413-8.

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Filip VYSKOČIL a Pavla POKORNÁ. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 2. přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2013, 41 s. ISBN 978-80-87455-18-0.

DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 1600 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-107-9.

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné: Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 430 s. ISBN 9788074783265.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 316 s. ISBN 978-80-7478-013-4.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 586 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 9788074000614.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 398 s. ISBN 80-7239-192-5.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, 159 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 42. ISBN 8085765063.

KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 2000, 112 s. ISBN 80-7226-365-X.

MATEJČEK, Zdeněk, Jarmila KOLUCHOVÁ, Věduna BUBLEOVÁ, Jiří KOVAŘÍK a Lucie BENEŠOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 155 s. ISBN 8071786373.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co řekneme osvojenému dítěti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1982, 8 s.

PLECITÝ, Vladimír, Michal SKŘEJPEK, Josef SALAŠ a Alexander ŠÍMA. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 144 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 9788073801397.

RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, 227 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-717-9182-2

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné 3*. 5. jubilejní aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 306 s. ISBN 978-80-7357-465-9.

ŠVESTKA, Jiří. *Osvojení v československém právním řádu*. 1. vyd. Praha: Acta Universitatis Carolinae, 1973, 108 s.

VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 262 s. ISBN 8086432483.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *Česke právní dějiny*. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8.

WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK. *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI, a. s., 2005, 386 s. ISBN 80-735-7057-2.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011, 712 s. ISBN 9788072018420.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 565 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 9788073804374.

GERNHUBER, Joachim a Dagmar COESTER - WALTJEN. *Familienrecht*. 6., völlig neu bearbeitete Aufl. München: C.H. Beck, 2010, 1059 s. ISBN 9783406595134.

LÜDERITZ, Alexander a Günther BEITZKE. *Familienrecht: ein Studienbuch*. 27., wesentlich überarbeitete Aufl. des von Günther Beitzke begründeten Werkes. München: Beck, 1999, 516 s. ISBN 3406403859.

MÜNCH, Eva Marie von. *Ehe- und Familienrecht von A - Z: über 500 Stichworte zur aktuellen Rechtslage*. 15. vyd. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, 2002, 339 s. ISBN 340648820x.

Odborná periodika

FRINTA, Ondřej. Osvojení (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2007, č. 9.

FRINTOVÁ, Dita. Právní rámec náhradní rodinné péče ve Spolkové republice Německo. *Právník*. 2009, č. 12.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. Anonymní a utajené mateřství v ČR - utopie nebo realita? *Právní rozhledy*, 2005, č. 2.

CHAZOVA, A. O. Rodinné právo v bývalém Sovětském svazu: více odlišností nebo více společného? *Právník*. 2009, č. 8.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*, 2004, č. 2.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka: Anonymita osvojení versus právo dítěte znát svůj původ. *Právní rozhledy*. 2009, č. 5.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka: Souhlas s osvojením, přímý i blanketový, jako správní úkon směřující ke změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č. 5 - 6.

SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku. *Právo a rodina*, 2009, č. 3.

SEDLÁK, Petr. Základní otázky osvojení v rekodifikaci občanského zákoníku (2.). *Právo a rodina*, 2009, č. 4.

SCHÖN, Monika. Koho české právo rozumí pod pojmem dítě? *Právo a rodina*. 2013, č. 3.

Prameny

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

Důvodová zpráva k zákonu č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

Zákon č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

LZPS - usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. RGBI S 195 z 18. 8. 1896, Bürgerliches Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů .

Zákon č. RGBI. S. 583 z 22. 07. 1913, Staatsangehörigkeitsgesetz, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. BGBl. I 2002 S. 354 z 22. 12. 2001, Gesetz über die Vermittlung der Annahme als Kind und über das Verbot der Vermittlung von Ersatzmüttern, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. BGBl. I S. 2586, 2587 ff. z 17. 12. 2008, Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, ve znění pozdějších předpisů.

Soudní rozhodnutí

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/1996.

Ostatní zdroje

Anonymní a utajený porod. ŠPILAROVÁ, Štěpánka. Adam Česká republika. *Adam Česká republika* [online]. [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://www.adamcr.cz/informacni-odbor/nahradni-rodinna-pece/pravni-a-eticka-problematika/anonymni-a-utajeny-porod>

Familiengericht. JURAforum. *Juraforum* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.juraforum.de/lexikon/familiengericht>

Frequently Asked Questions - Die häufigsten Fragen zur Adoption. *Adoption.de* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://adoption.de/faq.htm>

Náhradní výchova. Středisko náhradní rodinné péče. *Náhradní rodina* [online]. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_vychova/

Nový občanský zákoník: Osvojení nezletilého. In: *Justice.cz: Oficiální server českého soudnictví* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/osvojeni-nezletileho/>

Nový občanský zákoník: Osvojení nezletilého. In: *Justice.cz: Oficiální server českého soudnictví* [online]. [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/osvojeni-nezletileho/>

Nový občanský zákoník: Osvojení. In: *Justice.cz: Oficiální server českého soudnictví* [online]. [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/osvojeni/>

Osvojení a zahraničí. Projekt náhradní rodinné péče. *Adopce.com* [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/osvojeni-a-zahranici/>

Proces zprostředkování. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>